

“The Land of the Living Past”

En analyse av historiebruk på Internett i kampen om
Kosovo

Christine Haugsten Ellefsen

Masteroppgave i historie
Høgskolen i Bergen – Universitetet i Bergen
Våren 2009

Fotografi på forsiden: Christine Haugsten Ellefsen

Forord

En reise på Balkan sommeren 2007 vekket min interesse for denne delen av Europa. Møtet mellom det orientalske og det europeiske, det muslimske og det kristne og det traumatiske og framtidsskuende fascinerte meg. Jeg dro tilbake sommeren 2008 og besøkte Kosovo som da var en stat på bare noen få måneder. Mitt første møte med landet var byen Mitrovica, helt i nord. Det gjorde inntrykk å gå over broen som krysser elven Ibar og skiller den albanske befolkningen fra den serbiske. Atmosfæren var om ikke spent, så i allefall *egenartet* og det ble tydelig for meg at selv om krigen i Kosovo regnes som avsluttet, bar stemningen i Mitrovica preg av fortidens hendelser. Menneskene jeg møtte formidlet fortellingene sine på en måte som gjorde de virkelige for meg.

Det ligger mye arbeid bak denne oppgaven, men jeg har hatt mange gode hjelpere. Takk til alle som har lest og kommentert tekstene mine, særlig vil jeg takke mine to veiledere Bente Brathetland fra Høgskolen i Bergen og Anne K. Bang fra Univeritetet i Bergen. De har begge gitt meg sårt tiltrengt kritikk, støtte og oppmuntring gjennom hele prosessen.

Christine Haugsten Ellefsen

Våren 2009

Innholdsfortegnelse

Kapittel 1	6
Kosovo, makt og representasjon	6
”Den digitale revolusjonen”	8
Nettverksmakt	9
Metode og kilder	11
Serbiske kilder	12
Albanske kilder	13
Muligheter og problemer knyttet til bruk av nettsteder som historisk kildemateriale	15
Analysens oppbygning og gjennomføring	17
Kapittel 2	19
Historie i bruk	19
Å bruke fortellingene om fortiden	19
Hvordan forholde seg til sannhetsbegrepet innenfor historiefaget?	22
Kapittel 3	25
Mytiske Illyria og hellige Nemanja	25
Det mytiske Illyria	25
Innføring i diskusjonen	25
Serbiske fremstillinger av Illyria	26
Albanske fremstillinger av Illyria	30
Oppsummering og delkonklusjoner	33
Det hellige Nemanja	35
Innføring i diskusjonen	35
Serbiske fremstillinger av middelalderriket frem til 1389	35
Albanske fremstillinger av middelalderriket frem til 1389	37
Slaget på Kosovo Polje i 1389	39
Innføring i diskusjonen	39
Serbiske fremstillinger av rikets fall	40
Albanske fremstillinger av rikets fall	42
Oppsummering og delkonklusjoner	45
Kapittel 4	48
Det osmanske riket og Balkankrigene 1912-1913	48
Det osmanske riket	49
Innføring i diskusjonen	49
Serbiske fremstillinger av Kosovo under Det osmanske riket	50
Albanske fremstillinger av Kosovo under Det osmanske riket	53
Oppsummering og delkonklusjoner	56
Balkankrigene 1912-1913	58
Innføring i diskusjonen	58

Serbiske fremstillinger av Balkankrigene 1912 – 1913.....	59
Albanske fremstillinger av Balkankrigene 1912-1913.....	62
Oppsummering og delkonklusjoner	68
Kapittel 5.....	71
Fortellingen om Kosovo i samtiden	71
1981-demonstrasjonene	71
Innføring i diskusjonen.....	71
Serbiske fremstillinger av 1981-demonstrasjonene.....	72
Albanske fremstillinger av 1981-demonstrasjonene	75
Oppsummering og delkonklusjoner	79
Slobodan Milosevic.....	80
Innføring i diskusjonen.....	80
Serbiske fremstillinger av Slobodan Milosevic	80
Albanske fremstillinger av Slobodan Milosevic	83
Oppsummering og delkonklusjoner	85
Kosovo Liberation Army	86
Innføring i diskusjonen.....	86
Serbiske fremstillinger av Kosovo Liberation Army.....	87
Albanske fremstillinger av Kosovo Liberation Army	89
Oppsummering og delkonklusjoner	91
”Post-war Suffering”	92
Innføring i diskusjonen.....	92
Serbiske fremstillinger av etterkrigstiden.....	92
Albanske fremstillinger av etterkrigstiden	95
Oppsummering og delkonklusjoner	97
Kapittel 6.....	99
Språkets makt og fortellingen om offeret	99
Sammendrag av analysen	100
Språkets makt: Mottakerbevisst begrepsbruk?	106
Offeret: den ideelle rollen i konflikt?	111
Avslutning	113
Bibliografi	115
Summary	122

Kosovo 2009

Kart hentet fra CIA: The World Factbook

Kapittel 1

Kosovo, makt og representasjon

The past is not present, in fact, it's not even past.

-William Faulkner

Historien ligger bak oss i tid, men den preger fortsatt vår oppfattelse av oss selv som et produkt av fortidens hendelser. Å vite noe om fortiden er å se seg selv i en større sammenheng. En slik tilnærming til fortiden knytter historien tett opp mot identitetsbegrepet og en erkjennelse av seg selv som et historisk produkt. Men er en slik erkjennelse tilfeldig? Eller bruker vi fortiden ut i fra de interesser og behov vi måtte ha i samtiden? Historiebruk er en gren innenfor historiefaget som bygger på et mer dynamisk historiesyn enn tradisjonell realhistorie. Framfor å studere *hva* som skjedde i fortiden, søker en å besvare *hvordan* fortiden brukes i samtiden. Dette masterprosjektet faller innenfor denne delen av historiefaget. Dette er en undersøkelse av fortellingene som henger igjen etter et konfliktutbrudd og hvordan disse fortellingene brukes for å forklare og legitimere det som skjedde. Arenaen for disse fortellingene Europas nyeste stat.

Kosovo ligger i det sørøstlige Europa og grenser til Makedonia, Albania, Montenegro og Serbia. Ifølge en folketelling fra 2005 bor det cirka 2 130 000 mennesker i området. Det er et lite land på cirka 11 000 kvadratkilometer, som man kan kjøre gjennom på litt over tre timer. Jordbruk er levebrødet til folk flest. Med unntak av noen mineralforekomster av bly, sink og sølv helt i nord, er Kosovo fattig på naturressurser. I dag består befolkningen i Kosovo av 92 % kosovoalbanere, 5 % serbere og 3 % andre etniske grupper. Selv om Kosovo har et beskjedent antall innbyggere, begrenset geografisk utstrekning og få naturressurser, er det lille landets nære og fjerne fortid preget av kriger og konflikter.¹

---

¹ CIA: The World Fact Book 2009

På 1990-tallet brøt det ut væpnet konflikt mellom den serbiske og albanske befolkningen i Kosovo. Konflikten ble for alvor et internasjonalt anliggende 24. mars 1999. Da bombet NATO strategiske mål i både Serbia og Kosovo, en aksjon som ble gjennomført uten støtte fra FNs sikkerhetsråd. Mange menneskeliv gikk tapt, enda flere ble drevet på flukt og et stort antall er fortsatt savnet. Siden 1999 har flere tusen NATO-soldater vært utplassert i regionen for å opprettholde stabilitet. At det fortsatt er etniske spenninger i Kosovo, ble særlig tydelig etter selvstendighetserklæringen i februar 2008, det det brøt ut massive demonstrasjoner fra serbisk hold.²

I kjølvannet av konfliktutbruddet på 90-tallet, økte fokuset på fortiden. Hendelsene på 90-tallet aktualiserte behovet for å sette søkelyset på historiske prosesser og hendelser i Kosovo. Den politiske stemningen på Balkan var preget av at ”sannheten skulle frem”, spesielt i forbindelse med rettsaken mot den serbiske lederen Slobodan Milosevic i Haag. Hva var det som egentlig hadde skjedd, hvem var offeret og hvem var overgriperen?

Disse spørsmålene angår ikke bare hendelsene på 90-tallet; Kosovo har fått en offentlig politisk debatt der historiske argumenter spiller en sentral rolle og debattantene vektlegger hendelser fra oldtiden og frem til i dag. Diskusjonen er ikke forbeholdt faghistorikere eller andre akademiske kretser. Fortiden brukes aktivt av ulike aktører for å legitimere og forklare både serbernes og albanernes krav på området.

Tidsmessig sammenfaller aktualiseringen av historiedebatten i Kosovo med en omfattende teknologisk utvikling; ”den digitale revolusjonen”. Internett ble åpnet for alle typer kommersielle og sivile aktører på midten av 1990-tallet. Digital aktivisme har preget politikken og det sivile samfunnet det siste tiåret, ikke bare i Kosovo, men på globalt nivå.³

Mens det tidligere har vært forbeholdt noen få grupper å skrive ned fortidens hendelser, har Internetts oppkomst og utbredelse endret denne maktbalansen. Internett har blitt en kommunikasjonskanal som har åpnet for flere og andre aktører i ”kampen om historien”. Flere har fått muligheten til å definere sin egen fortid. Dette masterprosjektet skal handle om kampen om Kosovos historie slik den utspiller seg på albanske og serbiske nettsteder. Jeg vil

---

² Globalis 2009

³ Slaatta 2002: 232

undersøke *hvordan fortiden blir brukt i kampen om Kosovo og hvordan Internett fungerer som en ny arena for kampen om historien.*

”Den digitale revolusjonen”

Internett er et begrep som er godt innarbeidet i fleste menneskers vokabular, men en presis betegnelse på fenomenet er vanskelig å oppdrive. En kan si at Internett er et internasjonalt datanettverk, men et slikt uttrykk gir liten forståelse for dets brukeområder. Terje Rasmussen, sosiolog og professor i medievitenskap ved Universitetet i Oslo sier følgende om fenomenet:

Siden etableringen av ARPANET i 1969 har Internett vært et medium for ideer om frihet og åpen kommunikasjon, et mer livskraftig demokrati, men også for en dristigere kapitalisme. Nettet er et rom for åpen samtale, åpen innovasjon, åpen programvareutvikling og et åpent marked.⁴

Kort sagt kan Internett bestemmes til å være et sted for mangfold med et utall forskjellige bruksområder, - men hvordan oppstod Internett som fenomen? Det er ulike teorier rundt nettets oppkomst. Noen mener det ble konstruert sent på 60-tallet da det politiske klimaet under den kalde krigen skapte behovet for et kontroll og kommando-system, et stedløst ”sted” som ville overlevd en eventuell kjernefysisk krig. Andre trekker særlig frem at nettet ble konstruert for å være et forskningsredskap, mens noen, for eksempel Manuel Castells som vi møter igjen senere, legger hovedvekten på den rollen ulike grasrot- og motkulturelle bevegelser spilte i utviklingen av Internett.⁵

Mange benytter seg av det noe dramatiske revolusjonsbegrepet om den teknologiske utviklingen på 90-tallet. Det er forståelig, det var tross alt da bruk av Internett virkelig skjøt fart for hverdagsmennesket i vesten. I forhold til telefonen, som ble spredt ut til 50 millioner brukere på ca. 25 år, fikk Internett samme utbredelse på ca. 5 år. Likevel kan revolusjonsbegrepet kritiseres for å være misvisende. Det Internettet vi kjenner i dag kan anslås til å være rundt 10 år gammelt, men Internetts storebror ARPANET, har faktisk røtter helt tilbake til 1950- og 1960-tallet og har hatt en gradvis og jevn utvikling.⁶ I Internetts første gryende fase var det først og fremst akademiske og militære miljøer som brukte dette kommunikasjonsmiddelet, men i løpet av 90-tallet ble nettet et medium som var like viktig for sivile og kommersielle aktører. Ny, brukervennlig programvare gjorde det enklere for å

---

⁴ Rasmussen 2007: 10

⁵ Hannemyr 2005: 13

⁶ Slaatta 2002: 15

utveksle datafiler og e-post. I årsskiftet mellom 1992-1993 ble World Wide Web tilgjengelig for ”folket” gjennom nettleseren Mosaic. Høsten 1993 hadde ca. 10 millioner mennesker dette kommunikasjonsverktøyet lett tilgjengelig. Vinteren 2005 ble antall brukere anslått til å være rundt en milliard.⁷

Det skal ikke glemmes at utbredelsen av Internett ikke kan anses som et globalt utviklingstrekk, ikke alle er verdensborgere i et globalt informasjons og kommunikasjonssamfunn. Selv om Internett brukes i en eller annen skala i de fleste deler av verden, er den massive internettkulturen først og fremst et vestlig fenomen.⁸ Det kan likevel slås fast at Internett åpner for nye aktører, - men hva betyr dette for maktfordelingen i samfunnet? Åpner Internett for at nye stemmer kan bli hørt og andre historier fortelles?

Nettverksmakt

Problemer rundt makt og maktfordeling har først og fremst vært knyttet til statsdannelse og nasjonsbygging. Statenes framvekst har vært det sterkeste kjennetegnet på moderne utvikling, og det har ikke vært tradisjon for å studere de informasjonsteknologiske premissene som statsdannelsen hviler på. Dette endret seg i løpet av 90-tallet.⁹

I utgangspunktet har Internett det man kan kalle en åpen arkitektur, det er ingen form for styring eller kontroll. Dette er forøvrig en sannhet med modifikasjoner, i flere land har myndighetene gjort inngrep i Internettets struktur. Kinesiske styringsmakter har for eksempel blokkert store mengder informasjon for kinesiske brukere.¹⁰ Likevel er det relevant å ta for seg maktbegrepet i forhold til den teknologiske og kommunikative utviklingen som preger vår tid. Kan det tenkes at nyere informasjonsteknologi har makt til å endre samfunnet, og at Internett er et kommunikasjonsmiddel som om ikke snur opp ned på, men i allefall beveger og endrer det tradisjonelle maktforholdet mellom sender og mottaker?¹¹

Den spanske sosiologen Manuel Castells har gitt et viktig bidrag til denne debatten. Castells skrev *The Information Age: economy, society and culture* i perioden mellom 1996 og 1998, en

---

⁷ Hylland Eriksen 2005: 8

⁸ Slaatta 2002: 14

⁹ Slaatta 2002: 7

¹⁰ Hannemyr 2005: 103

¹¹ Slaatta 2002: 232

avhandling bestående av de tre bindene *The Rise of the Network Society*, *The Power of Identity* og *End of Millennium*.

Castells trekker så globale linjer, at *The Information Age* har blitt kalt en omfattende samfunnsdiagnose, mer enn en sosiologisk teori. Han beskriver vår tids utvikling og endringer som er like dramatiske som den industrielle revolusjon og nasjonalismens tidsalder, og setter særlig fokus på hvordan denne utviklingen påvirker maktbalansen i samfunnet.¹² Nettverkssamfunn er et nøkkelord i denne sammenheng.

Castells trekker særlig frem tre uavhengige prosesser som essensielle for utviklingen av det nye nettverksamfunnet. Den første er det han kaller for den informasjonsteknologiske revolusjonen, altså utviklingen innenfor mikroelektronikk, digitale lagringsmedier og digitale nettverk. Den andre prosessen startet som følge av Sovjetunionens fall og avviklingen av den kalde krigen. Statismen, som Castells kaller Sovjets økonomiske struktur, brøt sammen, noe som medførte omstruktureringer av den globale politikken. Den tredje prosessen er dannelsen av nye sosiale bevegelser og de verdiene disse står for. De nye bevegelsenes agenda springer ikke nødvendigvis ut i fra statens behov, men motiveres av andre saker, som for eksempel miljøarbeid, likestilling og velferdsfordeling, men også aggresjon og fundamentalisme. Ifølge Castells begynte disse prosessene på omtrent samme tidspunkt som den digitale revolusjonen. De vokste sammen og dannet det nettverkssamfunnet vi har i dag.¹³

Castells argumenter for at disse tre prosessene har ført til at stedstilknytning og gruppetilhørighet har blitt mer utydelig. Nettverksamfunnet er uoversiktlig og flyktig i kontrast mot tiden før Berlinmurens fall, en periode som kan beskrives som polarisert. Makten har blitt global og tvetydig, mens erfaringene fortsetter å være lokale. Det finnes ikke lenger noen tydelig korrespondanse mellom det sivile samfunn på den ene siden, og den klart definerte makten på den andre. Castells antyder at vår tids globaliserte verden strukturerer makten i nettverk, noe som innebærer en flattere maktstruktur, som igjen utfordrer den opprinnelige nasjonalstaten, der makten var samlet på toppen og i et udiskutabelt vifelleskap.¹⁴ Hva slags makt det er som har blitt endret, er et relevant spørsmål i denne

---

¹² Neumann 2000: 117

¹³ Hannemyr 2000

¹⁴ Sosialantropolog Thomas Hylland Eriksen definerer globalisering som alle typer prosesser som bidrar til å gjøre avstand irrelevant.

sammenhengen.¹⁵ I dette masterprosjektet er definisjonsmakt, altså makten til å sette en agenda, sentral. Definisjonsmakt kan knyttes opp mot språkmakt. Begreper og meningskategorier former oppfatningen av virkelighet, påkaller følelser og gir assosiasjoner. I en interessekamp mellom grupper kan noen slå igjennom og oppnå overtak gjennom hegemoniske begreper og kategorier.¹⁶ I dette prosjektet vil kampen *om* språket være i fokus.

Nettet har hele tiden blitt sett på som et potensielt politisk verktøy, men hvordan brukes dette verktøyet i situasjoner der det kjempes om historien? Tradisjonelt har kunnskap om fortiden tilhørt historikere eller andre ”eksperter”.¹⁷ En liten gruppe har hatt makt til å definere fortiden. Internett har blitt en kommunikasjonskanal der nye og flere grupper og individer kan definere sin egen historie, og i tillegg publisere den. Dette har medført at vi har fått en rekke nye historiske subjekter som også er bærere av nye fortellinger og fortolkninger. Denne oppgaven dreier seg om disse fortellingene. Hvordan fremstilles disse for å legitimere serbiske og albanske krav på Kosovo?

Metode og kilder

Kildematerialet i dette masterarbeidet er nettsteder og artikler som er publisert på nettet i perioden mellom 1997 og 2009. Kriteriene for utvalg av kilder er at de skal ha serbisk eller albansk opphav eller tilknytning, være skrevet på engelsk og at de skal fremstille Kosovos historie. Det er ikke uproblematisk å bruke nettsteder som historisk kildemateriale. Det har både sine begrensninger og muligheter. I denne delen av oppgaven vil jeg komme inn på noen sentrale problemstillinger i forhold til å bruke nettsteder som historisk kildematerialet.

Denne oppgaven bygger på 12 serbiske nettsteder og 16 albanske. Årsaken til det ulike antallet ligger i at de serbiske nettstedene jevnt over tar for seg et større tidspenn enn de albanske. Derfor kan jeg bruke noen av de serbiske nettstedene gjennom alle tre analysekapitlene. De albanske nettstedene har en generelt mer sprikende tematikk, noen tar utelukkende for seg den eldre historien, mens andre har et entydig fokus på den moderne konflikten i Kosovo. Dette medfører at jeg må introdusere nye albanske nettsteder etter hvert som tematikken endres.

---

¹⁵ Maktbegrepet er mangetydig og kan deles inn i ulike kategorier. Ressursmakt, folkemakt, kjønnsmakt, økonomisk makt for å nevne noen.

¹⁶ Østerud, Engelstad og Selle 2003: 281

¹⁷ Bøe 2006: 15

Serbiske kilder

Nettsider med en entydig religiøs tilknytning er *Kosovo-the Land of the Living Past, Serbian Orthodox Church* og *Orthodox Research Institute*. *Kosovo- the Land of the Living Past* er et nettsted der hovedtemaet er den serbisk-ortodokse kirken og patriarkatets tilknytning til Kosovo. Nettstedet har en klar konfliktorientert profil der budskapet om ”post-war suffering”¹⁸ er sentralt. *Orthodox Research Institute* har en generell tilnærming til ortodoks kristendom, men tematikken dreier seg i hovedsak om den serbisk-ortodokse kirken i Kosovo. Det kan leses at deres “goal is to provide resources to Orthodox Christians and those interested in Orthodoxy”¹⁹ og har altså en lite konfliktorientert agenda. *Serbian Orthodox Church* er den serbiske kirkens offisielle nettsted og har flere lengre artikler som Kosovos historie, det fokuseres særlig på den eldre.

Kilder med en entydig akademisk bakgrunn er *Terror WHY?* og *Project Rastko*. Disse har opphavspersoner som er tilknyttet universiteter og academia, men vektlegger også religiøse temaer. *Terror Why?* er utarbeidet av kunsthistoriestudenter ved universitetet i den serbiske byen Kragujevac og det fokuseres særlig på ødeleggelse av serbisk kulturarv i Kosovo. *Project Rastko* er “an e-library of tradition and culture of Serbia's Southern province”²⁰ og har flere omfattende artikler om Kosovos historie på både serbisk og engelsk. *Srpska Mreza – Serbian Network* befinner seg i grenselandet mellom et akademisk nettsted og et nettsted med en snevrere politisk agenda. Dette er et elektronisk bibliotek i likhet med *Project Rastko*, men søker også å styrke et ”history-long good relationship between Serbian and Jewish people. For centuries, the suffering of our two peoples is the same. Our enemies are the same.”²¹ *Kristallnacht in Kosovo* er publisert på *Nation Review Online*. Sistnevnte er skrevet av Damjan de Krnjivic-Miskovic, en historiker født i Serbia, men som nå er bosatt i Canada. *Kosovo Metohija –albanian terror on Serbs in Kosovo* dreier seg hovedsakelig om den moderne konflikten i Kosovo, men bruker også plass på Kosovos eldre historie. Det fremkommer ikke klart hvem som er sidens opphavspersoner, men det er nærliggende å tro at dette er en organisasjon, gruppe eller et individ som søker å sette fokus på serbisk lidelse i Kosovo etter NATOs intervensjon.

---

¹⁸ Kosovo: the Land of the Living Past (sist oppdatert i mars 2008)

¹⁹ Orthodox Research Institute (sist oppdatert i oktober 2008)

²⁰ Project Rastko (sist oppdatert i 2008)

²¹ Srpska Mreza (sist oppdatert i 2005)

Byzantine Blog, som forøvrig endret navn til *De-Construct* i løpet av gjennomføringen av analysen, er et nettsted drevet av en organisasjon som kaller seg *Belgrade Forum for a World of Equals*. Deres agenda er å være å spre informasjon om serbisk-ortodoks kultur, men tar også for seg Serbia og Kosovo i et utenrikspolitisk perspektiv. I likhet med *Kosovo Metohija – albanian terror on Serbs in Kosovo* er tematikken særlig orientert rundt dagens konflikt.

På *History of Jihad* står det skrevet at nettstedets formål er å formidle “the history of the Islamic Jihad from a neutral and factual viewpoint.”²² Tekstene er forøvrig svært kritiske til islam på et generelt nivå. Nettstedet har en lengre artikkel om Kosovos under det osmanske imperiet som blir brukt i denne analysen.

Serbianna beskriver seg selv som “an independent news and media web site that surveys and analyzes press concerning the Balkans.”²³ *Serbianna* har flere lengre artikler om Kosovo gjennom tidene, og et stort antall bidragsytere med ulik bakgrunn som er tilknyttet dette nettstedet. Serveren er lokalisert i Arizona, USA. Jeg har også valgt å bruke en tekst fra et åpent nettfora. Den heter *Kosovo March/February 17th: Pogrom with Prize* og er hentet fra *Balkanize*. Denne artikkelen tar for seg det moderne etterkrigs-Kosovo.

Albanske kilder

Et trekk som kjennetegner flere av de albanske nettstedene som brukes i dette prosjektet, er at de er drevet av diasporaorganisasjoner. Et stort antall albanere bor i Kosovo, Makedonia og Montenegro. Det er også albanske enklaver i Hellas, Bulgaria, Tyrkia, Italia, Serbia og Romania. Fra og med 1970-tallet har også et større antall emigrert til Vest-Europa og USA.²⁴ Dette ser ut til å medføre at det har blitt opprettet flere nettsteder som samlepunkt for albansk kultur, politikk og historie.

The Albanian Connection er en paraplyorganisasjon for flere albanske nettsteder. Formålet ved nettstedet er å formidle “news & information mailing list that distributes pertinent and relevant information covering issues related to human, civil, cultural, academic, economic, and religious rights and freedoms throughout the Albanian lands.”²⁵ Her er det publisert flere

---

²² History of Jihad (sist oppdatert i 2009)

²³ Serbianna (sist oppdatert i 2009)

²⁴ Encyclopedia Britannica 2009

²⁵ The Albanian Connection (uten år)

artikler om albansk historie av Dr. S. S Juka. Hun blir beskrevet som “a native of Albania and one of America's leading authorities on Albanian history. Now a U.S. citizen, and for many years a professor in American universities, Dr. Juka lives in New York.”²⁶ Hennes artikler vil bli vektlagt i analysen. Andre diasporanettsteder som blir brukt i denne analysen er *Albanian: home of the Albanians online*, *Albanian American Civic League*, *Frosina Information Network* og *American Council for Kosova*.

Av nettsteder med religiøs tilknytning bruker jeg *Our Kosova* som er drevet av katolske albanere i Kosovo. Dette nettstedet har en omfattende fremstilling av Kosovos historie fra illyrisk tid og frem til i dag. I tillegg vil jeg analysere tekster fra *Witness Pioneer* som beskriver seg selv som en ”virtual islamic organization”²⁷

Noen tekster er publisert i åpne debattforum. Artikkelen *Expulsion of Albanians and the colonisation of Kosova* er skrevet ved historisk fakultet ved Universitetet i Prishtina og gjengitt på ulike nettsteder. Jeg bruker også en tekst kalt *Help Kosovo!* i debattforumet *Petition Online*. En annen artikkel, publisert på at amerikansk universitet sine nettsider kalt *Kosovo: a living history*, er skrevet av den kosovoalbanske flyktningen Kujtim Latifi og er et subjektivt bidrag til kildematerialet.

Illyrian har ingen tydelig organisasjonstilknytning. Tekstene dreier seg i stor grad om Kosovos eldre historie og har en tydelig nasjonalistisk profil.

Av organisasjoner med en noe snverere politisk agenda bruker jeg *Okambe* som beskriver seg selv som et ”kosovar-arab chamber for friendship and economic cooperation”²⁸ *Kosova Crisis Center* er drevet av kosovoalbanske studenter ved universitetet i Pristina og dreier hovedsakelig om kosovoalbanernes kamp for å studere på sitt morsmål i Kosovo. I tillegg brukes en kilde fra *New Kosova Report*, som beskriver seg selv som en uavhengig organisasjon som arbeider å spre informasjon og analyser om Kosovo.²⁹ Jeg analyserer også tekster fra *IHH: Volunteer*, en humanitær organisasjon lokalisert i Istanbul og tekster fra hjemmesiden til *Kosovo Protection Corps* som er forløperen til Kosovos nyopprettede hær.

---

²⁶ Halsell 1994

²⁷ Witness Pioneer (sist oppdatert i 2009)

²⁸ Okambe (sist oppdatert i 2009)

²⁹ New Kosova Report (sist oppdatert i 2009)

I en oppgave om historiebruk på Internett, er det nyttig å ha et visst inntrykk av utbredelsen av nettbruk på Balkan. I tabellen nedenfor kan en lese en statistikk over Internettbruk i Kosovo, Albania og Serbia:

Tabell 1: Nettbruk på Balkan

	Befolkning (2008)	Andel som har tilgang på Internett	Andel i prosent
Kosovo	1 794 984	377 000	21 %
Albania	3 619 778	580 000	16 %
Serbia	8 032 338	2 608 478	32.4 %

Kilde: Internet World Stats: Usage and population Statistics

Tabellen viser at ca. 21 % av Kosovos befolkning har nettilgang, et tall som synes å være beskjedent i sammenligning med for eksempel Norge der 86 % av befolkningen bruker Internett daglig. Albania ligger enda lavere enn Kosovo i antall Internettbrukere, mens Serbia har en betydelig høyere andel. I den forbindelse må det ikke glemmes at både Albania og Kosovo har en stor diaspora. Bare 60 % av alle albanere bor i staten Albania, de øvrige 40 % befinner seg i andre tidligere jugoslavstater. Det er også et stort antall albanere i USA og Canada.³⁰ Krigen i Kosovo på 90-tallet medførte at over en million mennesker ble drevet på flukt.³¹ På grunnlag av denne statistikken kan det tenkes at mange av opphavspersonene til kildene som skal brukes i dette prosjektet ikke nødvendigvis befinner seg innenfor de landegrensene de skriver om.

Muligheter og problemer knyttet til bruk av nettsteder som historisk kildemateriale

Historie kan oppfattes som et konservativt fag med en sterkt fundert metodologi og tradisjon for kildebruk. Det er ikke vanlig å bruke nettsteder som kildematerialet innenfor dette faget, noe som medfører at det er lite metodologisk litteratur å støtte seg til. Det finnes noe teori fra historiedidaktikken, men dette dreier seg hovedsakelig om hvordan Internett kan brukes som

³⁰ Mønnesland 2006: 140

³¹ Globalis 2009

en læringsressurs i klasserommet eller hvordan lære elevene opp i god kildekritikk i møtet med digitale kilder.

Metodelitteratur som tar for seg Internett som arena for historieskriving, digital aktivisme eller som faktisk ser på fortellingene som har kommet til uttrykk i dette forumet, har ikke vært å oppdrive. Dette gir inntrykk av at nettstedsanalyse er et uutforsket felt innenfor historiefaget. Dette innebærer at jeg må finne min egen måte å løse denne oppgaven på. Dette kan være en fordel, da det gir stor frihet til å tilpasse metoden til kildematerialet. Jeg unngår risikoen for å måtte tvinge mitt eget materiale inn i kunstige modeller som andre har laget. På den andre siden er det en utfordring å ikke ha andres erfaringer med problematikken som utgangspunkt.

Det finnes en rekke praktiske forbehold å ta i arbeid med nettsteder. Bevaring av kildematerialet er et sentralt tema. Nettet er preget av flyktighet, teksten som er der den ene dagen kan være fjernet de neste. Hele nettsteder kan slettes, nye kan komme til, tekster kan endres, utvides eller innskrenkes. Jeg kan ikke garantere at tekstene alltid vil være tilgjengelig fra den oppgitte nettadressen i fremtiden. Tekstene som har blitt brukt i analysen har enten blitt brent over på CD eller printet ut i papirformat.³² Prosessen i arbeidet med disse nettstedene har strukket seg over 1.5 år. I forhold til datering av kildene, har jeg derfor valgt å forholde meg til den datoen tekstene sist ble oppdatert. Det er denne datoen det blir henvisning til i fotnotene og bibliografien.

Analysen er basert på engelskspråklige nettsteder. Det kan fortone seg som problematisk å ikke bruke kilder på morsmålene da oppgaven kan knyttes opp mot identitet. Det kan likevel legitimeres å bruke engelskspråklige kilder, da disse kildene gir inntak til å forstå hvordan partene i Kosovokonflikten ønsker å fremstille versjon av fortiden for omverdenen. Disse kildene brukes ikke for å si noe om nasjonsbygging innad i Kosovo eller Serbia.

Kosovokrigen fikk internasjonal status da NATO gikk inn med sine styrker i 1999. Både serbere og albanere har en versjon av historien de ønsker å formidle til *det internasjonale samfunnet*. Rollen som offer, den undertrykte, er ofte attraktiv i en etnisk konflikt som i Kosovo. For å kunne ikle seg en slik rolle er en avhengig av sympati og medlidenhet innad i

---

³² Det er ikke anledning til å legge ved disse tekstene i sin helhet i oppgaven, men de vil være tilgjengelige hos meg ved forespørsel.

gruppa, men også utenfra. På denne måten kan man gå ut i fra at de nettstedene som formidler Kosovos historie fra enten albansk eller serbisk perspektiv, ikke bare skriver for "sine egne", men også har en historie de ønsker å formidle til resten av verden. Behovet for forståelse utenfra ble enda viktigere etter selvstendighetserklæringen i februar 2008, da den nye staten ble avhengig av anerkjennelse fra andre stater for å styrke sin legitimitet. Denne oppgaven dreier med andre ord ikke om indre identitetsbygging i Kosovo, men om legitimering av en rolle utad. Jeg som forsker, blir dermed trukket inn sammen med resten av omverdenen.

Analysens oppbygning og gjennomføring

Siden oppgaven dreier seg om ulike versjoner av fortiden er *diskurs* et nærliggende begrep. I den anledning har jeg brukt deler av Michel Foucaults teorier rundt makt og diskurs. Foucault blir forøvrig ikke brukt slavisk i denne oppgaven, men mer som en inspirasjon.

Foucault er både velkjent, populær og til tider også utskjelt innenfor ulike grener av samfunnsvitenskap og humaniora. Foucaults definisjoner på diskurser refererer til det skrevne og talte ord som et uttrykk for en bestemt retning eller institusjon, mer enn som meningsbærende i seg selv. I en diskursanalyse er ikke poenget å ta stilling til om det som sies er sant eller moralsk riktig. Man prøver i stedet å gjøre rede for hvordan de ulike stemmene fremstiller, uttrykker og legitimerer sitt syn på den gitte sak.³³ Makt er sentralt i Foucaults diskursanalyse, han problematiserer særlig forholdet mellom makt og viten. I en diskursanalyse oppfattes makt som den makten som utøves når bestemte grupper søker å beskrive, klassifisere og "diagnostisere" mennesker.³⁴

Denne forståelsen av diskurs og makt er sentral for denne oppgaven. Jeg kommer ikke til å ta stilling til om makten som utøves er legitim eller ikke, hvorvidt fortellingene er sanne eller hvem som har mest moralsk kapital i Kosovokonflikten. Jeg vil foreta en tematisk litterær analyse der jeg ser på hvordan de forskjellige aktørene bruker historien for å legitimere sin posisjon i konflikten. Jeg tolker altså de forskjellige gruppenes fremstilling av sin egen fortid som et legitimeringsprosjekt. Det blir hovedsakelig to analysenivåer: det ene nivået er å se på hvilke deler av fortiden som blir løftet frem, hvilke som blir nedprioritert og hvilke som forties. Det andre nivået vil se på hvilke språklige, retoriske og litterære virkemidler som blir brukt for å underbygge den gitte sak og rolle i "kampen om fortiden".

---

³³ Ariadne: kunnskapsbase for kulturfagene ved Universitetet i Oslo 2009

³⁴ Jørgensen og Philips 2006: 22-25

Jeg vil gå gjennom fremstillinger av tre forskjellige perioder i Kosovos historie, og perioden strekker seg fra oldtiden og frem til i dag. Dette kan synes å være mye å gape over, noe det også er, men det er den store tidsmessige spredningen i de historiske argumentene som gjør Kosovokonflikten særlig interessant å studere i forhold til historiebruk. Både albansk og serbisk historiefremstilling fremstår som bakoverskuende, kriger i middelalderen blir tillagt like stor vekt som krigen på 90-tallet. Oppgaven ville mistet mye, dersom denne perioden ble innsnevret, da et av temaene prosjektet søker å undersøke er hvilke perioder som blir aktivert og reaktivert for å underbygge dagens rolle i konflikten.

Analysen er delt inn i tre perioder. Det første analysekapittelet vil ta for seg fremstillingene av oldtiden og middelalderen. Det andre analysekapittelet vil fokusere på Kosovo under Det osmanske imperiet, albansk nasjonalisme og Balkankrigene 1912 og 1913. Jeg gjør så et sprang frem mot Kosovo fra og med 80-tallet. Første og andre verdenskrig, samt Titos Jugoslavia er ikke en del av analysen. Denne avgrensningen bygger på hvilke perioder som er prioritert i kildematerialet, samt at det var nødvendig med en innsnevring med tanke på oppgavens omfang. Det tredje og siste analysekapittelet vil ta for seg Kosovos næreste fortid med særlig fokus på 1981-demonstrasjonene, Slobodan Milosevic, Kosovo Liberation Army og ”etterkrigstid”. Jeg har inkludert flere sitater fra de ulike nettstedene, slik at leseren lettere kan følge mine tolkninger. Det har forøvrig vist seg at det engelske språket som benyttes på noen av disse nettstedene ikke alltid er grammatisk korrekt. I første omgang gikk jeg over dem og markerte disse feilene med [sic], men dette virket forstyrrende på oppfattelsen av tekstens innhold, og det er innholdet som faktisk er i fokus i denne oppgaven. Derav har jeg valgt å la tekstene stå slik de sto på nettstedet da jeg hentet dem, med unntak av noen få forklaringer der språket påvirker meningsinnholdet.

Kapittel 2

Historie i bruk

Fortiden er tapt, ikke tilgjengelig annet en gjennom erindring, fortolkninger og fortellinger.

-Anne Eriksen

I dette kapittelet vil jeg ta for meg to teoretiske områder som er relevante for denne oppgaven. Det første er historiebruk. Her ønsker jeg å vise hva som kjennetegner dette fagfeltet, og hvordan jeg ønsker å bruke det i forbindelse med mitt prosjekt. Det andre teoretiske utgangspunktet dreier seg om sannhetsbegrepet innefor historiefaget. Dette er et felt som kan fremstå som problematisk i en oppgave som studerer "sannheten" i ulike versjoner. Jeg vil gjøre rede for ulike syn på sannhet i historie og plassere dette prosjektet innenfor denne diskusjonen.

Å bruke fortellingene om fortiden

I det moderne informasjonssamfunnet er oppmerksomhet en knapphetsvare. Ulike fortolkninger av fortiden vil alltid konkurrere om oppmerksomheten til sine målgrupper. Det betyr at det ikke finnes ett bilde av fortiden, det er mange og gjerne motstridende bilder. Nettet er et forum der dette mangfoldet blir særlig tydelig.

Historiens bruk er sentralt i denne oppgaven. Fagfeltet kan forstås som studiet av hvordan fortiden brukes på mangfoldige og motstridende måter. Som fagområde har ikke historiebruk lang tradisjon, men det fantes spredte studier av bruk og misbruk av historien for å styrke ulike ideologiske retninger, allerede på 50-tallet. Sosiologen Maurice Halbwachs fokuserte særlig på det vi kaller kollektiv erindring. Han skilte tydelig mellom historie og minne. Han mente at historie begynner der sosiale tradisjoner og minnet slutter, historie er en vitenskap for de få, mens det kollektive minnet er noe hele samfunnet deler. Han argumenterte for at minnet er sosialt konstruert, de springer ut i fra et erindringsfellesskap.³⁵ Slik konstruerer vi altså vår egen fortid i fellesskap med andre.

---

³⁵ Hagtvedt 2008: 516

Som forskningsfelt er historiebruk i vekst, særlig fra 80- og 90-årene.³⁶ I motsetning til den vekt som realhistorie legger på den historiske substans – historiens faktiske innhold – ligger *historiebruk* på et metaplan. Det er altså ikke historiens innhold som er i hovedfokus, men bruken av dette innholdet. Nåtidens bruk av fortiden er i fokus fordi noen forhold anses som viktige å memorere, mens andre anses for ubetydelige, farlige eller ubehagelige - og blir glemt. Historiebruk er som regel en aktiv, bevisst prosess; aktiv erindring eller aktiv glemsel, noen fortellinger fra fortiden blir memorert og reproduisert med overlegg, mens noen med vilje skyves inn i glemselen. Sistnevnte type historiebruk betegnes som *ikke-bruk av historien*.³⁷

Grunnleggende spørsmål i studiet av historiebruk er: hvem forteller om fortiden, hva fortelles, hvorfor fortelles fortiden på denne måten og hva skjer når fortiden fortelles på denne måten?³⁸ En skiller ofte mellom ”den lille fortellingen” og ”den store fortellingen”. Den lille fortellingen er fortellingen om individet og dets opplevelse av en bestemt periode eller hendelse, mens den store fortellingen favner videre, for eksempel en nasjons historie der aktørene er større størrelser enn enkeltindividet.

Et annet begrep på denne typen historieformidling er *virkningshistorie*. Uttrykket ble første gang brukt av den tyske filosofen Hans-Georg Gadamer i hans verk *Sannhet og Metode* fra 1960.³⁹ Ifølge Gadamer står historien og kunnskapen om historien i et motsetningsforhold til hverandre. Han argumenterer for at historikeren er et produkt av den samme historien som han beskriver, og derfor ikke kan være objektiv. Historien har formet vår forståelse av oss selv, og hvordan vi forstår fortiden.⁴⁰ Denne måten å bruke historien er tett knyttet til makt; makt til å definere hva som skal trekkes frem og makt til å definere hva som skal glemmes.⁴¹

Ifølge den danske historiedidaktikeren Claus Bryld har formidlingen av historiefaget gjennomgått en kvalitativ endringsprosess i løpet av 90-tallet, både på internasjonalt og nasjonalt nivå. Han mener at tiden etter Berlinmurens fall generelt har vært preget av individualisering. I likhet med Castells, hevder Bryld at det kommunikasjonsorienterte

---

³⁶ Bøe 2006: 17

³⁷ Bøe 2006: 273

³⁸ Bøe 2006: 9-10

³⁹ Ariadne: kunnskapsbase for kulturfagene ved Universitetet i Oslo 2009

⁴⁰ Strønen 2007

⁴¹ Bryld 2001: 21

informasjonssamfunnet virker fragmenterende på den type felleskap som historieformidlingen tidligere har gått ut i fra, for eksempel staten, nasjonen eller klassen. Slik har historieformidlingen fått et annet utgangspunkt enn den tidligere hadde. *Historien* har blitt splittet opp i mange ulike *historier*, med ulike utgangspunkt og ikke minst ulike formål. Han presiserer at det ikke handler om å formidle deler av en felles historie, men fundamentalt forskjellige fortellinger med ulike formål.⁴² Historiestriden i Kosovo kan settes inn i en slik sammenheng.

Den svenske arkeologen Jonas Grundberg har i sin doktoravhandling *Historiebruk, Globalisering och Kulturarvsforvaltning* problematisert hva slags innvirkning disse omfattende samfunnsendringene har på historiefaget.⁴³ Grundberg definerer et samfunns historie eller kulturarv som et resultat av foregående generasjoners historiebruk, avsatt av en mengde historiske assosiasjoner og fortellinger som føres videre til neste generasjon. I tillegg er det en pågående, aktiv historieskriving og utvelgelsesprosess i samtiden. Alle samfunn har sine fortellinger, en historie som samfunnets medlemmer holder for sann. Fortellingene har endret seg over tid; noe er trukket fra og annet er lagt til, og etter hvert har beretningene endret karakter. Disse fortellingene fungerer ofte som identitetsmarkører for gruppas medlemmer, gjennom fortellingene kan man lettere definere hvem som er ”vi” og hvem som er ”de andre”.⁴⁴

Et stadig sterkere utviklingstrekk ved moderne historieskriving er historie som individuell representasjon. Det finnes utallige historiske subjekter med hver sin fortelling, og Internett har skapt en ny arena for disse fortellingene. Hvorvidt og hvordan de forskjellige avsenderne påvirker sine mottagere, vet vi lite om, men Bryld legger for sin del særlig vekt på at denne type historie er en følge av utviklingen av informasjonssamfunnet. Han beskriver slik historieformidling som mer ”svermerisk” med særlig fokus på tradisjon og identitetsskapning.⁴⁵

Kosovokonflikten er samtidig et internasjonalt anliggende, der multinasjonale aktører som NATO og FN spiller en like stor rolle som de nasjonale størrelsene. Nettsidene konkurrerer derfor om resten av Europas oppmerksomhet for å legitimere sine krav på det området som

---

⁴² Bryld 2001: 11-13

⁴³ Grundberg 2004: 28

⁴⁴ Grundberg 2004: 43-44

⁴⁵ Bryld 2001: 18

kalles Kosovo gjennom ulike historiske argumenter. I sin formidling av Kosovos historie ønsker altså nettsidene ikke bare å nå "sine egne". De har også en historie de ønsker å formidle til resten av verden. Målet synes å være legitimitet gjennom å stille seg selv eller "de andre" i et bestemt historisk lys.

Hvordan forholde seg til sannhetsbegrepet innenfor historiefaget?

Historiefagets fremste oppgave har tidligere vært definert til å finne *sannheten* om fortiden. Den tyske historikeren Leopold von Ranke (1785-1886) anses som en av grunnleggerne av den vitenskapelige historieforskningen. Han står også bak den mye siterte betegnelsen på en historikers oppgave; *Geschichte wie es eigentlich gewesen*, å avdekke hva som faktisk skjedde.⁴⁶ Dette måtte skje saklig og upartisk, ved en objektiv, vitenskapelig metode. Kildene måtte være originale overleveringer fra epoken, ikke senere tiders fremstillinger.⁴⁷

I dag er fremstår dette historiesynet som noe foreldet, men en motrøst som kan betegnes som banebrytende i sin tid, var den britiske historikeren E.H. Carr (1892 – 1982). Carr skrev flere verk med realhistoriske temaer og hadde en særlig interesse for Russland. Hans *History of Soviet Russia* fra 1950 var et ambisiøst forsøk på å rekonstruere i detalj hva som skjedde i Russland mellom 1917 og 1933 på grunnlag av det tilgjengelige kildematerialet. Målet med dette verket var å skrive en objektiv historiebok i en polarisert tid, der begge parter av den kalde krigen skulle behandles på en balansert måte i forhold til hverandre. I dette arbeidet ble det etter hvert tydelig at objektivitet var problematisk. I *What is history* fra 1961 tok Carr for seg sannhetsbegrepet i forhold til historie. I forbindelse med lanseringen av det første bindet i hans Sovjethistorie, proklamerte han i en muntlig tale at å gjenskape fortiden *wie es eigentlich gewesen* var nær en umulig oppgave: "It is possible to maintain that objective truth exists, but no historian by himself or no school of historian by itself, can hope to achieve more than a faint and partial approximation."⁴⁸ Carrs poeng var at historikere ikke kunne være objektive, selv om det var ønskelig, da de selv var en del av sin egen samtid. Det vil alltid være et subjektivt element i historieskriving, ettersom historieskrivere selv er deltagere i sitt eget samfunn. Dette samfunnet har også påvirket dem og kan dermed ikke sees som separert fra deres forskning.

---

⁴⁶ Krieger 1977: 4

⁴⁷ Kjelstadli 1994: 53

⁴⁸ Carr 1961: xii

Carrs historiesyn skiller seg dramatisk fra Rankes, som etterstrebet den absolutte sannhet. Ranke tok utgangspunkt i at fortiden var en konstant størrelse, et faktum som historikeren kunne avdekke i sin helhet så lenge han hadde tilgang på det rette kildematerialet. Carr hadde et mer dynamisk syn på historiefagets grunnleggende egenskaper; han beskrev historie som en helhetlig prosess og argumenterte for at den ikke burde studeres isolert, men i samspill med sine omgivelser og sine brukere. I forhold til sannhet, anerkjente Carr at det fantes en absolutt sannhet, men sannheten var utenfor historikerens rekkevidde.⁴⁹ Carrs syn på historie, sannhet og objektivitet skapte reaksjoner og mange historikere stilte seg negative til å gå bort i fra Rankes historietradisjon.

I dag er ikke Carr sin tilnærming til sannhetsbegrepet like kontroversiell. Mange historikere vil nok slutte seg til at historikerens ambisjon bør være å beskrive fortiden så nær sannheten som mulig, men anerkjenner at en selv er et historisk produkt og at dette også vil prege fortellingen.⁵⁰ Likevel er dette et tilbakevendende tema innenfor historiografien, noe som indikerer at emnet ikke er utdebattert.⁵¹ På nettet er det særlig tydelig at ”sannheten” kan komme i flere versjoner, men i dette prosjektet blir ”sannheten” behandlet som en sosialkonstruktivistisk størrelse. Jeg undersøker hvordan historien brukes til den agenda dens brukere har i nåtiden.

Den amerikanske jussprofessoren Julie A. Mertus knytter diskusjonen om historisk sannhet direkte til Kosovokonflikten i sin bok *Kosovo, how myths and truths started a war* fra 1999. Hun fremmer et historiesyn som også ligger til grunn for dette prosjektet. Mertus definerer sannhet som “a way of knowing the past.”⁵² Hun skiller mellom historie i tre forskjellige former; historie som myte, historie som erfaring og historie som fakta. Mertus sannhetsbegrep innebærer at historie blir oppfattet som en aktiv konstruksjonsprosess mer enn som noe konstant. På grunnlag av sin juridiske bakgrunn, skriver hun at selv om sannhet som fakta unektelig er viktig i en rettsal, er det ikke gitt at individer aksepterer fakta som deres sannhet. Å kjenne ”sannheten” handler ikke nødvendigvis om å vite hva som faktisk skjedde. ”Sannheten” kan sees på som et produkt av komplekse maktrelasjoner, der sannheten blir produsert av den mektigste. Denne maktkampen er sentral i etniske konflikter. Gjennom egne

---

⁴⁹ Carr 1986: xiv

⁵⁰ Kjeldstadli 2004: 293

⁵¹ I norsk Historisk Tidsskrift, fra 1999 til 2001, gikk en løpende debatt om forståelsen av sannhet og objektivitet innenfor historiefaget. Sentrale aktører var Erling Sandmo, Kåre Tønnesen, Tor Egil Førland, Ottar Dahl og Knut Kjeldstadli.

⁵² Mertus 1999: 2

erfaringer og fortellingen om andres erfaringer styrker de ulike individene egen identitet og gruppetilhørighet, enten det er som den stilltiende mishandlede, det rasende offeret, den stolte martyren, den uskyldig dømte, eller den misforståtte lederen.

Konflikten i Kosovo ligger nært i tid og opphavspersonene bak nettstedene fremstår som svært opptatt av sannhet. Det må presiseres at hensikten med denne oppgaven ikke er å avdekke ”det som egentlig skjedde” eller vurderere hvem som står stødigst fra et moralsk perspektiv. Målet er å undersøke Internett som arena for nye historiske subjekter, se på hvilke fortellinger som får gjennomslagskraft og hvilke virkemidler som brukes i disse fremstillingene og fortolkningene av fortiden. Dette er en oppgave om historiesynet som dette prosjektet bygger på, blir sannheten om ikke likegyldig, så mindre viktig.

Jeg kommer forøvrig opp i et oppgaveteknisk dilemma i forhold til den historiske oversikten, som har en tendens til å være fast gjest hos nærmest samtlige masterprosjekter innenfor historiefaget. I dette prosjektet blir en slik oversikt problematisk, da oppgaven dreier seg om ulike fremstillinger av fortiden. Når det allerede er slått fast at ”den absolutte sannheten om fortiden” ikke er det som undersøkes i denne oppgaven, blir det både selvmotsigende og paradoksalt å innlede prosjektet med en avhandling hva som skjedde i Kosovo fra oldtiden til selvstendighet. Med det historiesynet som ligger til grunn for denne oppgaven, ligger ikke min fremstilling nødvendigvis nærmere sannheten enn den man kan lese på nettet. Av den grunn vil ikke dette prosjektet ha noen del kalt historisk bakgrunn, da dette kan oppfattes som en mønsterfortelling og fungere som et falskt sammenligningsgrunnlag. I stedet vil hvert analysekapittel innledes av en del kalt ”Innføring i diskusjonen”. Jeg vil kort og nøkternt presentere sentrale hendelser, aktører og steder som er nyttige å ha oversikt over i en analyse av Kosovos historie. På denne måten unngår jeg å skape inntrykket av å sammenligne fortellingene på nettstedene med en egenprodusert ”mal” for historien, og kan heller fokusere på bruken av denne historien.

Kapittel 3

Mytiske Illyria og hellige Nemanja

Den som priser fortiden, klandrer nåtiden.

-Finsk ordspråk

Både i akademia og i mediene har Kosovokonflikten blitt betegnet som en historisk konflikt. Til stadighet blir det referert til "dype røtter i fortiden" i forsøket på å forklare urolighetene på denne delen av Balkanhalvøya. Den amerikanske statsviteren F. Stephen Larabee går i sin artikkel "Long Memories and Short Fuses: Change and Instability in the Balkans" så langt som å hevde at hele Balkan har tradisjon for konflikt.⁵³ Dette kan fremstå som en oppsiktsvekkende generaliserende påstand, men på den andre siden er Balkans historie unektelig preget av ustabile politiske forhold. Likevel har flere andre europeiske land vært involvert i kriger og konflikter vel så mye som statene på Balkan, uten at dette forklares på grunnlag av et latent historisk hat til sine omkringboende folk. Dette gjør Kosovo til et særlig interessant studium i forhold til historiebruk. Hva er det med disse gamle fortellingene som har fått så sterk gjennomslagskraft? Kan det ha noe å gjøre med representasjonen av disse fortolkningene av fortiden? Hvorfor og hvordan brukes disse fortellingene til hvilket formål?

Det mytiske Illyria

Innføring i diskusjonen

Det er lite sikker kunnskap om hvilke folkegrupper som var representert på Balkanhalvøya i oldtiden. Forskning på hvem som kunne regnes som Kosovos "urfolk" fikk forøvrig et oppsving etter Jozip Broz Titos død i 1980. I førromersk tid skal Balkan vært befolket av illyrere, dakere og trakere. Romerne erobret hele Balkan fra og med 200-tallet f. Kr. Til år 14 e. Kr.⁵⁴ Det antas at serberne bosatte seg i dagens Kosovo i det sjette eller syvende århundre, i forbindelse med den slaviske emigrasjonen til Balkan. På dette tidspunktet var det var trolig

---

⁵³ Larabee 1990/91: 58

⁵⁴ Mønnesland 2006: 29

andre folkegrupper i området.⁵⁵ Det er råder også uenighet rundt albanernes opprinnelse, de to rivaliserende oppfatningene er at albanerne enten stammer fra illyriere eller thrakere. Førstnevnte skal ha bodd i den vestlige delen av Balkan, mens thrakerne var bosatt i øst. Begge gruppene skal ha eksistert i romersk tid. De fleste albanere støtter seg til teorien om å være etterkommere av illyriere, da det var denne gruppen som var bosatt i det området vi i dag kaller Kosovo. Flere serbiske forskere går imidlertid hardt ut mot ”den illyriske tesen” og kaller den et uttrykk for ”albansk sjåvinisme”.⁵⁶

Men hvordan forholder de forskjellige nettstedene seg til det illyriske riket, albansk tilknytning til Illyria og senere slavisk innvandring? Fremstillinger av denne perioden dreier seg hovedsakelig om naturlig tilhørighet, opprinnelse og røtter, altså en diskusjon rundt hvem som er Kosovos ”egentlige folk”. Analysen tar for seg perioden fra før-romersk tid frem til middelalderen.

Serbiske fremstillinger av Illyria

Den tydeligste tendensen i serbiske fremstillinger av denne perioden er at de er få. Først og fremst ser vi altså et fravær av Illyria. Albansk tilstedeværelse i Kosovo i denne epoken er nedprioritert til fordel for fremstillinger av slaviske og serbiske røtter i regionen. Ofte fungerer middelalderen som innledningen til den serbiske fortellingen om Kosovos ”begynnelse”.

På det serbiske nettstedet *Terror WHY?* kan man lese følgende fremstilling:

The oldest archaeological excavations that confirm Slavic presence in the region are dated from the time of the Great migrations in the 6th and 7th centuries. Already before the end of 11th century, the great part of the territory forming today's Kosovo and Metohija had passed under the control of feudal Serb lords (...)⁵⁷

Det nevnes at dette området har vært befolket av forskjellige kulturer, men det eneste som trekkes frem er slavisk innvandring i det sjette og syvende århundre. Det illyriske riket eller albansk tilstedeværelse i regionen er utelatt i sin helhet fra denne fortellingen. I stedet blir det gjort et kraftig sprang mot en epoke der Serbia har en sterkere historisk posisjon, nærmere bestemt begynnende serbisk statsdannelse på 1100-tallet. Ved å vektlegge sin egen tilstedeværelse og overse den andres, gir fortellingen et inntrykk av at slavisk innvandring var

---

⁵⁵Malcolm 1998: 22-23

⁵⁶Mønnesland 2006: 141

⁵⁷Terror WHY? (sist oppdatert i 2004)

den første etniske tilstedeværelsen verdt å merke seg i regionens historie. Dette er altså en etnosentrisk fremstilling av Kosovos tidligste historie, fra serbisk hold.

Nettstedet *History of Jihad* fokuserer bruker liten plass på tiden før 1389. Unntaket er noen få setninger som er gjengitt nedenfor:

Today Serbia, Bosnia and Albania are different nations. Kosovo and later perhaps Montenegro would also become different nations. But there was a time when all these people were one nation. There were differences of language among them, but they were bound [together] by one faith, [the faith of the] Eastern Orthodox Church.⁵⁸

Her blir tiden før osmanernes inntog beskrevet som en periode preget av enhet og sameksistens mellom Balkans etniske grupper. Illyria, albansk tilknytning til Illyria eller slavisk innvandring blir verken nevnt eller problematisert. I tillegg belyser denne teksten et tett bånd mellom serbisk nasjonalisme og den serbisk-ortodokse kirken. På *History of Jihad* blir den ortodokse kirken fremstilt som den ene samlende kraften som binder de ulike etniske gruppene på Balkan sammen. Når man leser denne fremstillingen som historiebruk, viser teksten at Kosovos tidligste historie blir brukt for å skape en kontrast mot en annen epoke, altså det osmanske imperiet. Det før-osmanske Kosovo skildres som et sted, der forskjellige etniske grupper levde i fred og harmoni, og det osmanske imperiet som “A cataclysmic event in the fourteenth century was seared into their memory during which all of them paid the price of preserving their national and cultural identity with blood and death.”⁵⁹ Den ene epoken stilles i et særlig historisk lys for å understreke kontrasten til en annen; altså mellom kristne Serbia og det muslimske riket.

Et annet nettsted som bruker ”opphavsrett” for å legitimere sin tilknytning til Kosovo er *Kosovo: The Land of the Living Past*:

The goal of this page is to offer written evidence on centuries old Serb presence in Kosovo and Metohia - the cradle of our culture and spirituality. We do not intend to underestimate the achievements of others but only to prove that eradication of the Serbian people and our culture in Kosovo is an attack on the overall European cultural heritage and tradition.⁶⁰

I nettstedets agenda som kan leses ovenfor, blir Kosovo fremstilt som en vugge for serbisk kultur og tro. Det er særlig interessant å se hvordan språket blir brukt for å fronte den serbiske tilhørigheten til Kosovo; uttrykk som ”evidence on old Serb presence in Kosovo” og ”prove that eradication of the Serbian people” gir lite rom for alternative tolkninger av fortiden. Det

---

⁵⁸ History of Jihad (sist oppdatert i 2009)

⁵⁹ History of Jihad (sist oppdatert i 2009)

⁶⁰ Kosovo: Land of the Living Past (sist oppdatert i 2008)

kan leses som et sterkt positivistisk syn på historien. Ved å benytte et begrepsapparat som kan knyttes mot vitenskap og forskning, understrekes ”det selvfølgelig” i den serbiske retorikken. Et annet interessant trekk i dette utdraget er hvem denne teksten er rettet mot. Ved å referere til Kosovo som ikke bare Serbias, men hele Europas kulturelle arv, blir serbernes sak et internasjonalt anliggende som trekker inn andre internasjonale aktører.

Kosovo: The Land of the Living Past betegner området som ”the native and ancestral land of the Serbs” og ”Kosovo and Metohia, two central regions of perennial Serbia”. Ved å bruke uttrykk som “native”, “ancestral” og “perennial” understreker de en serbisk tilhørighet i området. Dette er uttrykk som er knyttet tett opp mot urfolksproblematikk. Bruken av disse begrepene som et retorisk virkemiddel, jeg vil diskutere nærmere i kapittel 6.

Kirkene og restene fra patriarkatet i Kosovo blir særlig vektlagt i argumentasjonen på serbisk tilknytning til Kosovo: ”The cultural and demographic strength of the Serbs is best illustrated by the presence of 1.500 monuments of Serbian culture identified so far.”⁶¹ Videre hevdes det at ”Kosovo is considered to be the Serbian Jerusalem. Almost all of the great historical Serbian monasteries, churches and fortresses are located in this province.”⁶² Det er altså middelalderen som brukes som Kosovos tidligste historie, ikke oldtiden. Her kan man se at serbernes kulturelle posisjon i området blir vektlagt på bekostning av diskusjoner rundt hvem som tidsmessig har dypest røtter i regionen. Beskrivelser av Kosovo som Serbias Jerusalem er å finne på flere nettsteder. Det er et illustrerende bilde på den religiøse tilknytningen serberne påberoper seg i forhold til Kosovo. I tillegg kan det leses som et potent virkemiddel med tanke på Jerusalem som et symbol på både lidelse, martyrdom og motstandskamp.

I motsetning til på *Terror Why?*, der Illyria er fullstendig utelatt, blir perioden i det minste nevnt på *Kosovo, Land of the Living Past*. Albanske fremstillinger av oldtiden blir beskrevet som ” (...) illyrian Romanticism and the Albanian territorial aspirations (...)” og videre fremstilt som overdrevet fra albanernes side:

Every Balkan nation can more or less trace its origins in the Illyrians - but definitely neither of them may claim to have uninterrupted Illyrian continuity. (...) Overstressing of the Illyrian idea among modern ethnic Albanians in the Balkans is a reflection of a process of revitalisation of an essentially national-romantic Albanian programme.⁶³

---

⁶¹ Kosovo: Land of the Living Past (sist oppdatert i 2008)

⁶² Kosovo: Land of the Living Past (sist oppdatert i 2008)

⁶³ Kosovo: Land of the Living Past (sist oppdatert i 2008)

Teksten viser at nettstedet ikke anerkjenner den illyriske teorien. I utdraget over går de enda lenger ved å kalle "the Illyrian idea" absurd og et hinder for albanerne og deres relasjoner til andre etniske grupper på Balkan. Videre viser de til vitenskap i argumentasjonen i tilbakevisningen av albanernes tilknytning til Illyria.

Modern historical, linguistic and archeological findings are incompatible with a static ethnic theory of uninterrupted continuity of any Balkan nation and rather support a dynamic ethnography according to which there are no ethnically pure groups, especially on such a crossroads of the civilizations such as the Balkans.⁶⁴

På nettstedet *Project Rastko* slås det tidlig fast hvor nettstedets opphavsmenn stiller seg, i diskusjonen rundt hvilken gruppe som først befolket Kosovo: "Kosovo and Metohia, land lying in the heart of the Balkans where virtual trade routes had crossed since ancient times, was settled by Slav tribes between the 7th and 10th centuries." Illyrisk eller albansk opphav er ikke nevnt, epoken beskrives utelukkende fra et serbisk perspektiv. Middelalderen beskrives som "forfedrenes epoke". En slik begrepsbruk skaper et inntrykk av lang serbisk tilstedeværelse og naturlig tilhørighet til Kosovo.

Ikke alle nettstedene er like polariserte. Unntaket finner vi på *Orthodox Research Institute*, der fremstillingen av illyrisk tid og slavisk innvandring først og fremst er deskriptiv, i den grad historieskriving kan være "bare" deskriptiv:

Those settling in the region known as Raska (Rascia), including the territory of Kosovo took the name of the dominant tribe, "Serbs." Under the Slavic pressure, the indigenous Illyrians took refuge in the mountains. The Albanians claim descent from these Illyrians. (...)By the eleventh century the Kosovo region was predominantly Slavic.⁶⁵

I denne teksten kan det ikke leses noe tydelig serbisk eller albansk perspektiv på Kosovos tidligste historie. Illyrerne får betegnelsen som de innfødte, og det fremkommer klart at serberne kom senere. Albanernes krav på tilknytning til Illyria blir nevnt, men ikke kommentert ytterligere.

De serbiske fremstillingene av Kosovos tidligste historie bærer først og fremst preg av å ikke vektlegge oldtiden overhodet. Flere serbiske fremstillinger bruker sin egen tilstedeværelse som startskudd for fortellingen, altså den begynner i det sjette eller syvende århundre. En konsekvens av dette er at disse fremstillinger ofte begynner sin fortelling med det serbiske middelalderriket, en periode der serberne fremstår som sterkere, enn i oldtiden.

---

⁶⁴ Kosovo: Land of the Living Past (sist oppdatert i 2008)

⁶⁵ Orthodox Research Institute (sist oppdatert 2008)

Albanske fremstillinger av Illyria

Dette er en prioritert periode på albanske nettsteder. Nettstedene i denne analysen har detaljerte, tekstrike og omfattende fremstillinger av Det illyriske riket, med særlig fokus på albanernes tette bånd til dette folket. De ulike fremstillingene er samstemte i denne tematikken, på tross av at nettstedene er laget av forskjellige opphavspersoner.

På nettstedet *The Albanian Connection* hersker det liten tvil som om hvor de står i forhold albansk/illyrisk kontinuitet. Forfatteren bruker stor plass på Kosovos eldste historie, og da særlig oldtiden. At albanerne er direkte etterkommere av illyrerne erklæres som en sannhet. Språk og kultur fremlegges som bevis på at albanerne er direkte etterkommere av illyrerne. Språket er polemisk og overtalende. Begreper som "evidence", "the truth is" og "there's no doubt that" understreker betydningen av å knytte albanerne til Illyria. I teksten under blir illyrerne/albanerne betegnet som Kosovos urinnvånere, mens det legges vekt på at slaverne kom senere:

The Slavs Started to come to the Balkans from the Ural and the Caspian Sea during the reign of Emperor Heraclius (610-641). They were often led by nomadic Turks. The region, called at that time Illyria, was inhabited by the aborigine population, the Illyrians, the ancestors of the Albanians.⁶⁶

Det rettes sterk kritikk mot serbiske teorier rundt hvem som kan påberope seg førsterett på Kosovo, som for eksempel at det er serberne som hadde røtter i det gamle Illyria.

The recent finds in the domain of linguistics, archeology and history have shown that these theories, as they were formulated in the 19th century were based on myths. But myths, on account of their suggestive power, do not die easily. Some of them may prove extremely tenacious. Such had been, for example, the myth mentioned before, connecting the South Slavs with the Illyrians.⁶⁷

Ved gjentatte anledninger knyttes albanerne til Illyria, som mer en gang blir fremstilt som "an aboriginal population". Ved å bruke begreper som "aboriginal" og "native people of Kosova" gis det inntrykk av at albanerne er Kosovos urfolk, noe som ofte betyr det samme som å være forfulgt, undertrykt og gjerne i mindretall. Slike språklige virkemidler underbygger albanernes historiske offerrolle i Kosovokonflikten.

På *Our Kosova* argumenteres det også for at albanerne stammer fra illyrerne, dog ikke like bastant:

---

⁶⁶ The Albanian Connection (u.å)

⁶⁷ The Albanian Connection (u.å)

Most historians of the Balkans believe the Albanian people are descendants of the ancient Illyrians, who, like other Balkan peoples, were subdivided into tribes and clans. The name Albania is derived from the name of an Illyrian tribe called the Arber, or Arbereshë, and later Albanoi, that lived near Durrës.

Språklige sammenhenger mellom Illyria og Albania brukes i argumentasjonen for at albanerne stammer fra illyrerne. Det albanske språket har en sentral posisjon i den albanske nasjonalismen. I den moderne konflikten i Kosovo var undervisning på morsmålet for albanere i Kosovo en fanesak.⁶⁸ Ellers er behandlingen av denne perioden deskriptiv og informativ med stor vekt på uladete tema som håndverk, handel og sosiale strukturer i det gamle Illyria. Fremstillingen er nærmest påfallende lite konfliktorientert frem til innføringen av kristendom, men da endrer den karakter:

The fall of the Roman Empire and the age of great migrations brought radical changes to the Balkan Peninsula and the Illyrian people. Barbarian tribesmen overran many rich Roman cities, destroying the existing social and economic order and leaving the great Roman aqueducts, coliseums, temples, and roads in ruins. The Illyrians gradually disappeared as a distinct people from the Balkans, replaced by the Bulgars, Serbs, Croats, and Albanians.⁶⁹

Serberne blir ikke introdusert før sent i middelalderen, og de blir beskrevet som et folk som invaderte albansk land utenfra:

In the late Middle Ages, new waves of invaders swept over the Albanian-populated lands. Thanks to their protective mountains, close-knit tribal society, and sheer pertinacity, however, the Albanian people developed their distinctive identity and language. The Serbs occupied parts of northern and eastern Albania toward the end of the twelfth century.⁷⁰

I utdraget ovenfor blir albanerne beskrevet som et folk med samhold og styrke til å holde på sin identitet og sitt språk, på tross av ”invasjonsbølgen”. Begreper som *invasjon* og *okkupasjon* henviser til besettelse av land man ikke har rettmessig krav på⁷¹, og det er denne rollen serberne får i teksten ovenfor. Albanerne blir beskrevet som Kosovos egentlige folk, mens serberne blir fremstilt som okkupanter av albansk land.

En lignende retorikk er også å finne på *Illyrians*. Det er den illyriske epoken som får den mest inngående behandlingen, på tross av at sidens agenda er knyttet opp mot dagens konflikt. Fremstillingen av det Illyria er omfattende, detaljert og til tider glorifisert. Når det angår albanernes krav på Kosovo, henvises det til dype røtter i regionen, noe som man blant annet kan lese av utdraget nedenfor:

When an Albanian is asked how and from where their people originated they have no answer. And this is because Albanians are maybe the oldest people to occupy the Mediterranean region,

---

⁶⁸ Mønnesland 2006: 223

⁶⁹ Our Kosova (sist oppdatert i 2008)

⁷⁰ Our Kosova (sist oppdatert i 2008)

⁷¹ Helgesen 2009

and maybe one of the oldest cultures in world history. They did not migrate or arrive from somewhere else, they just existed in the area known as the Balkans. This in itself, guarantees and intricate and eloquent history that is sometimes passed over by many history books.⁷²

Her fremstilles albanernes tilknytning til Kosovo som evig, de har alltid vært der, i motsetning til serberne. På *Illyrians* blir Kosovos eldre historie i stor grad brukt til å hevde albansk historie på bekostning av serbisk: "Should we ignore the ancient writers? Our earliest mentioning is in the 200 Anno Domini - 4 centuries before the arrival of the Serbs."⁷³ Illyrerne blir ved flere anledninger fremstilt som regionens urfolk som til stadighet blir rammet av invasjon, okkupasjoner og angrep fra andre grupper. En av disse angriperne er serberne. Serbernes inntog i fortellingen på dette nettstedet kommer sent. Det blir videre konstruert en lidelseshistorie om illyrernes møte med slaverne i det 6. og 7. århundre:

During the course of the second half of the sixth century AD, the political situation in the Balkan became even worse, following the appearance of the Avars, who had crossed the Danube in 568, and inflicted a serious defeat on the Byzantine army. Northern Illyria suffered a severe blow. The flood of barbaric and Slav invasions left terrifying devastation in their wake in the Illyrian countryside. The inhabitants had to endure dreadful suffering and extreme deprivation.⁷⁴

Poenget om at Kosovo ble urettmessig bosatt av slaver blir særlig understreket av henvisningen til en historieskriver fra det 6. århundre: "As John of Ephesus was to write four years later, they "ravaged, burned, pillaged and conquered the country, and fearlessly settled there themselves, as if in their own country".⁷⁵ I kontrast fremstilles illyrerne som et folk fordrevet fra sitt opprinnelige land som et direkte resultat av slavernes herjinger. "Without any possibility of offering any effectual resistance, the Illyrians and Romans moved to a large number of coastal citadels, the Dalmatian island (the parts of Illyrian tribes in Dalmatia), and in today Albania, and in the high mountains."⁷⁶ Her blir det tegnet et bilde av illyrerne som forsvarsløse og sjanseløse mot invasjonene. Det bygges opp en illyrisk offerrolle i fremstillingen av denne historiske epoken og det samme "fordrevede offeret" finner vi på *Albanian: home of the Albanians online*:

In the first decades under Byzantine rule (until 461), Illyria suffered the devastation of raids by Visigoths, Huns, and Ostrogoths. Not long after these barbarian invaders swept through the Balkans, the Slavs appeared. Between the 6th and 8th centuries they settled in Illyrian territories and proceeded to assimilate Illyrian tribes in much of what is now Slovenia, Croatia, Bosnia and Herzegovina, and Serbia. The tribes of southern Illyria, however -including modern Albania- averted assimilation and preserved their native tongue.⁷⁷

---

⁷² Illyrian (sist oppdatert i 2006)

⁷³ Illyrian (sist oppdatert i 2006)

⁷⁴ Illyrian (sist oppdatert i 2006)

⁷⁵ Illyrian (sist oppdatert i 2006)

⁷⁶ Illyrian (sist oppdatert i 2006)

⁷⁷ Albanian: home of the Albanians online (sist oppdatert i 2009)

Her får det fordrevne offeret en slags tilleggsdimensjon. De tillegges en særlig styrke som maktet å motstå assimilasjonsprosessen og holde på sin etniske identitet og ikke minst språk.

Oppsummering og delkonklusjoner

Analysen av de serbiske fremstillingene av Illyria viser en tendens til ikke-bruk av Kosovos aller tidligste historie. En av kildene tilbakeviser albansk tilknytning til Illyria og beskriver den som overdrevet og romantisert, men den generelle tendensen er at fortellingene begynner i tidlig middelalder. De utelater den eldste historien, men selv om fortellingene har et relativt sent utgangspunkt i tid, blir den serbiske tilstedeværelse beskrevet med begreper som "ancestral" og "native". Dette skaper dermed et inntrykk av at serberne var den første folkegruppen i området.

Et annet gjennomgående trekk ved de serbiske fremstillingene av Illyria, eller mangelen på serbiske fremstillinger av Illyria, er å fokusere på Kosovos kulturelle betydning for serberne, mer enn røtter langt tilbake i tid. Serbisk kultur i Kosovo, spesielt religiøse monumenter, blir særlig vektlagt. Betydningen av denne kulturen blir ved flere anledninger satt inn i et europeisk perspektiv, fremstillingene bærer preg av et behov for allierte i sin sak og ved å fremstille Kosovo som en felles europeisk kulturskatt, trekkes det internasjonale samfunnet inn. Der de albanske fremstillingene vektlegger tid og kontinuitet, henvises det til kultur og styrke i de serbiske kildene.

De albanske nettstedene har et overtak i fremstillingen av oldtiden i Kosovo, da de har den illyriske teorien å støtte seg til. Flere av nettstedene slår albanernes illyriske tilknytning fast som en skreven sannhet og refererer til denne ved flere anledninger. Som håndfast bevis på illyrisk/albansk kontinuitet henvises det til språklige likheter mellom funn fra illyrisk tid og dagens albansk. Der serberne bruker religion og kultur knyttet til religion, har språket en mer sentral plass i den albanske retorikken i henhold til Kosovo.

Det viser seg en sterk offerrolle i de albanske fremstillingene, og fortellingene har en tendens til å tilspisse seg når det skrives om slavisk innflytting til området. Her blir illyrerne/albanerne karakterisert som et fordrevet folk, og serberne får rollen som inntrengere på et område de ikke hører hjemme i.

Analysen viser at oldtiden først og fremst er et sentralt tema på de albanske nettstedene, selv om det er store variasjoner også mellom dem. De serbiske nettstedene velger ved flere anledninger ikke å forholde seg til denne delen av historien i det hele tatt.

I fremstillinger på begge sider av saken, kjempes det om en urfolksstatus. Dette kan leses ut i fra begrepsbruken der *ancestral*, *aboriginal* og *native* er uttrykk som er å finne på flere nettsteder, på begge sider. Det brukes en form for urfolksretorikk for å styrke påstanden om at serberne/albanerne er Kosovos er “egentlige folk”. Dette vil jeg komme tilbake til i kapittel 6.

Det hellige Nemanja

Innføring i diskusjonen

På 1100-tallet ble serberne regnet for et mektig folk i Kosovo, særlig Nemanja-dynastiet som begynte med Stephan Nemanja i 1168, blir beskrevet som en vekstperiode for ”Gamle Serbia”. Ifølge en beretning av Stephan Nemanjas sønn, ekspanderte det serbiske middelalderriket under farens regjeringstid. Riket nådde sitt høydepunkt under Tsar Dusàn, men etter hans død i 1355, begynte det serbiske storriket å rakne.⁷⁸ Dagens Kosovo skal ha utgjort det politiske og religiøse maktsenteret i dette dynastiet, noe som har medført at Kosovo har fått en sentral plass i den serbiske nasjonalismen. Under denne perioden ble det bygd en mengde kirker og andre religiøse monumenter som i dag fungerer som viktige serbiske nasjonalsymboler.⁷⁹

Jeg har valgt å dele denne analysedelen opp i to deler. Den første vil ta for seg fremstillinger av Nemanjariket, den andre vil ta for seg Nemanjarikets fall, mer kjent som slaget på Kosovo Polje. Grunnen til at jeg særlig behandler rikets avslutning for seg selv, er den sterke symbolverdien denne fortellingen har i serbisk nasjonalisme. Fortellingen om Prins Lazar, Serbia og det hellige riket, eller ”Kosovoepoet” som det også blir kalt, er et gjennomgående tema i både på nettet og i litteraturen.

Serbiske fremstillinger av middelalderriket frem til 1389

Dette er en periode som er godt representert på serbiske nettsteder, selv om det er påfallende at rikets undergang fremstår som mer betydningsfull enn riket i seg selv.

På *Serbian Orthodox Church* er fremstillingen av Kosovo i perioden mellom 1204 og 1389 omfattende. Kosovo blir karakterisert som serbernes religiøse kjerne, og det legges vekt på oppblomstringen av ”religious centers, church mausoleums and palaces”.⁸⁰ Fortellingen preges av detaljrike beskrivelser av hvordan det serbiske riket ekspanderte under forskjellige statsledere, men det er først og fremst den serbisk-ortodokse kirken som er i fokus:

---

⁷⁸Malcolm 1998: 43 ff

⁷⁹Judah 2002: 4

⁸⁰ Serbian Orthodox Church (sist oppdatert i 2008)

The rich holdings of Decant monastery provided and economic underpinning for the wealth of spiritual activities in the area. Learned monks and religious dignitaries assembled in large monastic communities (which were well provided for by the rich feudal holdings), strongly influenced the spiritual shaping of the nation, especially in strengthening local cults and fostering the Orthodox doctrine.⁸¹

Etableringen av patriarkatet og oppbygningen av kirker og klostre blir viet stor plass i fortellingen. Fokuset ligger på vekst, rikdom, velferd og religiøs oppblomstring og fremstillingen er ensidig positiv. Parallelt med fremstillingen av kirkens vekst, legges det like stor vekt på kulturskattene som kan dateres til middelalderen. Bibliotekene, handelsvanene og arkitekturen får utbroderte fremstillinger i fortellingen om det serbiske middelalderriket. Det maleriske og utbroderte trekker ved serbiske fremstillinger av denne perioden er særlig tydelig i teksten under:

The architecture of the churches and monasteries developed and the artistic value of their frescoes increased as Serbian medieval culture flourished (...)King Milutin left behind the largest number of endowments in Kosovo, one of the finest of which is *Gracanica* monastery (1321) near Pristina, certainly the most beautiful medieval monument in the Balkans.⁸²

Denne teksten kan også karakteriseres som en romantisk fremstilling av denne perioden i Kosovos historie, som skildres med en emosjonell, nærmest kjærlig språkbruk.

Også på *Terror Why* er Kosovos kulturelle og historiske betydning i fokus. Her brukes fortiden på en måte som gjør Serbias tilknytning til Kosovo aktuell også for resten av Europa:

During the existence of medieval Serbia (1217-1459), the territory of Kosovo and Metohija [did] not only play an important role in the current political developments in the south-eastern Europe but it was also a site of a lively cultural and artistic exchange, the fruits of which are today recognized as representative of the artistic and cultural achievements of the period in the history of the Balkan nations and medieval Europe in general.⁸³

Selv om det er nasjonen Serbia og den serbiske kirken som vektlegges, er det interessant å se hvordan denne fortellingen maler et bilde av det gamle Kosovo som en kulturskatt som også resten av Europa har interesse av å bevare. Analysen viser at nettstedet med tilknytning til den serbiske kirken har en egen måte å fremstille denne delen av fortiden på. Å fremstille sin egen fortid som særlig betydningsfull i en større sammenheng, indikerer et ønske om å bli hørt også utover sin egen gruppe. Ved å skrive historien i en videre sfære enn bare den innerste krets, kan den også brukes til å rekruttere viktige støttespillere i dagens konflikt. Det legges vekt på

---

⁸¹ Serbian Orthodox Church (sist oppdatert i 2008)

⁸² Serbian Orthodox Church (sist oppdatert i 2008)

⁸³ *Terror Why?* (sist oppdatert i 2004)

sameksistens og harmoni mellom forskjellige kulturer i denne fremstillingen. En lignende retorikk finnes også på *Kosovo, the land of the living Past*.

På *Kosovo, the land of the living Past* er fremstillingen av det serbiske middelalderriket ensidig positiv med inngående beskrivelser av religiøs, kulturell og økonomisk oppblomstring. Toleranse og kulturmangfold er poenger som understrekes. Et eksempel er vektleggingen av hvordan de ulike gruppene respekterte hverandres religiøse symboler:

Coexisting for years in a mutual tolerance, which might surprise the uninformed, artists, regardless of their own religious affiliation and artistic training, respected the character of the other existing denominations and fulfilled in a solicitous manner their cultural requirements to the last.⁸⁴

Som det fremgår i dette sitatet, blir det ikke bare vist til styrke, demografi og serbisk-ortodoks kulturarv, men også harmoni mellom ulike kulturer og religioner som typiske karaktertrekk ved denne staten. Med tanke på at dette middelalderriket fungerer som en slags idealstat for dagens Serbia, er en slik historiebruk særlig interessant. I dagens konflikt er manglende toleranse og evne til å leve i et samfunn på tross av ulikheter hovedproblemet i relasjonen mellom serbere og albanere. Å fremstille disse egenskapene som typiske for det serbiske riket allerede i middelalderen, gir et inntrykk av at Kosovos problemer kom etter at serberne mistet makten i regionen. Dette gir serberne også en fordelaktig posisjon i dagens konflikt.

Albanske fremstillinger av middelalderriket frem til 1389

Denne perioden fremstår ikke som særlig betydningsfull på albanske nettsteder, men det ser ut til at epoken blir så aktivt brukt på serbisk side at det presser frem reaksjoner på de albanske nettstedene. På *The Albanian Connection* blir for eksempel det serbiske middelalderrikets styrke og utbredelse fremstilt på bekostning av et albansk rike: "To gain strength in the 13th century when Stefan Simon Nemanjic - previously Zupan - started using, in 1217, the title of king. At that time the Serbs had already taken much land from the Albanians."⁸⁵ Teksten gir et inntrykk av at Nemanjas kongetittelen ikke var rettmessig og kun et ledd prosessen for å gjøre riket mektigere. I fremstillingen av hvordan dette riket ble til, blir serberne tilskrevet en brutal rolle.

(...) the Serbs invaded and conquered, but then retreated and lost, because of some kind of opposition that they found. In this regard, it is interesting to note an observation made by V. Cubrilovic in his rather inhumane memorandum: "The Albanians are the only people during the

---

⁸⁴ Kosovo: Land of the Living Past (sist oppdatert i 2008)

⁸⁵ The Albanian Connection (u.å)

last millennium that managed not only to resist the nucleus of our state, but also to harm us". This remark indicates that the Serbs were opposed by the aboriginal population.⁸⁶

Her fremstilles serberne som et mektig folk som invaderer og erobrer et allerede befolket område. Det kommer frem at albanerne satte seg til motverge. Det konstrueres et bilde at albanerne som svak, men kjempende mot sterke og maktsyke serbere. Et slik David/Goliat-bilde gir albanerne et udiskutabelt moralsk overtak. Videre devalueres det serbiske middelalderrikets utstrekning i tid:

(...) the very names of the capitals of that short-lived Serbian state suggest that Kosova was not even abidingly its center. That state, as pointed out by many historians, does not seem to have had any permanence or center.⁸⁷

Rikets betydning blir redusert gjennom betegnelsen som "the short-lived"⁸⁸ og Kosovos betydning for dette kongedømmet blir fremstilt som overdrevet fra serbisk hold. Det sås i det hele tatt tvil om Kosovo var et administrativt sentrum i denne perioden. Når det gjelder betydningen av serbisk kulturarv i Kosovo, blir også denne delen av historien nedtonet og avdramatisert:

It is an undeniable fact that people feel the need to build whatever they establish themselves. It is therefore normal that when they move away, they leave monuments behind. (...)In Belgrade and its surroundings alone over 260 mosques, some of which were of undeniable artistic value, were razed. The Serbs have also demolished or damaged Albanian Catholic Churches.⁸⁹

Det blir således nevnt at det finnes mange moskeer i Beograd, på lik linje med at det finnes ortodokse kirkebygninger i Kosovo. På denne måten forsøker forfatteren av denne artikkelen å devaluere et tilbakevendende serbisk argument. Dette er interessant, for det er sjelden albanernes muslimske tilknytning blir trukket frem i de albanske fremstillingene, spesielt ikke i denne perioden. Her brukes moskeene i Beograd for å undergrave serbernes religiøse tilknytning til Kosovo, ved å hevde at albanerne opplever nøyaktig det samme. Teksten skaper videre et inntrykk av at serberne dro frivillig fra Kosovo og med vilje etterlot seg disse bygningene, noe som setter spørsmålstegn ved hvor genuin den serbiske tilknytningen til Kosovo egentlig er.

På *Our Kosova* brukes okkupasjonsbegrepet i fremstillingen av det serbiske middelalderriket:

The Serbs occupied parts of northern and eastern Albania toward the end of the twelfth century. (...) Internal power struggles further weakened the Byzantine Empire in the fourteenth century,

---

⁸⁶ The Albanian Connection (u.å)

⁸⁷ The Albanian Connection (u.å)

⁸⁸ The Albanian Connection (u.å)

⁸⁹ The Albanian Connection (u.å)

enabling the Serbs' most powerful medieval ruler, Stefan Dusan, to establish a short-lived empire that included all of Albania except Durrës.⁹⁰

Uttrykket okkupasjon innebærer å ta fysisk kontroll over et annet område og er et begrep som særlig brukes om overtagelser som er i strid med folkeretten.⁹¹ En slik begrepsbruk indikerer at serbernes maktutøvelse i middelalderen var et overgrep mot albanerne.

Et gjennomgående trekk ved de albanske fremstillingene av det serbiske middelalderriket er at det beskrives som urettmessig bosatt, kort og lite betydningsfullt. Albanske fremstillinger av epoken ser ut til å være direkte motreaksjoner på de serbiske fremstillingene. Der serbiske fremstillinger opphøyer, undergraver de albanske. Den sterkeste tendensen er likevel å ikke forholde seg til denne epoken i det hele tatt. Illyria er betydelig sterkere til stede i de albanske fremstillingene, enn middelalderen.

Slaget på Kosovo Polje i 1389

Innføring i diskusjonen

28 juni 1389 skal slaget ved Kosovo Polje ha stått og blir ofte skildret som et skjebnesvangert vendepunkt i Kosovos historie.⁹² Historien forteller at osmanske styrker rykket inn i Balkan i denne perioden. Lazar, den serbiske monarken på det gitte tidspunkt, ble tilbudt å være en del av et indirekte styre med osmanerne på toppen, men Lazar nektet og det brøt ut kamper mellom tyrkerne og hæren fra Balkanhalvøya.

Fra et serbisk ståsted var det tyrkere og serbere som gikk til angrep på hverandre i 1389, men det er også teorier om at det var en svært etnisk sammensatt hær som forsvarte Balkan.⁹³ Albanere, ungarere, kroater og bulgarere skal ha kjempet i den kristne hæren, side om side med serberne.⁹⁴ Det er også albanske helter fra denne perioden, den albanske Gjergj Kastriot, bedre kjent som Skanderbeg, skal opprinnelig ha kommet fra Vest-Kosovo, men vokste opp hos den tyrkiske sultanen. På midten av 1400-tallet skal han ha skiftet side, erklært seg kristen og kjempet mot osmanerne på Balkan.⁹⁵ Skanderbeg er en viktig historisk skikkelse i både

---

⁹⁰ Our Kosova (sist oppdatert i 2008)

⁹¹ Helgesen 2009

⁹² Kosovo Polje er en stor slette like utenfor Pristina.

⁹³ Malcolm 1998: 62

⁹⁴ Mønnesland 2006: 94

⁹⁵ Malcolm 1998: 88

albansk og serbisk historie. De osmanske styrkene vant slaget ved Kosovo Polje og Kosovo gikk inn i en lang periode med osmansk styre. Hendelsen regnes som avslutningen på det serbiske middelalderriket.⁹⁶

Den britiske historikeren Miranda Vickers legger stor vekt på betydningen av slaget om Kosovo Polje i sitt verk *Between Serb and Albanian: a History of Kosovo*. Hun beskriver det som ”slaget som skulle avgjøre Balkans skjebne”. Ifølge Vickers var det ikke slaget i seg selv som var av betydning, men hvordan mytene og historiene om slaget har blitt brukt i ettertid. Balkanfolket tapte mot osmanerne, men mytene snur nederlaget til en moralsk seier for serberne, i tillegg til å fungere som en inspirasjon for fremtiden. Hovedbudskapet i mange av de episke verkene om slaget er at serberne alltid må kjempe for Kosovo. 560 år senere ble det reist et minnesmerke på Kosovosletta og plantet tusenvis av røde valmuer som symbol for de kristne martyrene som døde i 1389. Vickers trekker dette frem som en sterk indikator på hvor viktig Kosovos fortidige historie er for den serbiske nasjonalidentitet i dag.⁹⁷

Serbiske fremstillinger av rikets fall

The Turkish onslaught is remembered as the apocalypse of the Serbian people, and this tradition was cherished during the long period of Ottoman rule. During the Battle of the Marica⁹⁸, a monk wrote that "the worst of all times" had come, when "the living envied the dead".⁹⁹

Teksten over er en serbisk fremstilling av avslutningen på det serbiske middelalderriket, hentet fra nettstedet *Serbian Orthodox Church*. Hendelsen er gjenstand for en svært dramatisk beskrivelse med fokus på serbisk lidelse og undergang, der begreper som ”onslaught” og ”apocalypse” understreker akkurat dette. En lignende fremstilling finner vi igjen på *History of Jihad*. På dette nettstedet benyttes sterke språklige virkemidler i skildringen av serbernes kamp mot Det osmanske riket: ”A cataclysmic event in the fourteenth century was seared into their memory during which all of them paid the price of preserving their national and cultural identity with blood and death.”¹⁰⁰ Fortellingen er utelukkende vinklet fra et serbisk ståsted med utførlige skildringer av serbernes heltmodige motstandskamp. På *Serbian Orthodox Church* blir det historiske slaget videre skildret med samme intensitet:

---

⁹⁶Judah 2002: 4 ff

⁹⁷ Vickers 1998: 12 - 16

⁹⁸ Marica refererer til et annet slag mellom osmanerne og balkanfolket. Det skal ha stått ved elven Maritsa i 1371 i et område som i dag er gresk land.

⁹⁹ Serbian Orthodox Church (sist oppdatert i 2009)

¹⁰⁰ History of Jihad (sist oppdatert i 2009)

The expected clash with the Turks took place in Kosovo Polje, outside of Pristina, on St. Vitus day, June 15 (28), 1389. The troops of Prince Lazar, Vuk Brankovic and King Tvrtko I, confronted the army of Emir Murad I, which included his Christian vassals. (...) Contemporaries were especially impressed by the tidings that twelve Serbian knights (most probably led by legendary hero Milos Obilic) broke through the tight Turkish ranks and killed the emir in his tent.¹⁰¹

Denne teksten viser hvordan slaget, som i utgangspunktet kan anses som et militært nederlag, blir brukt til å fremstille helter og martyrer. Hæren som møtte osmanerne på Kosovo Polje blir karakterisert som “den serbiske armè”, men det nevnes også at andre folkeslag fra Balkan var delaktige i dette slaget; ”I 1389, Contingents sent by the Bosnian king Tvrtko, as well as by Albanians, Bulgarians, Croats and Hungarians, came to the aid of his Serbian army.”¹⁰² Prins Lazar er likevel den historiske figuren som står stødigst i disse fortellingene:

The Serbian nation's Kosovo covenant is embodied in the choice which, according to legend, was made by Prince Lazar on the eve of the battle of Kosovo. The choice of freedom in the kingdom of heaven instead of humiliation in the kingdom of earth constituted the Serbian nation's spiritual stronghold. Prince Lazar's refusal to resign to injustice and slavery, raised to the level of biblical drama, determined his unquenchable thirst for freedom.¹⁰³

Lazar blir beskrevet som en sterk lederfigur, hovedorganisatoren bak motstandsstyrkene mot osmanerne, og som en martyr som ofret seg for Serbia. Her kommer Kosvoeposets religiøse undertone frem. Denne teksten er en romantisk fremstilling av Lazar, der han kjennetegnes av å være tapper og frihetselskende.

På *Project Rastko* ser vi en lignende retorikk. I en dramatisk fremstilling av serberne som et folk som kjemper for sitt fedreland får Prins Lazar en særlig opphøyd rolle: “His talent for leadership, wisdom and experience lifted him above those who would seize the throne by force and sought their own glory and importance.”¹⁰⁴ Betydningen av denne nasjonalhelten i ettertid blir også trukket frem: “The faithful gather from all Serbia just as they have through centuries to venerate his Holy relics and to get comfort and healing and to inspire them in the hope and belief that better days will come.”¹⁰⁵ Her beskrives serbiske troende som et ventende folk som håper på bedre tider, en fremstilling som gir assosiasjoner til fortellinger om jødernes historie.

Lidelse og offer er temaer som preger de serbiske fortellingene om slaget ved Kosovo Polje. Dette er særlig tydelig i fremstillingen av Lazar på *Orthodox Research Institute*:

---

¹⁰¹ Serbian Orthodox Church (sist oppdatert i 2008)

¹⁰² Orthodox Research Institute (sist oppdatert i 2008)

¹⁰³ Serbian Orthodox Church (sist oppdatert i 2008)

¹⁰⁴ Project Rastko (sist oppdatert i 2008)

¹⁰⁵ Project Rastko (sist oppdatert i 2008)

Lazar's agony corresponds to Jesus' agony in the Garden of Gethsemane. Like Jesus, Lazar accepts God's will: "not what I will, but what thou wilt," and prepares himself and his people for their Golgotha. (...) Lazar's choice led to his martyrdom, and the other Kosovo warriors followed his example. Never before, according to the Kosovo tradition, had the people as a whole, not as individuals, been brought so close to the cross of Christ as at Kosovo.¹⁰⁶

Serbisk-ortodoks kristendom preger denne fremstillingen. Det trekkes paralleller mellom Prins Lazar og Jesus, der begge står ovenfor valget om martyrium. Jesus korsfestelse og død er kanskje den mest anerkjente lidelseshistorien i den kristne verden og fungerer som et potent virkemiddel i fortellingen om den serbiske lidelsen i middelalderen.

Den sterkeste tendensen i de serbiske fremstillingene er at de er skrevet i en form som synes å være følelsesladet og nærmest skjønnlitterær. Disse fortellingene indikerer en emosjonell forankring som gir dem en særegen karakter. Det henvises ikke til forskning eller vitenskap slik det gjerne gjøres i behandlingen av andre historiske epoker i Kosovos historie. I stedet er lidelse, offer og martyrium sentrale temaer. Heltedyrkelse av Prins Lazar finnes i flere av fremstillingene. Albanerne har forøvrig en påfallende nedtonet rolle i serbiske fortellingene om Kosovo Polje-slaget. Rollen som skurk og overgriper blir heller gitt til tyrkerne. Det finnes også eksempler på fremstillinger der det trekkes frem at albanerne og serberne kjempet på samme side i dette slaget. Det er altså ingen åpenbar parallell mellom dagens konflikt mellom serbere og albanere og sammenstøtet i 1389. I stedet tyder analysen på at Kosovo Polje-slaget markerer begynnelsen på den serbiske lidelseshistorien. De samme lidelseshistoriene finnes også i fremstillingene av dagens krigshandlinger, men her har albanerne overtatt rollen som overgriper.

Albanske fremstillinger av rikets fall

En tendens på flere av de albanske nettstedene, er at denne fortellingen blir nevnt, men relativt raskt forbigått. På *The Albanian Connection* blir slaget fremstilt slik:

Of foremost importance was considered the Battle of 1389 against the Turks on the Field of Kosova. It was somehow implied in various writings that Czar Dušan's Empire was sacrificed on that battle which was said to have been fought by the Serbs alone to protect Europe.¹⁰⁷

Selv om selve innholdet i denne teksten ikke kan anses som særlig kontroversielt, indikerer språkbruken en tvil om riktigheten av serbisk historieskriving om denne hendelsen. Dette

---

¹⁰⁶ Orthodox Research Institute (sist oppdatert i 2008)

¹⁰⁷ The Albanian Connection (u.å)

gjøres ved å bruke uttrykk som ”it was somehow implied” og ”which was said to have been.” Et gjennomgående trekk ved de albanske fremstillingene av rikets fall er at de devaluerer slaget som noe typisk serbisk. Det sterkeste virkemiddelet som blir brukt for å oppnå dette er å særlig vektlegge den kristne armèen bestod av mange forskjellige folkeslag, ikke bare serbere. Dette ser vi på i utdraget over på *The Albanian Connection*, og også på *Our Kosova*, *Albanian American Civic League* og *Frosina*.

Det er ingen grundig fremstilling av slaget på Kosovo Polje på *Our Kosova*, men hendelsen blir nevnt: “in 1389 they [osmanske styrker] crushed a Serb-led army, that included Albanian forces at Fushë Kosovë [albansk betegnelse på Kosovo Polje], located in the present-day Kosova.”¹⁰⁸ Det blir vektlagt at den kristne armèen som møtte osmanerne på Kosovo Polje i 1389, også bestod av albanske styrker. På *AACL (Albanian American Civic League)* blir slaget referert til i forbindelse med dagens konflikt. Det blir trukket lange historiske linjer til samtidens politiske situasjon:

The enmity of Serbs for Albanians is historic. Kosova has the misfortune of being the site of Serbia’s greatest national shrine, Kosovo Polje, the Field of Blackbirds where the flower of Serbian chivalry fell before the Turks in 1389. Ironically, the Christian Albanians fought side by side with the Serbs in that great battle [her menes trolig “battle” som betyr voldsomt slag, eventuelt “battle”] which ended Serbia’s hopes of being a dominant power in medieval Europe.¹⁰⁹

Her anerkjennes Kosovos betydning for Serbia og serbisk nasjonalidentitet, men det vektlegges at slaget ved Kosovo Polje ikke var en hendelse som kan regnes som noe typisk serbisk. Den siste setningen viser også en tydelig rolletilskrivning. Den gir inntrykk av at Serbia på det gitte tidspunktet var en ekspanderende stormakt som ikke bare ønsket herredømme over Kosovo, men også hadde ambisjoner om å spille en sentral rolle i resten av Middelalder-Europa. Dette står i kontrast til serbisk fremstilling av seg selv som et beskjedent folk som kun kjemper for å beholde sitt eget rike.

I likhet med fremstillingen på *AACL*, blir det også på *Frosina Information Network* trukket linjer mellom konflikten i moderne tid og slaget i 1389. Det vektlegges at armeen som møtte osmanerne på Kosovo Polje var en ”christian army of Serbia, Bulgaria and Albania, under the

---

¹⁰⁸ *Our Kosova* (sist oppdatert i 2008)

¹⁰⁹ *Albanian American Civic League* (sist oppdatert i 2009)

command of the Serbian King Lazar”¹¹⁰ At Kosovo har en spesiell betydning for Serbia blir anerkjent, men etter at dette er nevnt, tas det et oppgjør med mytene rundt dette slaget:

An anti-Ottoman coalition of Hungarians, Bulgarians, Romanians, Poles, Serbs, and Albanians headed by the Serbian Prince Lazar fought a Turkish army twice its size on the plain of Kosova near Prishtina on 15 June 1389. (...) Even though an Albanian named Milosh Kopiliq penetrated the Sultan's tent and assassinated Amurat I, the Turks succeeded in breaking the Balkan coalition.¹¹¹

I teksten ovenfor blir det mytiske slaget fremstilt fra et albansk perspektiv. Det konstrueres en albansk helt i fortellingen om Milosh Kopiliq¹¹², og det i en hendelse som vanligvis er et serbisk nasjonalepos. Dette understreker hvor omstridt denne hendelsen faktisk er. Teksten under er også hentet fra *Frosina*. Her ser man tydelig hvordan fremstillingen hevder albanere på bekostning av serbere. Det tegnes et bilde av serbere som forhandlet med fienden, mens albanere kjempet til siste slutt.

Let's clear up the historical facts about The Battle of Kosova. Namely, following existing historical sources about the Kosova battle, the truth is as follows. In reality, the Serbian leaders V. Brankovic and K. Marko accepted negotiations with the Ottomans and reached an agreement under very humble conditions, and both leaders took sides with the Ottoman army. Only Albanians did not accept negotiations and fought to the end.¹¹³

Det er interessant å merke seg begrepsbruken i utdraget over. *Facts, historical sources, truth* og *in reality* viser at opphavspersonene til dette nettstedet søker støtte til sin egen oppfatning av sannheten om dette slaget. Det positivistiske synet som preger denne teksten lager en tydelig kontrast til serbernes mer emosjonelle fremstilling av samme hendelse.

Skanderbegs rolle i denne perioden blir vektlagt i flere albanske fremstillinger. Det kan for eksempel leses på *The Albanian Connection*. Selv om dette nettstedet går hardt ut mot serbisk nasjonalromantisering av middelalderen, blir det ikke holdt noe tilbake for å konstruere egne helter. Skanderbeg får en svært glorifisert fremstilling: ”Skanderbeg is remembered as one of the bravest soldiers that has ever existed.”¹¹⁴ Samme fremstillinger finner man igjen på *Our Kosova* der Skanderbeg blir viet stor plass og får rollen som både beskytter og helt.

In the fifteenth century, however, Skanderbeg united the Albanian tribes in a defensive alliance that held up the Ottoman advance for more than two decades. Under a red flag bearing's heraldic

---

¹¹⁰ Albanian American Civic League (sist oppdatert i 2009)

¹¹¹ Frosina Information Network (sist oppdatert i 2009)

¹¹² I det serbiske Kosovoeposet heter denne historiske figuren Milos Obilic og er en serbisk ridder. Hans rolle i Kosovoeposet er sentral, ifølge fortellingen var det Milos Obilic som myrdet den osmanske lederen Murad.

¹¹³ Frosina Information Network (sist oppdatert i 2009)

¹¹⁴ The Albanian Connection (u.å)

emblem, an Albanian force of about 30,000 men held off brutal Ottoman campaigns against their lands for twenty-four years.¹¹⁵

Dette er riktignok et senere slag, men det blir på flere nettsteder brukt som kontrast til slaget i 1389 og den albanske versjonen av motstandskampen mot Det osmanske riket.

Som det er blitt påpekt og eksemplifisert ovenfor er den sterkeste tendensen i de albanske fremstillingene av slaget å beskrive den kristne hæren som møtte tyrkerne på Kosovo Polje som flerkulturell. Selv om det vektlegges i noen fortellinger at hendelsen var av stor betydning for serberne, foregår det jevnt over en devaluering av påstanden om slaget som typisk serbisk. I tillegg finnes det eksempler på konstruksjoner av egne albanske helter i denne perioden, for eksempel Skanderbeg.

Oppsummering og delkonklusjoner

Det er to fellesnevner i serbiske fremstillinger av middelalderriket. Religion og offeret.

I serbiske fremstillinger blir det serbiske middelalderriket tegnet opp som en idealstat. Fortellingene om perioden frem til 1389 er detaljerte, utbroderte og i de fleste tilfeller ensidig positive. Epoken blir fremstilt som en vekstperiode for Kosovo, på kulturelt, religiøst og økonomisk plan. Perioden har høy prioritering på de religiøse nettstedene, men det er en generell tendens å referere til serbisk-ortodoks tilknytning i Kosovo også på de mer sekulære nettstedene. Den serbisk-ortodokse kirken er tett knyttet til Kosovo med et stort antall religiøse bygninger innenfor grensene, men kan dette alene forklare den sterke aktiveringen av denne perioden? En alternativ forklaring er at en tydelig kristen identitet vil være lettere å plassere i et europeisk fellesskap. Det skaper også en kontrast albanernes muslimske tilknytning, som i et europeisk miljø kan oppfattes som mer fremmed, enn en kristen tilknytning. Et trekk som ser ut til å gå igjen på flere uavhengige nettsteder er det å fronte sin egen middelalderkultur og historie som en felles europeisk arv. På denne måten søker de å skape støttespillere utenfor sin egen krets, til sin politiske sak.

Kosovoeposet har en religiøs kjerne, noe den sterke vektleggingen av Prins Lazars offer vitner om. Disse fortellingene ofte formidlet i en mer emosjonell og malerisk form. Dette skiller de skarpt fra albanske fremstillinger av denne hendelsen, som i større grad søker å formidle historien ”om det som egentlig skjedde” gjennom å henvise til forskning og historiske kilder.

---

¹¹⁵ Our Kosova (sist oppdatert i 2008)

Denne ensidige vinklingen på de serbiske nettstedene kan forklares ut i fra denne epokens tilknytning til den serbiske nasjonalfortellingen. Nasjonalistisk historieskriving kan være preget av tung vektlegging og forskjønnelse av utvalgte epoker. Den serbiske bruken av middelalderen er ikke så ulik den aktive bruken av vikingtiden som fant sted i Norge etter 1814, hvis man ser bort i fra at Norge trakk frem en periode kjennetegnet av styrke og fremgang.¹¹⁶ I Serbia brukes heller et sviende nederlag. Den rosenrøde beskrivelsen av Nemanjariket danneren kontrast til ”undergangen” som kommer med osmanerne. En slik fremstilling understreker offeret i Kosovoeposet, et offer som har blitt beskrevet som selve kjernen i serbisk nasjonalisme.¹¹⁷ Lidelsen og offeret som ligger i fortellingen om nederlaget på Kosovo Polje har blitt brukt som en samlende kraft for der det serbiske folket. Den nederlandske antropolog Duijzings beskriver dette fenomenet som ”the doctrine of suffering” og legger det frem som en gjennomgående tendens i historieskriving i hele Balkanregionen.¹¹⁸ I og med at fortiden brukes i samtiden ut i fra samtidens behov, er dette egentlig ikke særlig overraskende. Lidelse og offer har en sentral plass i den serbisk-ortodokse kirken og må tilskrives en betydelig rolle i denne sammenheng. En annen forklaring, som ikke trenger å utelukke den første, er at offerrollen også gir moralsk legitimitet i det internasjonale samfunnet. Ved særlig å vektlegge sin egen lidelse er dette også en måte å hente sympati fra viktige internasjonale støttespillere. Dette er også en tendens i de albanske fremstillingene, men fremgår sterkere i fortellinger om andre periode.

Albanske fremstillinger av det serbiske middelalderriket er først og fremst preget av å være få, knappe og nøkterne. Dette vitner om at denne epoken ikke er like viktig på albanske nettsteder, som på serbiske. Dette er en historisk periode der serbernes posisjon i Kosovo var sterk og anerkjent, på bakgrunn av dette, kan fraværet av Kosovo Polje i de albanske fremstillingene tolkes som ikke-bruk av denne historien. Noen av fremstillingene tillegger forøvrig epoken stor betydning ved å trekke linjer mellom slaget ved Kosovo Polje og dagens konflikt. Slaget blir da brukt som en symbolsk begynnelse på fiendskapet mellom albanere og serbere.

Et annet trekk ved albansk historieskriving om middelalderen er å fremstille serberne som okkuperanter og inntrengere på albansk land. I en slik fremstilling blir Kosovo i middelalderen

---

¹¹⁶ Lund 2006: 49

¹¹⁷ Anzulovic 1999: 5

¹¹⁸ Duijzings 2000: 158

bare en forlengelse av et albansk/illyrisk oldtidsrike, der albanerne får rollen som urfolk. Det serbiske riket i seg selv blir fremstilt som nærmest ubetydelig i tid og rom.

I de serbiske fremstillingene har ikke albanerne noen særlig fremtredende rolle, verken i negativ eller positiv forstand. Som et motsvar mot dette er det flere eksempler på ”avserbifisering” av Kosovoeposet i de albanske fremstillingene. Ved å vektlegge at dette slaget ble kjempet av flere folkegrupper enn bare serbiske, undergraver det betydningen av denne fortellingen i det serbiske kravet på Kosovo.

Skal det trekkes noen konklusjoner i de albanske fremstillingene, kan man si at de bærer preg av å være reaksjoner på serbisk historieskriving. Som motsvar til de emosjonelle, mytiske, nærmest lengtende fremstillingene av dette riket fra serbisk hold, er de albanske nøkterne og preget av det de selv fronter som fakta og tilbakevising av myter. Dette gir et bilde av hvilke historiske epoker disse gruppene er emosjonelt knyttet til. Det kan slås fast at middelalderen er sentral i serbisk historieskriving, og at tilknytningen til denne epoken går lenger enn at den bare blir vektlagt. Den blir fremstilt med en følelsesmessig lengsel som står i kontrast til de albanske fortellingene som har en kjøligere, mer positivistisk form.

Kapittel 4

Det osmanske riket og Balkankrigene 1912-1913

Det eksisterer bare èn viktig historie;
det er historien om hva du en gang trodde på,
og hva du du kom til å tro på.

-Kay Boyle

I dette kapittelet undersøker jeg serbiske og albanske fremstillinger av Kosovo med fokus på to tema: Kosovo som en del av Det osmanske riket og Balkankrigene i 1912 og 1913. Epoken er interessant i et historiebruksperspektiv av flere grunner. Det osmanske riket førte med en ny statsreligion, islam. Dette tilfører fortellingene om denne perioden en ny religiøs dimensjon, ved siden av den serbisk-ortodokse. Den slovenske antropologen Božidar Jezernik beskriver oppfattelsen av islam som en truende kraft på Balkan, som et vestlig fenomen og at dette kan spores helt tilbake til 1800-tallet. I boka Wild Europe: the Balkans in the Gaze of Western Travellers fra 2004 undersøker han hvordan vest-europeiske reisende skildret møtet med denne delen av Europa. Det viste seg at at Det osmanske riket og islam ble oppfattet som særlig fremmed og skremmende. Ifølge Jezernik preger disse holdningene fortsatt det vestlige bildet av Balkan.¹¹⁹ I mediedekningen av Kosovokrigen på 90-tallet ble religion trukket frem som årsaksforklaring til konflikten ved flere anledninger. Krigen ble forklart som et sammenstøt mellom muslimer og kristne, ikke sjelden med lange historiske linjer tilbake til 1389.¹²⁰ Kosovokonflikten har unektelig en religiøs dimensjon, men det er sprikende oppfattelser om hvor stor betydning religion egentlig har i dagens konflikt. I dette kapittelet vil jeg undersøke hvordan denne perioden utspiller seg på serbiske og albanske nettsteder.

---

¹¹⁹ Jezernik 2004: 14

¹²⁰ Duijzings 2000: 1

Det osmanske riket

Innføring i diskusjonen

Kosovo var en del av Det osmanske imperiet fra 1389 frem til 1913. Den lange epoken er omstridt, både i historiebøkene og på Internett. Som nevnt i forrige kapittel forteller historiebøkene at osmanerne invaderte Balkan sent på 1300-tallet og at slaget på Kosovo Polje skal ha vært spikeren i den serbiske middelalderkista. Videre skal Konstantinopel ha blitt tatt i 1482 og osmanerne fortsatte sin ekspansjon helt til de ble drevet tilbake fra Wien i 1529. Dette kan sees på som rikets høydepunkt, perioden etter blir beskrevet som en tid preget av kriger, korrupsjon og indre stridigheter.¹²¹

Balkan ble preget av Det osmanske rikets orientalske innflytelse. Mange holdt på sin kristenortodokse tro, men en større mengde konverterte til islam.¹²² En fremstilling forteller at et stort antall albanere konverterte til islam på 1600-tallet. En forklaring er at det osmanske skattesystemet ble endret og det fikk økonomiske konsekvenser å være ikke-muslim. En annen forklaring er at osmanerne gjennomførte dette med tvang, for å hindre at albanerne ble en potensiell alliert med Venezia. I denne perioden skal også mange albanere fra kysten ha blitt forflyttet til Kosovo.¹²³

Det er ulike tilnærminger til hvordan de osmanske styringsmaktene behandlet sine undersåtter. Noen legger vekt på at det var stor religionsfrihet i denne perioden, mens andre tegner opp et annet bilde, der hard skattelegging preget forholdet mellom sultanen og folkegruppene på Balkan. ”Blodskatten”, overrekkingen av det førstefødte guttebarnet i familien til janitsjarene, sultanens elitekorps, ble fremstilt som den verste avgiften.¹²⁴ En annen hendelse som fremstår som kontroversiell både på nettet og i faglitteraturen, er den serbiske folkevandringen på 1600-tallet. Kort oppsummert, etter en krig mellom Det osmanske riket og Østerrike-Ungarn var det vanskelig å være serber i Kosovo. Som følge av dette, besluttet den serbiske patriarken i Pec å evakuere en stor del av den serbiske

---

¹²¹ Mønnesland 2006: 36

¹²² Mønnesland 2006: 36

¹²³ Mønnesland 2006: 143-44

¹²⁴ Mønnesland 2006: 50

befolkningen i Kosovo nordover. Dette skal ha fått store konsekvenser for den demografiske balansen i Kosovo.¹²⁵

Serbiske fremstillinger av Kosovo under Det osmanske riket

Kosovo under Det osmanske imperiet er en prioritert epoke på flere av de serbiske nettstedene, og får ofte en konfliktorientert fremstilling. På *History of Jihad* gjøres det ikke noe forsøk på en nøytral behandling av albansk overgang til islam:

While some survived to retain their original Eastern Orthodox Christian character, some nations were not so fortunate. Centuries of oppression by the Ottoman Turkish Jihadis made them sterile to their ancient history and has changed their character today.¹²⁶

I egenskap av å holde på sin ortodokse tro, blir serberne tilskrevet en særegen styrke. En slik fremstilling underbygger en rollefordeling som tilsier at serberne sto i mot religionspresset fra osmanske styringsmakter. I samme vending blir det vektlagt at albanerne ikke gjorde det. Denne retorikken styrker serbernes posisjon også i dagens konflikt. Indirekte sier teksten at serbernes identitetsmessige tilknytning til sin opprinnelse, altså Kosovo, var sterkere enn de albanske og bosniske, som ikke hadde styrke til å stå i mot sine overgripere. Denne retorikken er enda tydeligere følgende sitat:

But some of whom have forgotten that tyranny, by shifting their loyalty to their tormentors, and today carry forward the banner of those tormentors, while fighting against those of their compatriots, who have preserved an unbroken link with their original culture, religion and nationality.¹²⁷

Bosnisk og albansk overgang til islam blir fremstilt som et Stockholmsyndrom.¹²⁸ Det vektlegges særlig at de ble belønnet med strategiske posisjoner i den tyrkiske administrasjonen: “In recognition for their loyalty to their new Ottoman masters the Illyrian Muslim converts from both from Albania proper and Kosovo, were given the position of pashas and viziers by the Ottoman Turks.”¹²⁹ Den samme retorikken brukes på *Project Rastko*:

Special tax and political alleviations encouraged the rural population in Albania to convert to Islam in larger number. Instead of being part of the oppressed non-Muslim masses, the converts

---

¹²⁵ Mønnesland 2006: 97

¹²⁶ *History of Jihad* (sist oppdatert i 2009)

¹²⁷ *History of Jihad* (sist oppdatert i 2009)

¹²⁸ Et psykologisk fenomen som oppstår når ofre for gisselaksjoner og bortføringer over tid utvikler en sympati for sine overgrepsmenn.

¹²⁹ *History of Jihad* (sist oppdatert i 2009)

became a privileged class of Ottoman society, with free access to the highest positions in the state.¹³⁰

Her trekkes det frem at albanerne mottok privilegier for å bli muslimer. Indirekte blir de tilskrevet en illojalitet mot den ortodokse tro.

På *Project Rastko* blir epoken er behandlet under overskriften “The Age of Tribulation”¹³¹, det vil si motgangen, prøvelsens eller trengselens tid. Begrepet er kjent fra Matteusevangeliet. Uttrykket refererer til en tid der det utvalgte folk vil oppleve forfølgelse og motgang. Dette gjenspeiles i den videre fortellingen om serberne i Det osmanske riket: “Being Christians, the Serbs became second-class citizens in Islamic state.”¹³² Det brukes stor plass på å beskrive den osmanske tradisjonen for å rekruttere guttebarn til den osmanske elitehæren, Janitsjarene. Fremstillingen gir inntrykk av at denne tradisjonen rammet serbere spesielt. Den serbiske lidelsen sitter i høysetet i denne fremstillingen og kommer tydelig frem i utdraget nedenfor:

Those who suffered the most during these centuries of utter lawlessness were the Serbs, unreliable subjects who would rise every time the Turks would wage war against one of the neighboring Great Powers, and whose patriarchs led the people to enemy land. (...) ¹³³

Fremstillingen av tiden under det osmanske imperiet som ”århundrer i total lovløshet” gir et inntrykk av serbiske holdninger til osmanske styringsmakter. Albanerne får en større og mer fremtredende rolle når artikkelen tar for seg migrasjonsperioden på 1600-tallet: ”in the decade following the 1690 Great Migration of Serbs, ethnic Albanian tribes (given their incredible powers of reproduction) was posing a grave threat to the biological survival of the Serbs in Kosovo and Metohia.”¹³⁴

Uttrykk som “grave threat to the biological survival” gir et bilde av rollefordelingen av hvem som truer og hvem som blir truet. En kommer heller ikke utenom beskrivelsen av albanernes ”fabelaktige evner til reproduksjon”, som i beste fall kan betegnes som noe nedlatende og i verste fall tolkes til å være en handling med overlegg for å ta makten i Kosovo. Fremstillingen av migrasjonsperioden er en videreføring av den serbiske lidelseshistorien som ble påbegynt i fremstillingene av Kosovo Polje 1389, dette er særlig tydelig i teksten under:

---

¹³⁰ Project Rastko (sist oppdatert i 2008)

¹³¹ Project Rastko (sist oppdatert i 2008)

¹³² Project Rastko (sist oppdatert i 2008)

¹³³ Project Rastko (sist oppdatert i 2008)

¹³⁴ Project Rastko (sist oppdatert i 2008)

Supported (depending on circumstances) by the Turks and the Roman Curia, ethnic Albanians, abiding by their tribal customs and *hajduk* insubordination to the law, in the coming centuries turned the entire region of Kosovo and Metohia into a bloody battleground, marked by tribal and feudal anarchy. The period following the Great Migration of Serbia marked the commencement of three centuries of ethnic Albanian genocide against Serbs in their native land.¹³⁵

Albanerne fremstår som lovløse og primitive, og migrasjonsperioden blir beskrevet som begynnelsen på et 300 år langt folkemord på serberne i deres eget land. Folkemordbegrepet er sentralt her. Det er med på å underbygge og legitimere en serbisk rolle som et forfulgt folk. Ved å bruke dette uttrykket, sidestilles serberne med en rekke andre kjente lidelsesfortellinger. Teksten indikerer at opphavspersonene til denne artikkelen mener dette folkemordet fortsatt pågår. På denne måten blir det trukket linjer fra eldre historie til dagens politiske bilde. Dette vil jeg drøfte nærmere i kapittel 6.

På *Orthodox Research Institute* blir osmanerne og Det osmanske riket tilskrevet rollen som en skremmende og truende kraft, men de osmanske holdningene til islam blir beskrevet som liberale: "The captured population now had alien rulers who professed Islam. The conquerors did not force Islam on the population at first, but there were advantages for the convert, notably in a reduction of taxes and an elevation in status."¹³⁶ Fremstillingen av de osmanske styringsmaktene er altså ikke ensidig negative. Likevel er det serberne som "The Captured People" og osmanerne som "The Islamic Oppressors" som preger fortellingen mest:

(...) the captive population felt adeterioration in their position and started a rebellion against Ottoman rule. (...). The uprisings had disastrous consequences for the rebellious Serbs as well, but they continued to believe that they would soon be liberated.¹³⁷

Denne teksten skaper et bilde av serberne som et folk som kjemper for sin egen frihet og bevarte håpet om bedre tider. I dette ligger det noe bakoverskuende og lengtende, trekk som preger flere serbiske fortellinger om Kosovo, særlig på nettstedene med serbisk-ortodoks tilknytning.

Artikkelen på *Project Rastko* setter albanere og serbere opp mot hverandre i påfallende liten grad. Her brukes osmanerne, framfor albanerne, til å skape et offer/overgriperforhold. Osmanske reaksjoner på opprøret i 1804¹³⁸ får følgende fremstilling: "Now the subjugated Serbs of Kosovo were left at the mercy of the enraged Turkish army, which killed and

---

¹³⁵ Project Rastko (sist oppdatert i 2008)

¹³⁶ Orthodox Research Institute (sist oppdatert i 2008)

¹³⁷ Orthodox Research Institute (sist oppdatert i 2008)

¹³⁸ Sultanens elitehær Janitsjarene skal ha ført et brutalt regime i Serbia på begynnelsen av 1800-tallet. Dette medførte et serbisk bondeopprør i 1804. Milos Obrenovic og Karadjordje var sentrale navn på serbisk side i denne kampen.

punished and left the monastery in Pec in ruins.” Videre er det særlig ødeleggelse av kirker og klostre som vektlegges: ”Some churches, like the one in Prizren, were transformed into mosques. The army used monasteries for their horses and other domestic animals.”¹³⁹ Osmanerne blir særlig tilskrevet egenskapen som respektløse overfor andres religion, en egenskap som kommer i grell kontrast til serbisk fremstilling av seg selv som sakrosankte og gudfryktige.

Serbiske fremstillinger av Kosovo under Det osmanske imperiet kan betegnes som lidelsesfortellinger. Serbisk undertrykkelse er i fokus, og deres lojalitet mot kristendommen blir løftet frem. Det er underliggende at serberne var det eneste folkeslaget som hadde ”ryggrad” til ikke å la seg kjøpe av de osmanske styringsmaktene. En slik fremstilling bygger opp under en serbisk martyrolle. Serberne led under Det osmanske riket fordi de ikke ville avstå fra sin tro. Her skapes en kontrast mellom serberne og de som konverterte til islam; de som sto i mot og de som ikke gjorde det. Denne vektleggingen skjer på bekostning av albanerne, da det ved flere anledninger vektlegges at de konverterte til islam i større grad enn serbere.

Albanske fremstillinger av Kosovo under Det osmanske riket

I motsetning til de nesten homogene serbiske fremstillingene av denne perioden, har nettstedene på albansk side ulike tilnærminger til Det osmanske imperiet. På *Witness Pioneer* som beskriver seg selv som ”a virtual islamic organization”, blir overgangen til Det osmanske riket beskrevet som en positiv endring:

Following another Ottoman victory over the Crusade army at Varna in 1444 the fate of Kosova was once and for all sealed, as ethnic Albanians accepted Islam in droves because of its humane characteristics. But the Serbs never accepted the reality and had always tried to pass on their hatred against the Muslims to their descendants. Kosova remained Ottoman for many centuries.¹⁴⁰

Her blir islams humane egenskaper trukket frem som årsaksforklaring for albanernes religionsskifte. Bruken av uttrykket ”human” kommer i sterk kontrast mot fremstillingen av serbere som hatefulle i sine holdninger til islam. I denne teksten brukes denne delen av fortiden til å fremstille serberne i lite flatterende historisk lys. Perioden mellom 1444 og 1878 blir ikke behandlet overhodet, men ingenting, verken i utdraget eller i teksten i sin helhet, gir

---

¹³⁹ Project Rastko (sist oppdatert i 2008)

¹⁴⁰ Witness Pioneer: a virtual islamic organization (sist oppdatert i 2009)

inntrykk av å fremstille osmanske styringsmakter negativt. Serberne fremstår derimot som først og fremst uforsonlige.

På nettstedet IHH, en humanitær organisasjon med tyrkisk tilknytning, blir den osmanske epoken fremstilt som ” a time of peace”.

Albanians, together with Bosniaks, were viewed as the loyal subjects of the Ottomans and helped to establish stability in the region. The Islamization of Albanians took place rapidly following the Battle of Kosovo in 1389. The Ottoman era was the most peaceful time in the history of Albanians, who mainly converge in Kosovo, Shkoder, Ioannina and Bitola regions.¹⁴¹

Her blir forholdet mellom albanere og osmanerne beskrevet som tett og i gjensidig avhengighet, der albanerne spilte en sentral rolle i å skape stabilitet i regionen. Det tegnes et bilde av et Kosovo i harmoni og fred, en tilstand som forble frem til ”The Russian-Ottoman War of 1877-78, Balkan Wars and the World War I brought an end to [the] peaceful days in the Balkans. Kosovo was annexed to Serbia in 1913.”¹⁴² Her står en periode på flere hundre år igjen som ubehandlet og uproblematiskert.

Det finnes også albanske fremstillinger som er mer kritiske til Det osmanske riket. På *Frosina* beskrives det inngående hvordan “the Turks divided Albania into 4 provinces or "vilayets" - the vilayets of Shkodra, Kosova, Manastir, and Janina where the overwhelming majority of their respective populations was Albanian by language, history, tradition, culture, and laws.”¹⁴³ Dette blir videre fremstilt som en typisk “splitt og hersk-strategi” fra osmanernes side:

To further suppress an Albanian identity or nationality, the Turks forbade the teaching of the Albanian language or history in any of the four vilayets. To accomplish that objective, the "divide-and-rule" strategy also permitted the Turks to enlist the wholehearted and enthusiastic support of the leaders of the existing religious faiths in the occupied territories.¹⁴⁴

Her fungerer osmanerne som albanernes overgripere. Den henvises til språk og segregert utdanning som eksempler på hvordan albanerne ble undertrykt. Språk og rett til utdanning på sitt eget morsmål er en albansk fanesak også i fremstillingene av konflikten i nyere tid. Dette kan tyde på et ønske om å sette denne saken på dagsorden, uavhengig om de skriver det osmanske imperiet eller konflikten på 90-tallet. Dette er en indikasjon på at fremstillingen av den eldre historien refererer fremover, for å styrke en politisk agenda som også er av betydning i nyere tid.

---

¹⁴¹ IHH (sist oppdatert i 2009)

¹⁴² IHH (sist oppdatert i 2009)

¹⁴³ Frosina Information Network (sist oppdatert i 2009)

¹⁴⁴ Our Kosova (sist oppdatert i 2008)

Our Kosova går hardt ut mot Det osmanske riket:

Five centuries of Ottoman rule left the Albanian people fractured along religious, regional, and tribal lines. The first Albanians to convert to Islam were young boys forcibly conscripted into the sultan's military and administration. In the early seventeenth century, however, Albanians converted to Islam in great numbers.¹⁴⁵

Her gis det inntrykk av at islam ble tvunget på den albanske delen av befolkningen og at det osmanske imperiet førte til at splittelse innad i det albanske folket. Også her trekkes ”blodskatten” frem. Videre blir albanernes tilknytning til islam fremstilt som påtvunget og lite genuin:

Most of the conversion's to Islam took place in the lowlands of the Shkumbin River valley, where the Ottoman Turks could easily apply pressure because of the area's accessibility. Many Albanians, however, converted in name only and secretly continued to practice Christianity.¹⁴⁶

The Albanian Connection har en lignende tilnærming til perioden. Fremstillingen fremstår tidsvis som patriotisk, med maleriske beskrivelser av Skanderbegs meritter i kampen mot osmanerne. Også her er religion et sentralt tema. Spenninger mellom kristendom og islam blir igjen problematisert, her i forbindelse med demografisk fordeling:

Albanians started to move back into Kosovo in considerable numbers in the 15th century and the Ottomans took sovereignty over the region in 1489. During this time the great majority of Albanians were still Christians, and Serbs and Albanians lived together in reasonable harmony.¹⁴⁷

I teksten over kan man se hvordan forholdet mellom albanere og serbere blir fremstilt som harmonisk før islam gjorde sitt inntog. På grunnlag av albansk motstand mot osmanerne, blir det videre satt spørsmålsteget ved albansk overgang til islam:

When thinking of these facts and considering that the fights of the Albanians against the Turks constitute a glorious episode in the history of the Albanian nation, the question, of course, arises as to why so many of these firm opponents of the Ottomans gave up Christianity.¹⁴⁸

Videre vektlegges det at albanernes motstand mot osmanerne var mer utholdende enn hos andre folkeslag på Balkan, men det blir også trukket frem at ”the Turks strike as having been extremely tolerant in matters of religion”.¹⁴⁹ Det gis forøvrig ikke noe annet svar på spørsmålet om albanere og islam, bortsett fra at det var komplisert og at serbiske teoretikere

---

¹⁴⁵ *Our Kosova* (sist oppdatert i 2008)

¹⁴⁶ *Our Kosova* (sist oppdatert i 2008)

¹⁴⁷ *The Albanian Connection* (u.å)

¹⁴⁸ *The Albanian Connection* (u.å)

¹⁴⁹ *The Albanian Connection* (u.å)

hadde en tendens til å fremstille albanere som ”lykkejegere” i sin behandling av denne historien.

De albanske fremstillingene av Det osmanske riket er heterogene og sprikende. Det finnes ensidig positive vinklinger, og det er fortellinger der tyrkerne har en ubestridt undertrykkerrolle. Fra et historiebrukperspektiv kan denne epoken være problematisk i forhold albanernes posisjon i dagens konflikt, da dette var tiden som knyttet albanerne og islam sammen. Jezernik, som ble nevnt i kapittelinnledningen, hevder at ”vesten” anser det osmanske riket og islam som særlig skremmende og truende. På bakgrunn av dette og hypotesen om at dette er en mottakerbevisst historieskriving, kan det være nærliggende og tro at denne fortiden kan være vanskelig å forholde seg til fra albansk hold.

Oppsummering og delkonklusjoner

De serbiske nettstedenes fremstilling av Kosovo under Det osmanske riket fremstår som samkjørte. Spenninger mellom islam og kristendom er et tema som går igjen på samtlige. Disse fortellingene kan på mange måter sees på som en videreføring av måten Nemanja behandles på: sterk bruk av serbisk lidelse og offer. At den serbiske lidelsen har en religiøs undertone er tydelig, spesielt på *Project Rastko* der perioden refereres til som ”the age of tribulation” som er et bibelsk uttrykk. Denne martyrollen gir serberne et moralsk overtak i fremstillingen. Det vektlegges at albanerne mottok privilegier fra de osmanske styringsmaktene, mot at de vendte seg mot islam. Albanerne fremstår gjerne som svake og troløse mot sin opprinnelse, mens serberne får rollen som ”de som sto i mot”. Å knytte albanerne tett opp mot islam, kan tolkes som et virkemiddel for å gjøre dem særlig fremmede og truende i et vestlig miljø, dette kan sees i sammenheng med Jezerniks studier av vestens oppfattelse av det Det osmanske riket og islam.. I så tilfelle bygges det opp under allerede eksisterende fordommer i ”Vesten”.

De albanske fremstillingene er sprikende. I likhet med de serbiske, er islam og kristendom viktige temaer. Det finnes eksempler der islam og osmanerne får en positiv fremstilling og albanernes rolle i riket blir vektlagt som viktig. Et av nettstedene går så langt som å kalle perioden ”Time of Peace”, noe kommer i sterk kontrast til ”The Age of Tribulation” som er å finne på de serbiske nettstedene. Disse sidene har forøvrig en muslimsk tilknytning. Det finnes også eksempler på fremstillinger der osmanerne får rollen som overgriper, og at islam ble tvunget på albanerne gjennom økonomiske pressmidler. En interessant observasjon er at

begge parter bruker historien om janitsjarene som et særlig undertrykkende trekk ved Det osmanske rikets politikk. Både albanere og serbere fremstiller denne historien som en hendelse som særlig rammet dem selv. Tendensen er altså å bruke historien slik at ens egne fremstår som den mest undertrykte.

Behovet for en overgriper er tydelig i disse fremstillingene, spesielt i de serbiske fortellingene. Som oftest er det osmanerne som får denne rollen. Albanerne blir brukt påfallende lite på serbiske nettstedet i denne sammenheng. Det finnes eksempler der de blir fremstilt som primitive og noe viljeløse i forhold til de osmanske styringsmaktene, men det er osmanerne som fremstår som den mest truende aktøren på Balkan i denne perioden. En tendens er at osmanerne har den rollen som albanerne får i den serbiske fremstillingen av Kosovos nyere historie.

Balkankrigene 1912-1913

Innføring i diskusjonen

I San Stefano-avtalen i 1878 ble deler av Kosovo lagt under serbisk kontroll; resten forble under osmansk styre. I tillegg ble albanske områder gitt til Bulgaria. Dette førte med seg begynnelsen på den albanske nasjonalismen. Historien forteller at albanske ledere møttes i Prizren¹⁵⁰, i juni 1878 og etablerte *Albanian League for the Defense of the Rights of the Albanian Nation*, eller *The League of Prizren* som sammenslutningen er bedre kjent som.¹⁵¹ Dette er en viktig hendelse i fortellingen om Kosovo.

Det politiske bildet på Balkan i denne perioden, var preget av inntoget av andre nasjonale aktører som hadde gjort seg gjeldende i løpet av 1800-tallet. Det lå i kortene at Det osmanske riket var svekket, noe som skapte et maktvakuum. Russland hadde sterk innflytelse på Balkan og spilte bevisst på den panslaviske bevegelsen. Dobbelmonarkiet Østerrike-Ungarn var en annen betydningsfull aktør i denne perioden, etter å ha erobret Bosnia-Herzegovina i 1878.¹⁵²

Den første Balkankrigen (1912-13) sto mellom Det osmanske riket og Balkanligaen som var en allianse mellom Serbia, Bulgaria, Hellas og Montenegro. Det osmanske riket mistet store deler av sine europeiske områder. I samme periode (1911-12) gikk albanerne i Kosovo og Makedonia til oppstand mot osmanerne, så de var også delaktige i den første Balkankrigen¹⁵³ Under fredsavtalen i London i 1913 ble det vedtatt at Albania skulle bli en uavhengig stat. Kosovo ble en del av Serbia. Den andre Balkankrigen dreide seg om fordelingen av krigsbyttet fra den første og sto mellom Bulgaria på den ene siden og Serbia, Hellas og Romania på den andre. I tillegg var Russland, Det osmanske riket og Østerrike-Ungarn innblandet.

---

¹⁵⁰ Prizren er en by lokalisert i det sørlige Kosovo.

¹⁵¹ Lampe og Mazover (red.) 2004: 237

¹⁵² Mønnesland 2006: 46

¹⁵³ Mønnesland 2006: 140

Serberne oppfattet Balkankrigene som frigjøringen av Gamle-Serbia alias Kosovo. Faglitteraturen beskriver en svært brutal behandling av albanere fra serbisk hold i denne perioden.¹⁵⁴

Serbiske fremstillinger av Balkankrigene 1912 – 1913

Det mest sentrale trekket ved serbiske fremstillinger av egen historie tidlig på 1900-tallet er stormaktenes inntog i fortellingene. Albanernes gryende nasjonalisme vektlegges, men albanerne får jevnt over en noe underdimensjonert rolle satt i kontrast mot Østerrike-Ungarn. På *Srpska Mreza* står det skrevet: ”To no small degree, the Albanian leaders were influenced by Austria-Hungary, whose concept of a future Albania was one that Vienna intended to dominate.”¹⁵⁵ Albansk nasjonal organisering blir fremstilt som fragmentert og svak, og lederne blir beskrevet som for få og dårlig organiserte, spesielt i sammenligning med egne nasjonale helter som Milos og Karadjordje som var begge var betydningsfulle navn i det første serbiske opprøret mot Det osmanske riket i 1804.

En lignende devaluering av den albanske nasjonalismen er å finne på *Project Rastko*. Her blir atter en gang den illyriske teorien tilbakevist:

According to this theory, for which reliable scientific evidence has not been found to the present day, the Albanians are the oldest nation in Europe created through a mixture of pre-Roman Illyrian and Pelasgian tribes from an Aryan flock. Thus, a questionable scientific thesis about the ethno-genesis of a nation was turned into the mythological basis for national integration, which in time, became the main pillar of the Albanians' modern national identity.¹⁵⁶

Vi har tidligere sett at den illyriske teorien er omstridt. Her reaktiveres denne delen av fortiden i forbindelse med oppblomstringen av den albanske nasjonalismen på slutten av det nittende århundre. Ved å fremstille den illyriske teorien, som er selve grunnstammen i den albanske nasjonalismen, som ”a questionable scientific thesis” svekker de også nasjonalbevegelsens troverdighet i sin helhet.

Det albanske folkets reaksjon på europeiske stormakters inntog i det politiske bildet får en spesiell beskrivelse: ”(...)The fragrance of European cities was overpowering for the sheep-herding Albanians. To the illiterate Albanian peasants, all these newcomers could have been Scandinavians, they were so remote.”¹⁵⁷ Albanerne beskrives som analfabete bønder, ute av

---

¹⁵⁴ Mønnesland 2006: 150

¹⁵⁵ *Srpska Mreza* (sist oppdatert i 2006)

¹⁵⁶ *Project Rastko* (sist oppdatert i 2008)

¹⁵⁷ *Srpska Mreza* (sist oppdatert i 2006)

stand til å forholde seg til de nye aktørene på Balkan. Videre får albanernes rolle i krigen mot Tyrkia i 1912 følgende fremstilling:

When in 1912, Serbia, Greece, Montenegro, and Bulgaria declared war on Turkey, neither Austria nor the Albanians were ready for the Balkan blitz. Certain Serbian emissaries had talked with some Albanian leaders, exploring the possibilities of joining in an insurgency against the Turks. But the Albanians could not at that time fathom the military weaknesses of the Turkish army, so they stayed aloof.¹⁵⁸

Her får man inntrykk av at Serbia tok det nødvendige ansvaret og gikk til krig mot Det osmanske riket. Videre kan man lese av teksten at albanerne avsto fra å delta, og dermed lot Serbia ta den verste bøygen. I denne fremstillingen skapes et bilde av at albanerne ikke forsto at Det osmanske riket var svekket, altså var ikke albanerne på høyden med serberne når det gjaldt å tolke den politiske situasjonen rundt seg. *Lett påvirkelige* er en egenskap som albanerne får tilskrevet seg i flere serbiske fremstillinger av Balkankrigene. Fremstillingen om at Albania lot seg manipulere og bruke av Østerrike-Ungarn finner vi igjen på *Serbianna*:

Albania achieved independence only because Serbia and the other Balkan League powers were able to defeat Ottoman Turkey militarily. The Great Powers immediately established a protectorate in Albania and planned to use Albania as a Great Power proxy and surrogate in the region against Serbia, Montenegro, and Russia.¹⁵⁹

Ideen om Albania som selvstendig stat blir beskrevet som kun et lydrike opprettet i et stormaktpolitisk spill, noe som undergraver albanernes nasjonalistiske bevegelse i samme hånd vending. Et annet eksempel er fremstillingen av albanernes oppfattelse av den serbiske hæren:

(...) the Albanians had such a low opinion of Serbian arms. This low opinion of Serbian arms was influenced by what Austria-Hungary told them. The Turks certainly were not about to admit how weak they were. Albanian unrestricted violence against the defenseless Serbian population in Kosovo and elsewhere, in the period 1903-1912, had made them overconfident.¹⁶⁰

Selv om fremstillingen hentyder at albanerne ble manipulert av eksterne krefter, blir det likevel lagt vekt på vold og overgrep: "Albanian violence in those years seemed to know no bounds. (...) Turkish authorities were either unable or unwilling to stop the Albanian harassment of Serbs."¹⁶¹ Historien gir inntrykk av at serberne stod alene mot albanerne og osmanerne og at Serbias eneste mulighet i denne perioden, var å forsvare seg mot albanernes og andre stormakters vold. Det legges vekt på at Serbias rolle i denne krigen er misforstått, noe som særlig fremgår av avsnittet om de europeiske stormaktenes reaksjon på at Serbia

---

¹⁵⁸ Srpska Mreza (sist oppdatert i 2006)

¹⁵⁹ Serbianna (sist oppdatert i 2009)

¹⁶⁰ Srpska Mreza (sist oppdatert i 2006)

¹⁶¹ Srpska Mreza (sist oppdatert i 2006)

invaderte Albania: "Franz Ferdinand in Vienna called the Serbs 'a bunch of thieves, murderers, no-goods, and hooligans,' as Vienna was preparing for a diplomatic denial of Serbia's achievements." Østerrike-Ungarn blir fremstilt som Serbias mest innbitte motstander, mens albanerne utnytter seg av denne situasjonen da serbiske styrker måtte trekke seg ut av Albania under press fra vestlige stormakter:

This offered an ideal opportunity for Albanian guerrillas to prolong the bellicose situation, and in September 1913 they massively attacked the cities of Debar and Struga. When Serbian reinforcements drove them out of the cities a month later, the Serbian army crossed the river Drim and invaded the regions of Mati and Malesia. It was a militarily tactical move, but the European powers immediately branded it "another Serbian drive toward the Albanian littoral."¹⁶²

Bruk av geriljabegrepet som man ser ovenfor går igjen i flere fremstillinger av albanere. Også på *Serbianna* ser vi denne betegnelsen, bare i enda mer ytterliggående form enn i forrige avsnitt: "Albanian guerrillas, what would be termed terrorists or ultranationalists, kachaks, continued a terrorist war against Yugoslavia, however, in order to annex Kosovo-Metohija to Albania."¹⁶³ Uttrykk som ultranasjonalisme, gerilja og terror er velkjente fra mediedekningen av Kosovokrigen på 90-tallet. Ved å bruke disse begrepene i fremstillingen av Balkankrigene skapes det inntrykk av at dette er egenskaper som typisk for albanerne i krig. Altså, det som preget dem i 1912, preger dem fortsatt. De blir tilskrevet en historisk rolle som ikke er særlig flatterende.

Det er interessant å lese hvordan historien direkte knyttet mot Kosovo blir fremstilt: "The Montenegrins liberated Pec and Djakovica, while the Serbian army entered Pristina and Prizren. Kosovo was free!"¹⁶⁴

I dette avsnittet kan man se at fremstillingen endrer seg fra klassisk militærhistorie til en mer emosjonell fremstilling, noe som også er registrert tidligere i denne analysen. Her blir albanerne og serbernes innsats i frigjøringskampen satt opp mot hverandre og som teksten viser, reagerte osmanerne knapt på albanernes opprør, mens det var Serbia og Montenegro som stod for *frigjøringen* av Kosovo. I fremstillingen av Serbias invasjon av Albania for å nå kysten, blir albanernes troløshet og slette militære egenskaper understreket ytterligere:

---

¹⁶² Srpska Mreza (sist oppdatert i 2006)

¹⁶³ Serbianna (sist oppdatert i 2009)

¹⁶⁴ Srpska Mreza (sist oppdatert i 2006)

”Albanians, during this sweep, fought in the ranks of the Turkish army. As the situation at the front worsened, however, they started to trickle off and desert.”¹⁶⁵

Project Rastko bruker mye plass på Balkankrigene, men skiller seg fra de øvrige ved å tilføre krigene et annet perspektiv: en analytisk tilnærming til serbisk gjenbruk av Kosovomyten. Essensen av fortellingen er at denne perioden var ”a struggle for freedom, defence of christianity and need for the creation of a new state.”¹⁶⁶ Artikkelen er velformulert og fremstår som en seriøs analyse av innholdet i den serbiske nasjonalismen. I motsetning til andre serbiske fremstillinger er ikke denne like lidende og følelsesladet, men har en mer saklig og akademisk fremtoning. Om bruk av myten i den første Balkankrigen skrives det:

The cult particularly flourished during the First Balkan War in 1912, when Kosovo was liberated from Turks and again annexed to the Serbian state. Everywhere in public it was spoken that the testament of forefathers has been fulfilled and revenge awaited for nearly five centuries done.

Kosovos symbolske betydning blir særlig vektlagt. Offeret som er en sentral del av dette eposet blir også trukket frem i fremstillingen av krigen i 1915, da Serbia på nytt måtte trekke seg ut av Albania og Kosovo: ”The repeated loss of Kosovo convinced many that “Kosovo is our philosophy of suffering”, i.e. that it is the Serbian Golgotha.”¹⁶⁷

De serbiske fremstillingene av denne perioden handler om en epoke preget av nasjonalisme og patriotisme og aktørene er nasjonalstater. Dette setter også sine spor i fortellingene. Kosovo har en sentral, men ikke enestående rolle. De serbiske fortellingene av denne perioden er først og fremst preget av fremstillinger av seg selv som gode, kløktige krigere, mens albanerne fremstår som det motsatte.

Albanske fremstillinger av Balkankrigene 1912-1913

I motsetning til på serbiske nettsteder er opprettelsen av ”The League of Prizren” et prioritert tema på de albanske. *Petition Online: Save Kosova* fremstiller hendelsen som en reaksjon på økende nasjonalisme i landene rundt, nærmere bestemt Serbia, Bulgaria og Hellas, og en nødvendighet i et miljø der den politiske stemningen var preget av nasjonalistiske spenninger. I tillegg blir stormaktspolitikk trukket frem som årsakforklaring for den albanske

---

¹⁶⁵ Srpska Mreza (sist oppdatert i 2006)

¹⁶⁶ Project Rastko (sist oppdatert i 2008)

¹⁶⁷ Project Rastko (sist oppdatert i 2008)

organiseringen. Det argumenteres for betydningen av albansk organisering for å påvirke ”the large powers of the Congress of Berlin”¹⁶⁸

På *The Albanian Connection* blir hendelsen fremstilt på en lignende måte, men i tillegg vektlegges Prizren og Kosovos symbolske funksjon i albansk historie: “It’s task was to defend Albania's rights. Kosova became thus for the Albanians the center of their resistance and they have ever since regarded this territory as a symbol of their struggle for independence.”¹⁶⁹ Det samme nettstedet tar videre for seg hvordan denne hendelsen skal ha blitt misbrukt i serbisk propaganda:

The Albanians, who had reacted in a most courageous and dignified way were to find out that their heroic fights for the national cause were described as a resistance of Moslem fanatics to Christianity and to Christian civilization and that the League of Prizren was presented as being supported by the Turks. For propaganda purposes, Slav Orthodoxy, chauvinistically national in character, was equated with Christianity and its universal values.¹⁷⁰

Sitatet over bringer en videre til et sentralt tema både på nettet og i akademia, var dette osmansk, islamsk eller albansk organisering? *Our Kosova* har en meget omfattende og fyldig dekning av den albanske nasjonalismen og forholder seg slik til emnet: At first the Ottoman authorities supported the Prizren League, but the Sublime Porte pressed the delegates to declare themselves to be first and foremost Ottomans rather than Albanians.¹⁷¹ Det vektlegges videre at Prizren-ligaen var av stor betydningen for Albania som nasjonalstat. Det fremgår i avsnittet under at dette er en epoke som nettstedet søker å sette i et positivt historisk lys.

In the three years it survived, the Prizren League effectively made the Great Powers aware of the Albanian people and their national interests. Montenegro and Greece received much less Albanian-populated territory than they would have won without the league's resistance.¹⁷²

Albanske fremstillinger av Balkankrigene er preget av patriotiske krigsskildringer. Det fokuseres særlig mye på motstandskamp og frigjøring fra Det osmanske riket. På *Okambe* blir det trukket en tydelig linje mellom 1389 og Balkankrigen i 1912:

Serbs joined the army in large numbers to avenge the Serbian defeat by the Turks at the Battle of Kosova Polje. The population of Kosova at this time mostly consisted of Albanians. Serbs entered Pristina as Albanians fled to the mountains. The Albanians fought fiercely but lost the war and Kosova came under Serbian authority.¹⁷³

---

¹⁶⁸ Petition Online (artikkel skrevet i åpent forum i 2007)

¹⁶⁹ The Albanian Connection (u.å)

¹⁷⁰ The Albanian Connection (u.å)

¹⁷¹ Our Kosova (sist oppdatert i 2008)

¹⁷² Our Kosova (sist oppdatert i 2008)

¹⁷³ Okambe (sist oppdatert i 2009)

I teksten fremgår det at albanerne kjempet hardt for å forsvare seg mot fienden som i denne fremstillingen utvilsomt er serberne. Det tegnes et bilde av en David/Goliat-kamp, da det vektlegges at "Albania was attacked by Montenegro, Serbia, Bulgaria and Greece." Det understrekes altså at maktforholdet i denne krigen var svært ujevnt fordelt, og at Albania var en svak aktør under angrep fra fire andre stater. Det er gjennomgående albanske nederlag og tap som skildres på dette nettstedet, noe som kan leses ut fra følgende tekst: "The entire period between 1913 and 1941 was marked by a policy of massive repression towards the Albanians in Kosova with the aim of either assimilating them or expelling them."¹⁷⁴

På *The Albanian Connection* markerer Berlinkonferansen som begynnelsen på den albanske lidelsen. En tydelig endring i den albanske historieskrivingen om denne perioden, er stormaktenes inntog i det politiske spillet: "The decisions reached in Berlin in 1878 marked the beginning of a long Albanian tragedy, a tragedy to which there seems to be no end."¹⁷⁵ Det er særlig interessant å lese henvisningen til "utenlandske diplomater" i teksten under. Ved å vektlegge at også eksterne aktører også registrerte overgrepene som ble gjort mot albanere i denne perioden, er det med på å styrke fortellingens troverdighet:

As soon as the ceded territories were occupied by the Serbs, the Albanians were submitted to a treatment described as "cruel" by foreign diplomats. Tens of thousands of them were eventually forced to evacuate places, where their ancestors had lived for generations, in a very brutal way and without receiving the slightest compensation for their losses. The evacuated regions were subsequently colonized by the Serbs within a short period of time.¹⁷⁶

I denne teksten er det også verdt å merke seg begrepsbruken. Ordene *forced*, *cruel*, *occupied*, *submitted* og *brutal losses* er alle uttrykk som styrker en albansk offerrolle. Verbet "kolonisere" blir brukt gjentatte ganger i denne artikkelen. En generell observasjon er at koloniseringsbegrepet blir stadig hyppigere brukt, sett i kontrast mot i det forrige analysekapittelet. Fredrik Barth skriver i sitt kjente verk *Ethnic Groups and Boundaries* at tilskrivning og selvskrivning er sentrale prosesser i opprettholdelsen av grenser mellom ulike etniske grupper¹⁷⁷ Kosovokonflikten må kunne legges inn i denne kategorien. Ved å konstruere forholdet mellom albanere og serbere som et klassisk koloni og kolonimaktforhold, har man også laget et offer/overgriper-forhold, spesielt i forhold til dagens oppfattelse av kolonisering. Etter blant annet frigjøringen av afrikanske kolonier på 50 og 60-tallet, har kolonitiden blitt en mørk flekk på den europeiske samvittigheten og det

---

¹⁷⁴ Okambe (sist oppdatert i 2009)

¹⁷⁵ The Albanian Connection (u.å)

¹⁷⁶ The Albanian Connection (u.å)

¹⁷⁷ Barth 1998: 15

hersker bred enighet om at dette forholdet var preget av overgrep. Ved å tilskrive Serbia rollen som kolonimakt, setter dette albanerne i Kosovo i et fordelaktig historisk lys. Det blir lettere å sympatisere med dem, spesielt i en europeisk kontekst. Dette vil jeg drøfte mer inngående i kapittel 6.

Videre tilskrives serberne rollen som kalkulerende og grådige: "The Serbs, however, were not satisfied with the annexation of these territories to their state. They were bent on enlarging their domain even further. They were watching for an opportunity to get hold of other portions of land inhabited by Albanians."¹⁷⁸ Samtidig er ikke albanernes rolle i denne fortellingen udelt svak. De blir tilskrevet mye av æren for frigjøringen fra Det osmanske riket og det males et bilde av en tapper og iherdig frigjøringskamp. Videre beskyldes Serbia for å nærmest stjele fruktene av albanernes frigjøringskamp mot tyrkerne: The extreme weakness of the Turks became thus evident. It was at that time that Serbia decided to declare war on Turkey.¹⁷⁹

Det rettes kritikk mot serbisk bruk av religiøse argumenter i krig, og serbernes hellige krig blir fremstilt som et skalkeskjul for å forsyne seg av land, som albanere betraktet som sitt: "Those who resisted the Serbs were practically only the Albanians, for it did not take them a long time to understand what the so-called 'holy war' was all about: the Serbs were merely intent on conquering Albanian territories."¹⁸⁰

Videre blir opphavsrett og bakoverskuende historiske argumenter benyttet, noe som vi også så i forrige analysekapittel. Devaulering av serbisk vektlegging av "Hellige Nemanja", illyrisk-albansk kontinuitet og flerkulturell deltagelse slaget i 1389 blir igjen brakt på bane og drøftet. Som vi så i forrige kapittel får den albanske historieskrivingen et mer saklig og positivistisk preg i sin fremstilling av denne tiden. At det søkes å få medhold i en bestemt versjon av sannheten kan leses ut i fra den hyppige bruk av uttrykk som *undeniable* eller *admitted fact*, *various historical data*, og *there is no doubt*. At disse argumentene igjen kommer opp i fremstillingen av en helt annen periode, understreker betydningen av eldre historie i kampen om Kosovo.

Evne til å skille mellom folk og styringsmakter blir trukket frem som en egenskap typisk for albanerne: "It is interesting to note that the Albanians did not blame the Serbian people for the

---

¹⁷⁸ The Albanian Connection (u.å)

¹⁷⁹ The Albanian Connection (u.å)

¹⁸⁰ The Albanian Connection (u.å)

atrocities committed against them; they merely condemned the Serbian government.” På denne måte får albanerne rollen som den forsonende part, med nok innsikt til å skille mellom stat og individ. Det kommer da i kontrast til den serbiske rollen som beregnende og morderisk.

Et interessant trekk ved dette nettstedet er hvordan *Albanias Golgotha* blir brukt. Dette er en artikkel skrevet av østerrikeren Leo Freundlich og tar for seg albanernes rolle i oppløsningen av det osmanske imperiet. Den er opprinnelig skrevet på tysk, men på *The Albanian Connection* er den oversatt til engelsk og gjengitt i sin helhet. På grunn av dens omfang blir det ikke anledning til å analysere hele teksten her, men generelt sett kan det sies å være en artikkel som omhandler et albansk folkemord i forbindelse med Balkankrigene, begått av serbere. Artikkelen innledning gir et representativt inntrykk av det resterende:

On the east bank of the Adriatic, hardly a three- day journey from Vienna, live the Albanians, an autochthonal people who for centuries have been fighting for freedom and independence against enemies and oppressors of all kinds. (...)The history of this nation is an uninterrupted succession of the most murderous battles against cruel oppressors. But not even the bloodiest horrors have managed to exterminate this strong race.¹⁸¹

Dette dokumentet gir albanerne en opphøyd rolle. Bruken av *Albanias Golgotha* på *The Albanian Connection* er påfallende, med tanke på at Leo Freundlich var en observatør med annen nasjonalitet. Dette kan tolkes som et albansk ønske om at gjøre offerrollen mer troverdig. Tittelen er i seg selv interessant, da den trekker paralleller mellom Jesus sin lidelse og albanernes situasjon i Balkankrigene. Denne ligningen er noe overraskende, med tanke på albanernes muslimske tilknytning. Dersom den type historieskriving som er under lupen i dette prosjektet, skriver for det formål å bli hørt av det internasjonale samfunn, blir det mindre viktig å bruke lignelser som appellerer innad i gruppa. I stedet benyttes et begrepsapparat som har god klangbunn i et europeisk samfunn.

Resten av artikkelen har et ytterliggående innhold, der fremstillingen av serbisk blodtørstighet sitter i hovedsetet. Temaoverskriftene er “*The Albanians must be exterminated*”, *A Genocide War*, *Manhunts*, *The Blood Lust of the Serbs*, *the Serbs plunder*, *Mass Killings* og *Massacres ordered by Serbia*. Tematikken som ligger i disse titlene er så entydige at det er ingen hensikt i å utdype dette ytterligere

---

¹⁸¹ The Albanian Connection (u.å)

I artikkelen *Expulsions of Albanians and colonisation of Kosova* finner vi igjen den akademiske, positivistiske tilnærmingen til Kosovo-spørsmålet. Artikkelen ble opprinnelig publisert på hjemmesidene til Universitetet i Pristina, nå er den linket fra Kosova Information Center.¹⁸² Den fremstår som seriøs, med omfattende kildehenvisninger og akademisk språk. Det henvises i stor grad til statistikk og historisk kildematerialet. Fremstillingen er nøktern, deskriptiv og blottet for emosjonelle virkemidler. Likevel er dette et ganske sterkt retorisk virkemiddel. Det kjølige, akademiske språket som tas i bruk på dette nettstedet åpner ikke for alternative tolkninger av historien. I likhet med *The Albanian Connection* blir albanernes innsats i frigjøringskampen fra Det osmanske riket særlig vektlagt. Artikkelen legger i sin helhet stor vekt på albansk nasjonalisme, Kosovo er tidvis et underordnet tema:

(...) the Albanian patriots who had carried the heaviest burden of the movement for liberation of their homeland, came together in Vlora on 28 November, 1912, and proclaimed Albania an independent state. (...) The National Assembly of Vlora addressed a telegram to the great powers, in which, among others, was said, "the Albanians that had entered the family of the peoples of Eastern Europe, of whom they feel proud of being the oldest nation, maintain solely one intention: to live in peace with all the Balkan states and become an element of equilibrium."¹⁸³

Videre gjenskapes den serbiske overtagelsen av Kosovo i 1912, med særlig fokus på vold og overgrep: overtagelsen blir ensidig fremstilt som en okkupasjon. Om den territorielle inndelingen av Kosovo brukes begrepet etnisk rensing: This partition was done on purpose of exerting more pressure for Albanian expulsion, ethnic cleansing of their land. I kapittel 6 vil uttrykket etnisk rensing blir drøftet nærmere.

Det brukes også mye stor plass på tvangsflytting av albanere fra Kosovoområdet, dette skildres gjennom en ladet begrepsbruk: "Various genocidal measures were used for the expulsion of the Albanians. In the period between 1913-1939, 'flying detachments' of military and policemen acted to punish and massacre the population."¹⁸⁴ Videre skildres overgrepene med begreper som *burned, destroyed, killed, plundered, expatriating* og *extermination*.¹⁸⁵

Albanerne blir gjennomgående fremstilt som krigens tapere, mens det vektlegges at Serbia, Montenegro, Hellas og Bulgaria fikk store fordeler som følge av den første Balkankrigen. I sammenligning med *The Albanian Connection* er ikke denne fremstillingen like ytterliggående i sine beskrivelser av serbere. Likevel kan det fastslås at budskapet er det samme: albanerne var ofrene i denne krigen. Dette fremgår blant annet i denne teksten: "From

---

¹⁸² Expulsion of the Albanians and the Colonisation of Kosova (artikkel publisert første gang i 1997)

¹⁸³ Expulsion of the Albanians and the Colonisation of Kosova (artikkel publisert første gang i 1997)

¹⁸⁴ Expulsion of the Albanians and the Colonisation of Kosova (artikkel publisert første gang i 1997)

¹⁸⁵ Expulsion of the Albanians and the Colonisation of Kosova (artikkel publisert første gang i 1997)

that time [1912] the governments of Serbia, Montenegro and Greece made use of all the means and measures available for ethnic cleansing in the occupied regions.”¹⁸⁶ Her kan man se hvordan bruk av uttrykk som *etnisk rensning*, *folkemord* og *okkupasjon* understreker en urett begått mot albanere.

I sammenligning med artikkelen fra *The Albanian Connection* har artikkelen fra Universitetet i Pristina likevel en mer nøktern måte å uttrykke den albanske lidelseshistorien på, med sine henvisninger til demografiske undersøkelser og kilder, framfor utbroderte beskrivelser av serbernes grusomheter. Formålet synes å være den samme: det ble begått overgrep mot albanerne i Balkankrigene, men målgruppene er ikke nødvendigvis de samme. Mens teksten på *The Albanian Connection* er orientert mot dagens konflikt, med en mer ytterliggående politisk agenda, er *The Expulsion of the Albanians* tilknyttet et universitetsmiljø. Universitetet i Pristina har vært en sentral aktør i albanernes kamp for Kosovo, så det blir ikke hevdet at denne institusjonen ikke har en politisk agenda. Likevel er forseggjorte kildehenvisninger og troverdige demografiske undersøkelser bedre virkemidler dersom de søker å bli hørt av ”sine egne”, altså skaffe seg støttespillere blant andre universiteter.

Oppsummering og delkonklusjoner

Både serbiske og albanske fremstillinger av Balkankrigene kan karakteriseres som eksempler på ”klassisk krigshistorie”, der militære prestasjoner har en sentral plass. Fokuset på Kosovo er nedtonet og aktørene er nasjonale størrelser med Albania og Serbia i hovedrollene. Begge parter forholder seg til stormaktenes inntog på Balkan, men bruker denne nye dimensjonen i fortellingen på ulike måter. Det mest slående trekket ved begge fremstillingene er tilskrivning og selvskrivning av roller i krigshistorien. Rollen som offer, overgriper eller konspirator skifter, etter hvem som formidler fortellingene.

De serbiske fremstillingene skiller seg fra de albanske på flere punkter. De albanske nettstedene fremstiller serberne som utspekulerte og maktsyke. På serbisk side blir albanerne beskrevet som enkle og lett påvirkelige. Likevel er det Østerrike-Ungarn som kommer dårligst ut av det i serbiske historieskriving om denne epoken. Det fremkommer at Serbia er en misforstått nasjon i forhold til de europeiske stormaktene, noe albanerne visste å utnytte.

---

¹⁸⁶ Expulsion of the Albanians and the Colonisation of Kosova (artikkel publisert første gang i 1997)

Den albanske nasjonalismen er et tema som går igjen på de serbiske nettstedene. Målet synes å være å devaluere dens betydning. Albansk nasjonalistisk oppvåkning blir beskrevet som fragmentert, svak og dårlig organisert. At den eldre historien synes å være mer nærliggende i sinn enn i tid kan leses av hvordan de serbiske nettstedene nok en gang tilbakeviser albansk tilknytning til Ilyria i forbindelse med albansk nasjonalistisk oppvåkning. Albansk-illyrisk kontinuitet er en av grunnpilarene i den albanske nasjonalismen. Ved å sette spørsmålsteget ved den, devalueres hele tanken om Kosovo i en albansk stat i sin helhet. Dette er åpenbart en kjepphest i serbisk historieskriving på nett, uavhengig av hvilken epoke som fremstilles.

Et tilbakevendende punkt på de serbiske nettstedene, er at de tilskriver albanerne egenskaper som identitetsløse, lettkjøpte og lettpåvirkelige. Ved å tilbakevise deres historiske røtter, samtidig som det vektlegges at de lot seg utnytte av både Østerrike-Ungarn og osmanske riket, skapes et inntrykk av at albanerne egentlig ikke har noen egen identitet. Det blir også tegnet et bilde av en nær tilknytning mellom osmanerne og albanerne, noe som står i sterk kontrast albanske nettsteders beskrivelser av sin egen rolle i krigene på begynnelsen av 1900-tallet på Balkan, der frigjøringskampen fra osmanerne er en av hovedingrediensene i nasjonalfortellingen.

Fremstillinger av albanernes dårlige egenskaper er det mange av i de serbiske fortellingene fra denne perioden. Ofte blir slike fremstillinger brukt for å skape en kontrast mellom ”oss og de andre”. I fremstillingene av albanernes slette militære evner og lite kløktige strategiske spill, blir det i samme hånd vending presisert at serberne hadde de motsatte egenskapene i krig. Analysen viser at serberne får rollen som Balkans frigjøringsmenn, de som tok ansvar og kjempet mot osmanerne. Den serbiske rollen er mindre stakkarslig og undertrykt i disse fortellingene, sett i kontrast mot den rollen de tilskrev seg selv i fortellingene om Det osmanske riket. De fremstår som sterkere og mer handlekraftige, og ikke så taust lidende og utholdende.

I flere av de albanske fremstillingene blir krigene på Balkan på begynnelsen av 1900-tallet bygd opp som en David og Goliat-fortelling. Den lille, men tapre albaneren kjemper en umulig kamp mot både Det osmanske riket og det større og sterkere Serbia. Fortellingene bærer preg av å skildre en periode som var betydningsfull i den albanske nasjonale oppvåkningen, dette har resultert i en ganske så patriotisk historieskriving. Det albanske

folkets lidelse og offer er hele tiden nærliggende i fortellingene, men det er et kjempende og tappert offer som skildres, som på tross av sin svakhet har reist seg for å kjempe.

Ved flere anledninger blir det referert til ikke-albanske kilder. Dette underbygger hypotesen om at historieskriving om Kosovo på nettet har en legitimerende agenda i et internasjonalt miljø. Dersom andre enn en selv anerkjenner det offeret albanerne hevder å være, styrker det fortellingenes troverdighet i det internasjonale samfunnet.

Albanske fremstillinger av Serbia kan karakteriseres som uflatterende i denne perioden. Serbere beskrives som grådige og kalkulerende, og deler ved flere anledninger rollen som brutal overgriper med osmanerne. Koloniseringsbegrepet blir brukt i stadig hyppigere frekvens, i behandlingen av Balkankrigene. Dette understreker den offerrollen albanerne tillegger seg i fortellingene om Balkankrigene, da dagens oppfattelse av forholdet mellom en kolonimakt og dens koloni gjerne er forbundet med utnyttelse og overgrep.

The League of Prizren er et viktig tema på de albanske nettstedene, og er nevnt på nesten samtlige. I disse fremstillingene er det gjerne ”stormaktene” som får rollen som overgriper, da i forbindelse med Berlinkonferansen. Denne hendelsen har liten betydning på de serbiske nettstedene. Det brukes plass på den albanske nasjonalismen, men denne bevegelsens tilknytning til Kosovo er ikke prioritert.

Spenninger mellom kristendom og islam er tonet ned i denne perioden. Det er flere mulige forklaringer på dette. Den ene er at albanerne er relativt sekulære i sitt forhold til islam, og at deres tilknytning til Kosovo ikke er forankret i religion. Den andre er at islam i denne epoken er tett knyttet til Det osmanske riket. Det osmanske rikets rolle i denne perioden, har endret seg fra forrige periode som ble behandlet i analysen. I denne perioden brukes tyrkerne som en undertrykkende kraft som albanerne måtte frigjøre seg fra.

Offeret er sentralt på både serbiske og albanske nettsteder. Det faktum at man på begge sider bruker ”Golgatha” om denne perioden, viser betydningen av å vektlegge kollektiv lidelse. Det er forøvrig et kjempende og sterkt offer vi møter, på både albanske og serbiske nettsteder. Det å være liten, men sterk viser seg å være en rolle begge parter ønsker seg i forbindelse med Balkankrigene.’

Kapittel 5

Fortellingen om Kosovo i samtiden

Folket og bare folket,
er den drivkraft
som lager verdenshistorien.

-Mao Tse-tung

Dette kapittelet dreier seg om fremstillingen av Kosovos nyeste historie. Perioden under lupen er 1981 – 2008, en epoke som både er begivenhetsrik og omstridt i Kosovos historie. En særlig utfordring i arbeidet med dette kildematerialet, er den sprikende tematikken på de forskjellige nettstedene. Hendelser fra denne perioden ligger så nær i tid, at svært mange stemmer kommer til orde i debatten. Jeg har valgt å vektlegge fire utvalgte hendelser og temaer som kan anses som særlig omstridte i historieskriving om Kosovo i nyere tid: 1981-demonstrasjonene, Slobodan Milosevic, Kosovo Liberation Army og 2004-opptøyene.

1981-demonstrasjonene

Innføring i diskusjonen

I mars 1981 brøt det ut et opprør i Kosovo. Opprøret som begynte som en mindre studentdemonstrasjon for bedre mat i kantina og bedre boforhold for albanerne på studenthjemmene, utviklet seg til en massedemonstrasjon.¹⁸⁷ Demonstrantene hadde flere voldelige sammenstøt med politiet og det ble erklært unntakstilstand i området. Offisielt var det bare ni døde, men flere albanske kilder hevder at over tusen ble drept i kampene mellom sivile albanere og det serbiske politiet. Opptøyene vakte oppsikt, da de ble tolket som det

---

¹⁸⁷Malcolm 1998: 334 ff

første tegnet på oppløsningstendenser etter Titos død.¹⁸⁸ Ifølge Julie Mertus ble 1981-demonstrasjonene en katalysator for en omfattende rykterspredning fra begge sider av konflikten. Mange serbere anså demonstrasjonene som et nøye planlagt trekk fra albansk hold i kampen for å gi Kosovo republikkstatus.¹⁸⁹ En annen teori dreide seg om Kosovo som en del av et marxist-leninistisk Stor-Albania. Det svirret også rykter om at demonstrasjonene var et uttrykk for militant islamisme.¹⁹⁰ Kort oppsummert, det er ulike tilnærminger til disse hendelsene og 1981-demonstrasjonene blir av mange historikere og samfunnsvitere sett på som et vendepunkt i konflikten.

Serbiske fremstillinger av 1981-demonstrasjonene

Demonstrasjonene i Kosovo i 1981 har høy prioritering på de serbiske nettstedene. *Project Rastko*, som vi kjenner fra de to foregående analysekapitlene er et av nettstedene som bruker mye plass på denne hendelsen. *Project Rastko* er et elektronisk bibliotek som søker å samle akademiske artikler om serbisk historie, kultur og tradisjon. Artikkelen *Kosovo in Post-War Communist Yugoslavia: 1945-1981* fremstår som seriøs og velformulert, med forseggjorte kildehenvisninger. Her får ringvirkningene av hendelsene i 1981 nærmest apokalyptiske dimensjoner:

This created rising expectations among ethnic Albanians that Kosovo would become a republic within federal Yugoslavia and not merely a province dependent upon and subordinated to Serbia. (...) The 1981 riots in Kosovo, which left at least eleven dead, resulted when the Kosovars demanded that Kosovo should be made the seventh Republic of Yugoslavia. These demonstrations threatened to destabilize the region.¹⁹¹

Beskrivelsen av hendelsene i 1981 som *riots* og ikke *demonstrations* vitner om en holdning til kosovoalbanernes politiske kamp som ukontrollert og voldelig. Sammenstøtet blir fremstilt som forstyrrende for Balkans etniske balanse i sin helhet. Frykten for Kosovo som en del av et Stor-Albania er hele tiden nærliggende på de serbiske nettstedene, noe man blant annet kan lese ut i fra teksten under. ”The attempts to unite ethnic Albanians into a single state, Greater Albania, would destabilize the entire region and threatened neighboring countries. (...) Thus, Kosovo threatened to lead to an explosion in the Balkans.”¹⁹²

---

¹⁸⁸ Mønnesland 2006: 239

¹⁸⁹ Dragovic-Soso 1988: 68

¹⁹⁰ Mertus 1999: 33

¹⁹¹ Project Rastko (sist oppdatert i 2008)

¹⁹² Project Rastko (sist oppdatert i 2008)

På *Kosovo-Metohija: land of Sorrow* blir også 1981-demonstrasjonene tatt opp, men i annen form enn på *Project Rastko*, som har en mer kjølig og akademisk tilnærming til tematikken.

The demonstrations were massive and devastating, especially in Pristina, Vucitrn and Urosevac. Former Yugoslav republics were taking different position towards the issue. The situation in Kosovo and Metohia was deteriorating and the pressure on the remaining Serbs was growing, and the Belgrade government responded with wider-range supervision and the presence of police force.¹⁹³

På dette nettstedet skildres denne hendelsen utelukkende fra et serbisk perspektiv, og den fremstår som skremmende og traumatisk. Bildet som males av demonstrasjonens politiske innhold og agenda er lite nyansert. Ønsket om å bli republikk er det eneste kravet som blir nevnt i den albanske demonstrasjonen. På *Serbianna* blir hele 80-tallet fremstilt som en tid preget av serbisk lidelse. Her brukes Titos død som et vendepunkt i historien:

With the death of Tito presenting what many considered an opportunity to divide the Federation, violence ensued and during the 1980's more than 20,000 Serbs were forced to flee Kosovo for fear of their lives. This particularly brutal period was characterized by figures such as Fadil Hoxha calling for the rape of Serbian women, and instances of terrorism such as the burning of the Serbian Orthodox Patriarchate in Pec, the center of the Serbian Orthodox Church.¹⁹⁴

I denne fremstillingen fremstår serberne som et forfulgt folk. Albanerne med den kosovoalbanske politikeren Fadil Hoxha i spissen, blir beskyldt for å stå bak denne brutale forfølgelsen. Det legges vekt på overgrep, vold og ødeleggelse av serbisk-ortodokse religiøse bygninger. En lignende fremstilling er å finne igjen på *Kosovo: the land of the living Past*. Her fremstilles disse demonstrasjonene som begynnelsen på en epoke preget av serbisk forfølgelse. Her blir Kosovos status som autonom serbisk provins gitt skylden for at "the Serbs, although formally in their own state (Republic of Serbia) were forcibly reduced to a minority with limited civil and national rights."¹⁹⁵ Serbernes rolle i post-Tito Kosovo blir videre skildret som forfulgt og svak:

Following the separatist riots in 1981, another 38,000 Serbs and Montenegrins migrated out of Kosovo. This silent and invisible ethnic cleansing and expulsion of the Kosovo Serbian population was not documented or condemned by the US government, media, or human rights groups. Such human rights violations against the Serbian Orthodox population of Kosovo led to instability.¹⁹⁶

Begreper som "ethnic cleansing" og "human rights violations" understreker den serbiske offerrollen. På *Byzantine Blog* får 1981-demonstrasjonene en mer malerisk og narrativ fremstilling. Det vektlegges at dette er en hendelse som i ettertid fremstår som myteomspunnet og omdreid i historien. Albanernes politiske agenda med disse

---

¹⁹³ Kosovo Metohija: Albanian Terror on Serbs in Kosovo (sist oppdatert i 2008)

¹⁹⁴ Serbianna (sist oppdatert i 2009)

¹⁹⁵ Kosovo: the Land of the Living Past (sist oppdatert i 2008)

¹⁹⁶ Kosovo: the Land of the Living Past (sist oppdatert i 2008)

demonstrasjonene blir utelukkende fremstilt som en kamp for å skape et kommunistisk Stor-Albania:

On April 3-4, 1981, ethnic Albanians demonstrations in Kosovo turned into an armed rebellion to create a Greater Albania. The demonstrations were motivated by separatism and secession. The rioters wanted union with Albania and expressed support for Albanian Communist dictator Enver Hoxha.¹⁹⁷

Begrepsbruken og retorikken på *Byzantine Blog* er konfliktorientert og politisk ladet. Det tegnes et bilde av 1981-demonstrasjonene utelukkende som et overgrep mot serbere i Kosovo: ”From 1981 to 1989, an estimated 20,000 Kosovo Serbs were driven out from Kosovo. Many were settled in refugee camps in Belgrade.”¹⁹⁸ Kosovoserberne blir beskrevet som utdrevne flyktninger og deres skjebne blir videre skildret på denne måten:

Kosovo Serbs were murdered, raped, beaten, attacked, and terrorized to leave their homes and property in Kosovo. Serbian churches, gravestones, cemeteries, and religious and cultural and historical monuments were vandalized, desecrated, and destroyed. Serbian priests and nuns were attacked, beaten, and abused.¹⁹⁹

Overgrep begått mot serbiske individer blir vektlagt og det fokuseres særskilt på ødeleggelser av religiøse monumenter og framstøt mot sentrale personer innenfor den serbisk-ortodokse kirken. Det skisseres opp som et nøye planlagt folkemord mot serbere: “Why was this systematic, planned, and organized campaign of genocide against the Serbian Orthodox Christian population of Kosovo suppressed and censored in the US and the West?”²⁰⁰ Serbernes religiøse tilhørighet blir særlig vektlagt i dette utdraget.

Det fremgår en bitter holdning ovenfor vesten og USAs manglende fokus på et serbisk perspektiv på 1981-demonstrasjonene. Dette er sentralt på *Byzantine Blog*. Det kommer ved flere anledninger frem at artikkelforfatteren anser vestlige medier som favoriserende, i sitt forhold til albanerne. Dette er særlig tydelig i teksten under:

The slogans the Albanians displayed during the riots were: “We are Albanians and not Yugoslavs”, “We are the children of Skanderbeg and the army of Enver Hoxha”, “We Want a Unified Albania”, and “Kosovo-Republic”. This is what the Yugoslav media reported. In the US and Western media accounts, the Albanian majority was supposedly seeking greater rights and freedoms. The ultra-nationalist placards were dismissed and spin-doctored or “air brushed” out of the picture.²⁰¹

---

¹⁹⁷ Byzantine Blog (sist oppdatert i 2009)

¹⁹⁸ Byzantine Blog (sist oppdatert i 2009)

¹⁹⁹ Byzantine Blog (sist oppdatert i 2009)

²⁰⁰ Byzantine Blog (sist oppdatert i 2009)

²⁰¹ Byzantine Blog (sist oppdatert i 2009)

Her kan det leses en klar misnøye med vestlige mediers fremstilling av 1981-demonstrasjonene som en frigjøringskamp og kamp for like rettigheter. I stedet blir hendelsene beskrevet som en begynnelse på et albansk, ultranasjonalistisk prosjekt. Det er interessant å se hvordan nettstedets skribent her benytter begrepet *ultranasjonalist* om albanerne. Dette er et begrep som er bedre kjent i forbindelse med serbisk politikk under Slobodan Milosevic. Ved å bruke dette begrepet på den andre parten, blir skyldforholdet i konflikten forskjøvet.

Julie A. Mertus vektlegger bruk og gjenbruk av myter og rykter i sin forklaring på den betente politiske atmosfæren mellom serbere og albanere i Kosovo. I fremstillingen av 80-tallet på *Byzantine Blog* skildres voldtekt på serbere utført av albanere. I Mertus' verk "*Kosovo: how myths and truths started a war*" blir voldtekt som krigsvåpen i Kosovo trukket frem som et særlig myteomspunnet tema. Dette er et tema som blir tatt på *Byzantine Blog*. Under fanen "*Rape as an Instrument of Terror*" får fenomenet følgende fremstilling:

Albanian separatists in Kosovo used rape, sexual assault, against men and women in Kosovo. From 1982 to 1984 alone, 10 rapes against Kosovo Serb women committed by Albanian Muslim men were reported by the police in Kosovo. There were 11 attempted rapes against Kosovo Serb women by Albanian Muslims.²⁰²

Albanernes muslimske tilknytning blir trukket frem ved flere anledninger. I skildringen av voldtekt trekkes en parallell mellom denne forbrytelsen og muslimsk tilhørighet.

Den generelle tendensen i serbiske fremstillinger er at demonstrasjonene fremstår som en skremmende og dramatisk opplevelse for den serbiske befolkningen i Kosovo. Flere nettsteder beskriver hendelsen som en fortsettelse av en lang serbisk lidelseshistorie, men de markerer også begynnelsen på den serbiske lidelsen i moderne tid. Frykten for et Stor-Albania er et trekk som går igjen på disse nettstedene, albanerne fremstår i denne sammenheng som beregnende aktivister, med en gjennomtenkt politisk agenda for disse demonstrasjonene.

Albanske fremstillinger av 1981-demonstrasjonene

En tendens ved de albanske fremstillingene av demonstrasjonene er at de markerer begynnelsen på en nødvendig, men hard frigjøringskamp for kosovoalbanerne. På nettstedet til *American Council for Kosova* blir 1981-demonstrasjonene beskrevet som starten på "a long

---

²⁰² Byzantine Blog (sist oppdatert i 2009)

period of political instability, worsened by growing economic crisis and nationalist unrest.” Det legges ikke skjul på at disse demonstrasjonene bar preg av opprør og hadde voldelige tendenser: ”Albanian students rioted over poor food in their university canteen. This seemingly trivial dispute rapidly spread throughout Kosova and took on the character of a national revolt, with massive popular demonstrations in many Kosova towns.”²⁰³ Offer/undertrykkerrollen kommer tydelig frem i fremstillingen av perioden etter 1981:

According to a report quoted by Mark Thompson²⁰⁴, as many as 580,000 inhabitants of Kosova were arrested, interrogated, interned or reprimanded. Thousands of these lost their jobs or were expelled from their educational establishments. This repression was masterminded by Serbs.²⁰⁵

Det blir tegnet et bilde av svært vanskelige forhold for albanere i Kosovo. I denne fremstillingen kommer det frem at undertrykkelsen av albanerne i denne perioden var ”masterminded” av serberne.

En annen fremstilling av 1981-demonstrasjonene er *Kosovo: A Living History*. Artikkelen er publisert i et åpent forum på et amerikansk universitet sitt nettsted og er skrevet av den kosovoalbanske flyktingen Kujtim Latifi. Hans fortelling om hvordan han endte som albansk flykting i USA har en klar subjektiv vinkling. Likevel fremstår den som seriøs med referanser til anerkjente kosovoforskere som Julie A. Mertus og Noel Malcolm. Han vektlegger 1981-demonstrasjonenes viktige symbolfunksjon for albanerne i Kosovo: ”Common Albanians supported murdered and imprisoned protesters seeing them as martyrs - as their guide to freedom. Unavoidably, all of this gave Kosova's Albanians no choice but to revolt against the oppression.”²⁰⁶ Artikkelens individfokus og subjektivitet kommer frem i utdraget under:

My name is not used very often among Albanians like the name, for example, Agim, which means the dawn. Many children born in 1981 were given the name Kujtim as well as Kushtrim, which means call for, and girls were named Flakë, which means flame. These names are personal to Albanians; they represent the demonstrations of 1981; they symbolize our struggle for human rights.²⁰⁷

Ved å knytte hendelsene til uttrykk som *call for* og *flame* viser denne teksten hvordan fortellingene fra 1981-demonstrasjonene kan symbolisere en albansk mobilisering. Videre viser teksten hvordan 1981-demonstrasjonene knyttes til en kamp for *menneskerettigheter*. En

---

²⁰³ American Council for Kosova (sist oppdatert i 2009)

²⁰⁴ Mark Thompson er generaldirektør i BBC

²⁰⁵ American Council for Kosova (sist oppdatert i 2009)

²⁰⁶ Kosovo: a living history (artikkel skrevet i et åpent forum i 2000)

²⁰⁷ Kosovo: a living history (artikkel skrevet i et åpent forum i 2000)

lignende retorikk finner man igjen på den tidligere nevnte artikkelen *The Expulsion of Albanians and the colonisation of Kosova*:

To implement the intentions for segregation and discrimination, Serbia applied the policy of apartheid. It passed laws to rule over the Albanian majority, depriving them of their political and citizen rights, human rights, freedom of movement, living, jobs, juridical and social protection.²⁰⁸

Her beskrives menneskerettighetsbrudd i skildringen av albanernes situasjon i Kosovo. Ved å betegne sin egen politiske agenda, som en kamp for å oppnå basale menneskerettigheter, forankres kosovoalbanernes sak i et rammeverk som har bred oppslutning i det internasjonale samfunnet. Dette er et sterkt virkemiddel å bruke i fortellingen om sin egen fortid. Demonstrasjonen forklares ut i fra en langvarig undetrykkelse av albanere i Kosovo fra serbisk hold:

Long before the 1981 student demonstrations, political life in Yugoslavia was characterized by national tensions, regional economic disparities, and ideological and political differences between republics. There was an open oppression by the Serbs against non-Slavic people.²⁰⁹

Artikkelforfatteren avviser at 1981-opprøret markerte noen begynnelse for de etniske spenningene i Kosovo, og hevder at man må lete lenger tilbake i fortiden for å finne årsaken til konfliktene på Balkan. I fremstillingen av albanernes situasjon i Kosovo, trekkes det linjer tilbake til den første Balkankrigen i 1912, for å forklare deres posisjon i området:

Separated unfairly from the other Albanian territories in 1912, Kosova, for about a century, lived in genocide. The national oppression was controlled stagnancy by the Serbo-Slavic regime. Thousands of Albanians were forced to leave Kosova during the years 1912-13, 1919-39, and 1956-65.²¹⁰

Her blir albanernes historie i Kosovo gjennom det 20. århundre beskrevet som ett langt folkemord, forfatteren av denne artikkelen går med andre ord svært langt i å vektlegge den albanske lidelsen i sin fortelling om Kosovo. Videre skildres serberne som brutale ovegripere: “The first attacks of Serbia that took the character of segregation and apartheid were provoked on the shops of Albanians and individuals in Serbia in 1981. In Pozarevac, in Serbia, an Albanian child was taken out his eyes by civilian Serbs.” Begreper som *tvang*, *folkemord* og *undertrykkelse*, samt vektlegging av grufulle overgrep mot albanske barn understreker den albanske offerrollen ytterligere. Det skisseres også opp et bilde av serbiske angrep på albanske butikker og økende grad av segregering i Kosovo tidlig på 80-tallet. Denne fremstillingen kan minne om klassiske fremstillinger av jødeforfølgelsen under andre

---

²⁰⁸ Expulsion of the Albanians and the Colonisation of Kosova (artikkel publisert første gang i 1997)

²⁰⁹ Kosovo: a living history (artikkel skrevet i et åpent forum i 2000)

²¹⁰ Kosovo: a living history (artikkel skrevet i et åpent forum i 2000)

verdenskrig. Dette et virkemiddel i historieskrivingen som benyttes av begge parter i konflikten. Det er klare likhetstrekk mellom albanske fortellinger fra denne perioden og fortellinger om Holocaust.

Demonstrasjonene blir skildret som fredelige, med en ydmyk politisk agenda: "In these peaceful demonstrations Albanians asked that Kosova must have equal rights with other parts of Yugoslavia."²¹¹ Å være den fredselskende og forsonlige er idealet i denne fremstillingen, noe som fremgår som et sympatisøkende virkemiddel. Det er denne parten i etnisk konflikt som høster støtte i et internasjonalt miljø.

Kosovo: a living history skiller seg fra de andre albanske fremstillingene da den har elementer av både den lille og den store fortellingen. På den ene side kan det leses en partisk, men seriøs fremstilling av den politiske situasjonen i Kosovo i 1981, med omstendelige kildereferanser. På den andre siden finner man også subjektive førstehåndsberetninger fra artikkelforfatterens egne familiemedlemmer, slik som denne: "On a recent interview I did with my uncle Hysni, he described one of the scenes he saw during the protest. When a seven year old child climbed up onto the Yugoslav Army tank and chanted 'Kosova Republikë, a Serbian policeman saw him and shot him dead.'²¹²

Albansk undertrykkelse er det mest sentrale trekket ved fremstillingen av 1981-demonstrasjonene på *The Albanian Connection*. Fremstillingen bruker liten plass på den politiske agendaen bak disse demonstrasjonene, og desto mer plass på å beskrive serbiske overgrep mot albanere i perioden før. Patriarkatet i Pec skal ha tatt fyr i forbindelse med 1981-demonstrasjonene. På *The Albanian Connection* får denne hendelsen en interessant fremstilling:

On March 16, 1981, a fire broke out at the convent of the sisters at Peja, a fairly recent construction without architectural value. Although the convent is at a good distance from the patriarchate, which was in no way touched by fire, the casualty was presented to the press in such a manner as to suggest that the patriarchate itself had suffered damages. Accused were the Albanian "irredentists".²¹³

Her kan man se hvordan klosterets historiske og arkitektoniske betydning blir beskrevet som overdrevet fra serbisk hold, og at denne hendelsen ble brukt mot albanerne i pressen i ettertid. Dette er illustrerbde for for hvordan konstruksjon og dekonstruksjon av myter er sentrale

---

²¹¹ Kosovo: a living history (artikkel skrevet i et åpent forum i 2000)

²¹² Kosovo: a living history (artikkel skrevet i et åpent forum i 2000)

²¹³ The Albanian Connection (u.å)

trekk ved historieskriving om Kosovo på Internett. En lignende form for argumentasjon har vi allerede sett i de to foregående kapitlene, serbisk middelalderkultur blir fremstilt som overdrevet fra serbisk hold på albanske nettsteder.

Helhetsinntrykket av albanske fremstillinger av 1981-demonstrasjonene er at dette var en nødvendig, uungåelig frigjøringskamp for undertrykte albanerne i Kosovo, som brutalt ble slått ned av det serbiske politiet. Fokuset på menneskerettigheter er sentralt. En har nå beveget seg over i en periode der det er flere som har egne opplevelser av de historiske hendelsene. Dette ser ut til å prege fremstillingene på nettet ved at individuelle oppfatninger av det som skjedde får en større plass.

Oppsummering og delkonklusjoner

En generell tendens i de serbiske fremstillingene av demonstrasjonene i Kosovo i 1981 er at de er dramatiske, på grensen til apokalyptiske. Hendelsene blir fremstilt som et voldelig ukontrollert opprør, mer enn en politisk demonstrasjon. Flere fremstillinger vinkler disse hendelsene som et forsøk på å innlemme Kosovo i et Stor-Albania. I disse fremstillingene blir serberne skildret som en undertrykt minoritet i eget land, og det er en tydelig vektlegging av serbisk lidelse på 80-tallet. På mange måter fungerer 1981-demonstrasjonen som en begynnelse på en moderne lidelseshistorie for serberne. Det legges også vekt på at disse hendelsene fikk store regionale ringvirkninger. På flere serbiske nettsteder kommer det frem en oppfattelse av at den serbiske siden av konflikten er lite vektlagt og mistolket av vestlige medier og at nettet er et redskap som brukes for å fortelle en underkommunisert historie. Aktiv bruk av begreper som *etnisk rensing* og *menneskerettighetsbrudd* vitner om at det internasjonale samfunnets anerkjennelse og støtte er ønsket, da slike uttrykk fremstår som vinklet mot et internasjonalt miljø.

De albanske fremstillingene av 1981-demonstrasjonene markerer også en begynnelse. I motsetning til de serbiske fremstillingene, der det er begynnelsen på noe vondt og skremmende, har de albanske fortellingene en mer optimistisk undertone. Fortellingene om 1981-demonstrasjonene er vinklet som begynnelsen på en hard, men nødvendig frigjøringskamp for albanerne i Kosovo. Menneskerettigheter et begrep som brukes med høy frekvens på begge sider. Selv om det anerkjennes i noen fremstillinger at disse demonstrasjonene hadde en voldelig dimensjon, blir volden rettferdiggjort ved å være gjort i *menneskerettighetenes* navn. Likevel er den sterkeste tendensen at albanerne fremstår som

den fredeligste og mest forsonlige parten i konflikten. Et annet virkemiddel som benyttes i albanske fremstillinger av 1981-demonstrasjonene er å trekke paralleller mellom egen og andres lidelseshistorier. Dette er særlig tydelig i en fremstilling med nærmest identisk dramaturgi som klassiske fortellinger om jødeforfølgelse under andre verdenskrig.

Dette er første møtet med nyere historie i analysen. Historien som reproduseres er mer nærliggende i tid, og noen av fremstillingene bærer preg av at de historiske subjektene selv har opplevd hendelsene som blir beskrevet. Det subjektive er en ny dimensjon som blir tilført fortellingene om Kosovo i nyere tid. Den lille fortellingen kommer tydeligere frem.

Slobodan Milosevic

Innføring i diskusjonen

Slobodan Milosevic var en bankdirektør og jurist fra den serbiske byen Pozarevac, senere bosatt i Beograd. I 1986 ble han valgt som partisjef for det serbiske kommunistpartiet. Han var president i Serbia fra 1989 til 1997 og president for forbundsrepublikken Jugoslavia fra 1997 til 2000. Hans tale på det historiske slagets 600-årsjubileum i 1989 var en prekær hendelse i forhold til krigen på 90-tallet. Talen ble holdt for 1 million serbere på Kosovo Polje, åstedet for det store slaget. Han revitaliserte Kosovomyten og satte den inn i en moderne kontekst. Talen har i ettertid blitt gjennomanalysert både i media og i academia I 1990 mistet Kosovo sin status som autonom provins i Jugoslavia og albanske rettigheter ble betraktelig innskrenket.²¹⁴ I 2001 ble han arrestert for overgrep mot menneskeheten under Kosovokrigen, men døde som følge av hjerteinfarkt på sin celle i Haag 11. Mars 2006. Han ble aldri dømt.²¹⁵

Serbiske fremstillinger av Slobodan Milosevic

Fortellinger om Slobodan Milosevic er ikke prioritert på serbiske nettsteder. Fremstillingene er få og knappe. Det finnes forøvrig noen unntak, som vi skal se nærmere på i denne delen av oppgaven.

---

²¹⁴ Mønnesland 2006: 261

²¹⁵ Milosevic Trial Public Archive 2006

Han får en negativ fremstilling på flere nettsteder. Et eksempel på det finner vi på *We want Kosovo Truth*, der han blir beskrevet som en krigsforbryter: "There needs to be a recognition that Serbia has also changed. The Communist war criminal Slobodan Milosevic is long gone and replaced by people who support democracy."²¹⁶ Serberne blir beskrevet som et demokratisk folk og det tas avstand fra Milosevices politikk. Det er likevel store variasjoner. På *Serbianna* fremmes en mer forståelsesfull holdning til den serbiske lederen:

Slobodan Milosevic, sent to pacify the Serbs who were justifiably angry at the lack of action on the part of the Federal government to protect their life and liberty, broke with orders and actually allowed for a redress of grievances. This seemingly simple act brought about the start of a pro-Milosevic movement that eventually facilitated his rise to the forefront of Yugoslavian politics in any atypically democratic fashion. Unfortunately for him, this rise came at the very time Yugoslavia was disintegrating from a spike in ethnic nationalism and violence in the post-Tito era.²¹⁷

Her heter det at Milosevic kom til Kosovo i fredelig ærend, for å stagge serbere i Kosovo, som på det gitte tidspunkt reagerte på situasjonen med noe som beskrives som rettferdig harme. Videre skildres den serbiske lederens nasjonalistiske tilknytning nærmest som en tilfeldighet. En lignende retorikk finnes på *Kosovo: the land of the living Past*: "A failure of Milosevic government to develop true democratic institutions instead and using the police methods to prevent Albanian secession even more increased ethnic Albanian wish to cut of from Serbia." Her blir mangelen på demokratiske løsninger i Kosovo trukket frem som en årsak til de etniske spenningene mellom albanerne og serbere som preget denne perioden i økende grad.

På flere nettsteder vektlegges det at den serbiske nasjonalismen ble misforstått, overdrevet og nærmest demonisert, mens overgrep begått mot serbere ble oversett. Dette kan man for eksempel lese av teksten under som er hentet fra *Kosovo: land of the living Past*.

Strongly critical of the "growth of Serbian nationalism" in their consideration of the "situation in Yugoslavia", many people (primarily politicians and journalists) stressed that these events as well as those which followed were the heralds of new waves of anti-Yugoslavism, anti-Communism and anti-Titoism and the return of Serbian Orthodoxy and similiar things - in short, great changes.²¹⁸

Urolighetene som oppstod på slutten av 80-tallet blir først og fremst tilskrevet albanerne som en avledningsmanøver for deres egen kriminalitet: "Clearly the fiercest resistance came from

---

²¹⁶ Kosovo Here (sist oppdatert i 2009)

²¹⁷ Serbianna (sist oppdatert i 2009)

²¹⁸ Kosovo: the Land of the Living Past (sist oppdatert i 2008)

the Shiptars²¹⁹ and their mostly illegal organisations. Many in their ranks understood that their activities were at low ebb and so they tried to avert this with noisy action.”²²⁰

På en annen artikkel på *Kosovo: land of the living Past* blir Milosevic kun betegnet som en ”banking official from Belgrade”. Han beskrives videre som en kritiker av det kommunistiske styret i Jugoslavia: Attacking the entrenched communist establishment for having lost touch with the real concerns of the people and seeking a restoration of Serbian national consciousness, Milosevic used various measures to strengthen his political power in Serbia and Montenegro.²²¹ På flere nettsteder gis det inntrykk av at Milosevic hadde gode intensjoner i utgangspunktet, men disse slo feil som følge av en ødelagt etnisk balanse etter tiden under Tito. Det anerkjennes at Milosevics politikk fikk negative konsekvenser, men han blir ikke alene tildelt ansvaret for dette. Et eksempel på det kan man finne på *Kosovo: land of the living Past*. Det skapes inntrykk av at Milosevic forsøkte å skape et demokrati i de post-jugoslaviske statene, men mislyktes i sitt forsøk:”Soon it was evident that there was no real restoration of democracy and civil society in Yugoslavia and the country was plunged into severe ethnic strifes.”²²²

På *Project Rastko* finner man en mer pragmatisk tilnærming til Milosevices rolle i Kosovokrigen:

The roots to the Kosovo crisis are not to be found in the policies of Slobodan Milosevic, but in the centuries-old history of the region, which experienced occupation, wars, and migrations. Unfortunately and tragically, such crises are complex and insoluble, and stability and normalcy results only after civil wars destroy one or the other of the populations.²²³

Her hevdes det at konflikten i Kosovo ikke kan forklares som en direkte følge av en person. Tilskriving og selvskriving av historiske roller som offer eller overgriper et nedtonet. Dette viser at det også finnes nyanserte fremstillinger av dette temaet.

Begrepet *demokrati* blir brukt med stadig hyppigere frekvens i fortellingene fra Kosovos nære historie. Dette er en interessant observasjon, demokratiet som ideal fikk økende betydning etter Berlinmurens fall. Demokratiet som institusjon, eller bare idèen om demokratiet kan synes å ha en sterk symbolsk betydning i en vestlig moderne stat. Ved å ta avstand fra

---

²¹⁹ Shiptars refererer til albanere.

²²⁰ Kosovo: the Land of the Living Past (sist oppdatert i 2008)

²²¹ Kosovo: the Land of the Living Past (sist oppdatert i 2008)

²²² Kosovo: the Land of the Living Past (sist oppdatert i 2008)

²²³ Project Rastko (sist oppdatert i 2008)

udemokratiske styringsformer slik det blir gjort her, fremstår denne fortellingen som lettere fordøyelig i et internasjonalt vestlig miljø.

Albanske fremstillinger av Slobodan Milosevic

Den sterkeste tendensen i de albanske fortellingene om Slobodan Milosevic er en sterk demonisering av den serbiske lederen. På dette punktet fremstår de albanske nettstedene som relativt samstemte. På *Our Kosova*, et nettsted drevet av katolske albanere i Kosovo, får Milosevic følgende fremstilling:

Tito's death in 1980 offered opportunity to Slobodan Milosevic, a rising criminal and politician who became leader of the Serbian communist party in 1986. Capitalizing on the Serbian resentment toward ethnic Albanians, Milosevic used the Kosova issue to stir nationalism.²²⁴

Her blir Milosevic beskrevet som kriminell og nasjonalistisk. Videre skildres fortellingen om hvordan han ”strippet” Kosovo for autonomi og ”tvang” kosovoalbanere fra deres statelige embeter og ”undtrykket” det albanske språket. Her blir Milosevic alene pålagt ansvaret for innskrenkningen av albanske rettigheter i Kosovo. Det er interessant å se hvordan et nettsted laget av katolske albanere, forholder seg til Milosevic med tanke på Milosevices tette tilknytning til den serbisk-ortodokse kirken. Det legges vekt på at den kristne troen og klostrene ble *brukt og utnyttet*, av Milosevic:”The image of Kosova Serbs and their monasteries, usually portrayed as suffering harassment and persecution by the Albanian majority population, formed a part of the nationalist propaganda that Milosevic and his supporters used to manipulate popular emotions.”²²⁵ Videre skildres den serbiske kirkens forhold til Milosevic som ambivalent og splittet:

The Serbian Orthodox Church, however, was always divided over Milosevic. It initially supported him in large part to end what it saw as the victimisation of the Serb nation under Communism and to reverse the decline of the Serb presence in Kosova. But Milosevic's Communist career made the Church uneasy, as did his use of violence.²²⁶

The Albanian American Civic League bruker stor plass på Milosevices rolle i Kosovokonflikten. Denne organisasjonens agenda er å kjempe for “the human rights of the long suffering Albanians of Kosova” og er drevet av den albansk-amerikanske politikeren Joe DioGuardi. Disse fortellingene om Kosovo er tett knyttet til DioGuardis subjektive oppfatninger av konflikten:

---

²²⁴ *Our Kosova* (sist oppdatert i 2008)

²²⁵ American Council for Kosova (sist oppdatert i 2009)

²²⁶ American Council for Kosova (sist oppdatert i 2009)

Former Congressman Joe DioGuardi introduced the first Congressional resolution for the protection of the human rights of the large Albanian minority in the former Yugoslavia, especially for the autonomous Albanian province of Kosova, as a U.S. Congressman in 1986, and again in 1987, when Slobodan Milosevic came to power on a campaign of anti-Albanian racism.²²⁷

Om Milosevic skrives det: “just as then Serbian dictator Slobodan Milosevic was assuming power in Belgrade and began to brutally repress the almost 2 million Albanian people of Kosova, leading to an even more brutal military occupation of the province by the Serbian army in March 1989.”²²⁸

Begrepsbruken i dette utdraget etterlater liten tvil om hvem som er offeret og hvem som er overgriperen. Videre skildres DioGuardis politiske erfaringer fra kongressen i USA: ”I exposed the Nazi-like tactics and anti-Albanian racism of Milosevic and his predecessors since the end of World War II.” Det gjøres ikke noe forsøk på å skjule lignelsen mellom nazister og serbere, verken i teksten over i eller i teksten som følger: “Well, as history now clearly shows, appeasement did not work with Adolf Hitler, and it did not work with Milosevic.”²²⁹

På *Kosova Crisis Center* som er linket fra *The Albanian Connection* får man en mer historisk tilnærming til den serbiske lederen. I fremstillingen av 80-tallet sammenlignes albanernes situasjon i Kosovo med den palestinske intifadaen. Dette viser igjen at andres lidelseshistorier er viktige virkemidler i underbyggingen av en egen. Vi har tidligere sett at jødenes historie har blitt brukt på samme måte. Dette gir et bilde av en mønsterfortelling for lidelse som bygges på et fundament av andres offerrolle. Det legges vekt på den nasjonalistiske betydningen av Milosevices tale i 1989. Her trekkes det frem at dette skjedde på 600 årsjubileet til slaget på Kosovo Polje og at Milosevic overbeviste serberne om at det bare var hans lederskap som kunne forene det opprinnelige Stor-Serbia. Teksten bygger seg opp mot et tydelig høydepunkt, slik man kan se i teksten under:

Milosevic is generally considered the first Serbian leader since the war to defend Serbia’s interests even if it is at the expense of alienating the rest of the country. His speech offered no hope of reconciliation for the Kosovars as he ominously concluded; ‘Today, six centuries later, we are again fighting battles, they are not armed battles although such things cannot yet be excluded’.²³⁰

---

²²⁷ Albanian American Civic League (sist oppdatert i 2009)

²²⁸ Albanian American Civic League (sist oppdatert i 2009)

²²⁹ Albanian American Civic League (sist oppdatert i 2009)

²³⁰ The Albanian Connection (u.å)

Milosevic blir personifisert som det truende og farlige som ulmer på Balkan i denne perioden. Et annet trekk som ser ut til å prege de albanske fortellingene om Milosevic, at han *utnytter* Kosovo: "Milosevic was able to play the Kosova card at a series of mass rallies where he spoke of the Serb nation's historic task to preserve its unity, stressing the fact that Serbia, unlike the other republics, remained divided into three parts." Tidligere i analysen har vi sett en emosjonelt forankret tilknytning til Kosovo fra serbernes side. Dette får ingen plass i albanske fremstillinger av Milosevic. Hans engasjement i Kosovo skildres som lite genuin. Kosovo er bare en brikke i den serbiske lederens politiske maktspill for å kunne gjennomføre sitt nasjonalistiske prosjekt.

Oppsummering og delkonklusjoner

Behandlingen av Milosevic på serbiske nettsteder bærer mer enn noe annet preg av å være nedprioritert. De få fremstillingene som finnes, fremstår som heterogene. Noen tar aktivt avstand fra Milosevic og hans politikk, andre fremstår som mildere stemt i forhold til den serbiske lederen. Ingen støtter ham åpenlyst. Dette underbygger hypotesen om at historieskriving om Kosovo på nettet er rettet mot et eksternt publikum. 26. September 2002 ble Slobodan Milosevic stilt for International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia i Haag. Han var anklaget for forbrytelser mot menneskeheten, folkemord og krigsforbytelse. Sett fra denne vinkelen er det tydelig at det internasjonale samfunnet allerede har gjort seg opp en mening om Milosevic og den antas til å være negativ og fordømmende. Av den grunn er ikke Slobodan Milosevic en skikkelse serberne er særlig tjent med å løfte frem, dersom de søker sympati i et internasjonalt, vestlig miljø.

Den sterkeste tendensen i de albanske fremstillingene er demonisering av Milosevic og de ulike fortellingene fremstår som samstemte i sine holdninger til Milosevic. Det brukes likevel ulike virkemidler i understrekningen av Milosevices rolle som overgriper og diktator. Vi har tidligere sett at jødenes lidelse reaktiveres i forbindelse med Kosovokonflikten. Et nettsted trekker klare paralleller mellom Adolf Hitler og Milosevic. I en annen albansk fremstilling av Milosevic blir kosovoalbanerne skjebne under hans regjeringstid sammenlignet med den palestinske intifadaen. Bruk av andres lidelseshistorie for å styrke sin egen begynner å tre frem som et av de mest velbrukte virkemidlene i disse fortellingene.

Demokratibegrepet brukes i økende grad, både på serbiske og albanske nettsteder. Demokrati kan betegnes som et av de store ja-ordene i slutten av det tjuende århundre. Ved å fremstille dette som et typisk karaktertrekk ved seg og sin folkegruppe, legger man seg også nærmere et ideal som verdsettes i et vestlig, internasjonalt miljø.

Kosovo Liberation Army

Innføring i diskusjonen

Det sies at første gang Kosovo Liberation Army viste seg, var i 1996. De påtok seg ansvaret for flere bombeangrep på serbiske mål. En talsmann for organisasjonen skal ha uttalt i TV-intervju at "this is the movement people support now".²³¹ Den kosovoalbanske politikeren Ibrahim Rugova hadde ledet albanerne i Kosovo, gjennom det han kalte en passiv mostandskampanje mot serberne. Mertus beskriver KLA som en reaksjon på den manglende effekten av Ibrahim Rugovas politikk.²³² Mellom 1996 og 1998 var det flere harde sammenstøt mellom KLA og den serbiske hæren. Adem Jashari var en sentral person i KLA. Han fikk martyrstatus da han og store deler av hans familie ble myrdet i Kosovo i mars 1998. Han fungerer fortsatt som et frihetssymbol for mange albanere i Kosovo.²³³ KLA hadde bred oppslutning i det kosovoalbanske opinionen, men har også blitt beskyldt for å være en islamistisk organisasjon med tilknytning til al-Qaida og narkotikahandel.²³⁴ Etter NATOs intervensjonen skal KLA ha marsjert inn i Pristina iført uniformer, bærende på albanske flagg, mens sivile kosovoalbanere kastet blomster på dem. De skal så ha levert fra seg våpnene sine. Etter krigen gikk flere av de tidligere KLA-soldatene inn i Kosovo Police Service, andre ble med i Kosovos noe provisoriske hær Kosovo Protection Corps, mens andre gikk inn i politikken. Hashim Thaci, som i dag er Kosovos statsminister, var også politisk leder i Kosovo Liberation Army.²³⁵

---

²³¹ Malcolm 2002: 355

²³² Mertus 1999: 307

²³³ Judah 2002: 42 og 100-101

²³⁴ Di Lellio 2006: 104

²³⁵ Perritt 2008: 9

Serbiske fremstillinger av Kosovo Liberation Army

90-tallet var en urolig periode i Kosovos nyeste historie, men dette avspeiles ikke på de serbiske nettstedene som ligger til grunn for denne analysen. Kildematerialet gir inntrykk av at de serbiske nettstedene i stedet vektlegger perioden etter NATOs intervensjon. Et av unntakene er Kosovo Liberation Army (KLA). KLA blir viet stor plass på serbiske nettsteder og fortellingene om denne organisasjonen fremstår som relativt unisone. På *Kosovo: land of the living Past* blir KLA beskrevet som følger:

When the KLA rebels began attacks on Serbs in 1998 the Government brought the army and police to put the rebellion down. In the course of the civil war - 1998-1999 which ended by the NATO intervention against Yugoslavia, more than 500.000 Kosovo Albanians fled the province to Macedonia and Albania. After the war, despite the international presence, KLA organized persecutions of Serb population and more than 200.000 Serbs fled Kosovo and Metohija. Only 90.000 Serbs remained living in total isolation, dispersed in several KFOR protected Serb enclaves.²³⁶

Her kan det leses at serberne var den passive parten som ble angrepet og at deres militære handlinger var et nødvendig selvforsvar. Det anerkjennes at krigen førte til at mange albanere flyktet fra Kosovo, men i denne teksten fremstår serbernes situasjon etter NATOs intervensjon som enda mer lidende enn albanernes situasjon under "the civil war". Dette kan leses gjennom begreper som "organized persecution" og "living in total isolation".

På samme nettsted blir det trukket paralleller mellom islam og KLA: "KLA circles in Kosovo, a stronghold of Islamic Terrorism in Europe".²³⁷ Her knyttes islamistisk terrorisme tett opp mot KLA og det fokuseres udelt på vold og kriminalitet. På *Serbianna* finner man en lignende retorikk i fremstillingen av 90-tallet i Kosovo:

During this time of national disintegration, anti-Serb, anti-Jewish, and anti-Roma violence by the Albanian majority in Kosovo reached even greater heights, organized primarily through the Bin Laden associated, drug smuggling, organ trafficking terrorist organization known as the Kosovo Liberation Army.

Det er grove overgrep som blir tilskrevet kosovoalbanerne i denne fremstillingen. I tillegg til brutalitet mot jøder, serbere og rom-folk, knyttes KLA opp mot Osama Bin Laden og al-Qaida.

På *Project Rastko* blir KLA uten unntak kalt for "the so-called "Kosovo Liberation Army" which is a "liberator" for Kosovo ethnic Albanians only, while considered by the Kosovo

---

²³⁶ Kosovo: the Land of the Living Past (sist oppdatert i 2008)

²³⁷ Kosovo: the Land of the Living Past (sist oppdatert i 2008)

Serbs and other ethnic communities, primarily an terrorist or occupying force". Dette språket devaluerer den semantiske betydningen av navnet. Videre blir det brukt stor plass på å beskrive hvordan den albanske offerrollen i Kosovo på 90-tallet er falsk og konstruert:

The Albanian population of Kosovo was stated to be the victims of "persecution", "repression", "oppression", and human rights abuses. In 1998, when the KLA, the so-called Kosovo Liberation Army, termed by U.S. diplomats as a "terrorist organization" began an all-out offensive campaign against the Yugoslav police and governmental officials, the Albanians were now the victims of genocide and ethnic cleansing, like the Bosnian Muslims had been.²³⁸

Teksten viser en misnøye ved den vestlige håndteringen av KLA og krigen i Kosovo generelt. Likevel trekkes det frem at også amerikanske diplomater har karakterisert KLA som en terroristorganisasjon, i likhet med dem selv. Dette vitner om et ønske om å bli hørt i den vestlige verden, og det er ikke til å komme bort i fra at et vitnesbyrd fra en som ikke er etnisk serbisk, styrker fortellingens troverdighet. I denne fremstillingen er det kosovoserberne som blir skildret som den tapende part i kryssilden mellom KLA og serbiske politistyrker:

The so-called Kosovo Liberation Army made the breakthrough, in the winter of 1998, with its frequent ambushed attacks on the Serbian police and Serbian civilians. Milosevic's regime reacted in March 1998 with severe, excessive police measures, when police killed several dozens of Albanian civilians, while the Kosovo-Metohija Serbs, more than anyone else, found themselves in a gap, as potential victims of the growing conflict between terrorist and police forces.²³⁹

I teksten over anerkjennes det at det serbiske politiet rammet albanske sivile i Kosovo, men det er likevel serberne som får den tydeligste offerrollen. Milosevices og det serbiske politiets handlinger fremstår først og fremst som en reaksjon på KLAs angrep. Serberne handlet altså i selvforsvar og KLA var de egentlige overgriperne i konflikten. Dette kommer tydelig frem i følgende fremstilling: "First KLA started to harass, kidnap or kill isolated groups of civilians in the villages, but the number of their victims constantly grew, only to be heralded by the systematic massacres of Serbs, such as the murder of six young men in Pec, on December, 15 1998."²⁴⁰

Ekstremister, islamister og terrorister er begreper det stadig vendes tilbake til i disse fremstillingene. Hensikten synes å være å konstruere en historie der Kosovo Liberation Army blir stående med hovedansvaret for de groveste overgrepene under Kosovokrigen på 90-tallet. Frykten for islamisme og terror har preget det internasjonale samfunnet etter terrorangrepet i New York 11. september 2001. Ved å trekke linjer mellom KLA og islamistiske

---

²³⁸ Project Rastko (sist oppdatert i 2008)

²³⁹ Project Rastko (sist oppdatert i 2008)

²⁴⁰ Project Rastko (sist oppdatert i 2008)

terrororganisasjoner brukes denne frykten til å understreke KLAs rolle som fremmed og truende. Dette vil bli drøftet nærmere i kapittel 6.

Albanske fremstillinger av Kosovo Liberation Army

De albanske nettstedene har en annen tilnærming til Kosovo Liberation Army. Flere av nettstedene anerkjenner at KLAs metoder var preget av vold, men fremstillingene er mer preget av at KLA var siste utvei da Rugovas passive motstandskampanje ikke fungerte. På *Save Kosova* blir KLA fremstilt som et nødvendig onde: "In early 1998 the Serbian government began a crackdown against the Kosova Liberation Army (UÇK), a guerilla movement which emerged after it became apparent that the peaceful approach was ineffective in face of the brutal regime of Milosevic."²⁴¹ KLA blir betegnet som en gruppe som kjempet for selvstendighet og frihet i Kosovo: "The Kosova Liberation Army was an Albanian armed group which fought for the independence of Kosova in the late 1990s. It played an important part in the Kosova War of 1999."²⁴²

Det legges ikke skjul på at KLA var en geriljagruppe, men beskyldninger om terrorisme tilbakevises. Det innrømmes at KLAs metoder til tider var voldelige, men i disse fremstillingene er serberne uten unntak verre.

Okambe vedkjenner at den albanske motstandskampen fikk et mer voldelig preg i forbindelse med KLA: "Serbs and Albanians in Kosova were mobilizing themselves with arms. Passive Albanian resistance gradually gave way to a more violent atmosphere, first by the underground "National Movement for the Liberation of Kosova" and then by the Kosova Liberation Army (KLA)."²⁴³

Fremstillingen av KLA på diasporaorganisasjonen *Albanian American Civic League* fremstår som mer glorifisert:

In January of 1998, they fought off Serbian troops and yet they did not flee. When the Serb forces attacked Drenice on February 28, the Jasharis had to have known that they would be in a battle for their lives. Defiant in the face of overwhelming odds, the Jashari family's heroic resistance and sacrifice brought the Kosova Liberation Army (UCK) into full force and defined its spirit.²⁴⁴

---

²⁴¹ American Council for Kosova (sist oppdatert i 2009)

²⁴² American Council for Kosova (sist oppdatert i 2009)

²⁴³ Okambe (sist oppdatert i 2009)

²⁴⁴ Albanian American Civic League (sist oppdatert i 2009)

Det blir lagt et særlig fokus på Jasharifamilien og deres innsats i Kosovokrigen. Nettstedet går åpent ut med sin støtte til KLA:

The Civic League was the first organization in America to publicly support the Kosova Liberation Army, and we prevented the criminalization of UCK on March 12, 1998, when, through our diplomatic efforts, Special Envoy to the Balkans Robert Gelbard was forced to retract his labeling of the KLA as a "terrorist organization" at a highly publicized hearing before the House International Relations Committee.

Her kan man også se hvordan denne organisasjonen tilbakeviser beskyldningene om at KLA var en terrororganisasjon. Fremstillingene av Jasharifamilien og KLA på dette nettstedet viser at heltekonstruksjoner og mytologisering i krig ikke er forbeholdt serbiske fremstillinger av middelalderen. Dette er tydelig i teksten under: "If we are to keep faith with Albanian heroes like Adem Jashari, then we have to vigorously oppose all attempts to misrepresent Kosova on the world stage as a pretext for carving it up."²⁴⁵

Også på *Illyrians* spiller Jashari-familien en viktig rolle. Under fanen "Kosova Heroes" får Adem Jashari en ubestridt martyrrolle:

A memorial is being constructed here to honor the memory of Adem Jashari and his family, who ignited all-out war for Kosovo's independence by sacrificing their lives. From the perspective of ethnic Albanians who backed the armed struggle against Serbian rule, the ruined home where 20 Jasharis--including women and children--died is drenched not only in blood but also in honor.²⁴⁶

Videre følger fortellingen om hvordan serbiske styrker drepte Jashari og hele familien hans. Det er hele tiden underliggende at Jadhari er en nasjonalhelt, en martyr som ofret seg for Kosovo. På nettstedet til *Kosovo Protection Corpse*, har Kosovo Liberation Army fått en omfattende presentasjon. KLAs virksomhet på 90-tallet er delt inn i fire faser fra 1981 til 1999. Det er en fortelling preget av helter og frihetskamp som formidles, noe som er tydelig i dette utdraget: "Their activists were patriots, brewed with the ideals of liberation and national unification, and they were the core of the future army of Kosova."²⁴⁷ Det faktum at KLA åpent fremstilles som forløperen og idealet til Kosovos sivilhær gir et bilde av KLAs status.

Selv om det finnes nyanser i disse fremstillingene, kan en ting fastslås til å være felles. Selv om kanskje metodene KLA brukte fordømmes, var de en nødvendighet. Fortellingene om KLA som institusjon er jevnt over preget av glorifisering og heltedyrkelse.

---

²⁴⁵ Albanian American Civic League (sist oppdatert i 2009)

²⁴⁶ Illyrian (sist oppdatert i 2006)

²⁴⁷ Kosovo Protection Corps (sist oppdatert I 2007)

Oppsummering og delkonklusjoner

De serbiske nettstedene er entydige og nærmest kategoriske i sine fremstillinger av KLA som en terrororganisasjon. Samtlige serbiske nettsteder som undersøkes i denne delen av analysen, berører dette begrepet i stor eller liten grad. Det tegnes opp en fortelling der KLA var de aktive angriperne, mens serbernes krigshandlinger avskrives som et nødvendig selvforsvar. En annen tendens er å knytte organisasjonen tett opp mot islamistisk terror. Et av nettstedene går så langt som å knytte KLA direkte opp mot Osama bin Laden og al-Quida. Frykten for terror har preget flere mektige staters utenrikspolitikk etter angrepet på Twin Towers 11. September 2001. De spiller dermed på en allerede eksisterende fordom i det internasjonale samfunnet, og bygger opp KLAs rolle som en skremmende og fremmed organisasjon.

Albanske nettsteder bruker stor plass på Kosovo Liberation Army, og deres holdninger til organisasjoner skiller seg radikalt fra de serbiske. De fleste anerkjenner riktignok at KLA brukte vold i kampen om Kosovo, men dette blir videre skildret som et nødvendig onde som en del av albanernes frigjøringskamp. Fortellingene bærer preg av å være bygget opp rundt martyrer og sterke mannsroller. Særlig Jashariene får en opphøyd rolle. KLA-soldatene løftes frem som helt spesielle individer som ofret seg for den kosovoalbanske saken. Det er ingen referanser til muslimsk tilknytning i albanske fremstillinger av KLA.

”Post-war Suffering”

Innføring i diskusjonen

Det var harde kamper mellom KLA og det serbiske militæret. Mange sivile ble rammet. I juli 1998 fremmet FN et forslag om våpenhvile i Kosovo, uten at dette ble etterfulgt og kampene fortsatte. I september presset FN igjen den serbiske regjeringen, ved å true med ”additional methods” dersom kampene ikke opphører, men det var NATO som tok det første formelle skrittet mot militær intervensjon i området. I mars 1999 bombet NATO strategiske mål i både Serbia og Kosovo.²⁴⁸ Siden har det vært fredsbevarende NATO-styrker i Kosovo, det er fortsatt over 14 000 soldater der den dag i dag.²⁴⁹ At det fortsatt var etniske spenninger mellom serbere og albanere i Kosovo ble særlig tydelig våren 2004: *The March Violence*. Denne hendelsen har blitt beskrevet som en hevnaksjon fra albansk hold.²⁵⁰ Human Rights Watch beskriver hendelsen slik:

The March 2004 violence across Kosovo was the most serious setback since 1999 in the international community's efforts to create a multi-ethnic Kosovo in which both the government and society respect human rights. Widespread riots involving an estimated 51,000 people across Kosovo left nineteen people dead, almost a thousand wounded, more than four thousand people displaced and hundreds of properties destroyed.²⁵¹

I perioden etter NATOs intervensjon har albanerne i Kosovo blitt beskyldt for å drive en reversert etnisk rensing av kosovoserberne og 2004-opprøret blir referert til som kulminasjonen av denne tendensen.²⁵²

Serbiske fremstillinger av etterkrigstiden

Perioden etter krigen på 90-tallet og NATO-bombingen i 1999 har fått stor plass på serbiske nettsteder. Vi har tidligere sett hvordan enkelte gruppers lidelse og offerrolle henter legitimitet fra spesifikke perioder i historien. På bakgrunn av dette er perioden etter vestlig intervensjon i Kosovo viktig i serbisk historieskriving på nettet. Opptøyene som fant sted i Kosovo i mars 2004 fungerer som et utgangspunkt for flere nye fortellinger.

---

²⁴⁸ Mertus 1999: 309

²⁴⁹ North Atlantic Treaty Organization 2009 (lest 28.04.09)

²⁵⁰ Di Lillio 2006: 41

²⁵¹ Human Rights Watch 2006

²⁵² Di Lillio 2006: 135

I en fremstilling fra det åpne diskusjonsforumet *Balkanize* blir det trukket paralleller mellom urolighetene i 2004 og selvstendighetserklæringen:

It is nearly five years since the outburst of ethnic Albanian violence in Kosovo on March 17, 2004, when 19 people killed and 954 wounded and when 35 Orthodox holy sites were ruined in two days. This pogrom got its prize a year ago on February 17th when Kosovo Albanians unilaterally – but orchestrated by western powers - declared independence of this province. The events showed way to all separatist movements on the globe that violence is accepted method to attain political goal.²⁵³

Dette er først og fremst en fortelling om hvordan vestlige stormakter svek den serbiske befolkningen i Kosovo. I denne artikkelen og i andre tekster med tilsvarende tema, brukes uttrykket pogrom om 2004-opprørene, et begrep som er mest kjent i forbindelse med antisemittisme: “March 17th guaranteed that Serbs are not considering to come back to their earlier homes and those who still live in enclave ghettos are planning to move anytime.”²⁵⁴ Ved å bruke ”pogrom” og ”ghetto” som virkemidler i fortellingen om sin egen fortid, knyttes jøder og serbere sammen i en kultur preget av offer og lidelse.

På *Antiwar.com* finner vi den samme retorikken i artikkelen *Kosovo Burning: Pogrom in the Occupied Serbian Province*. Opprøret skildres kun fra et serbisk perspektiv og det brukes dramatiske virkemidler:

Throughout the occupied province, Serb houses and churches are burning, UN offices and KFOR troops are under fire, and those non-Albanians who survived the ethnic cleansing of the past four years are fleeing for dear life, as mobs of well-armed and apparently closely coordinated Albanians continue their rampage.²⁵⁵

I denne artikkelen brukes benevnelsen pogrom om hendelsen. I tillegg blir det føyd til et annet uttrykk vi kjenner fra fortellingene om Holocaust: ”Kristallnacht is under way in Kosovo”²⁵⁶ Her kan man lese en fortelling preget av bitterhet overfor resten av verdenssamfunnet:

Almost all media reports from Kosovo described the situation as "inter-ethnic violence" or "clashes," implying there were battles between Albanians and Serbs. Very few noted that the only real clash was in Mitrovica, where the Serbs have organized resistance, while in the helpless Serb enclaves throughout Kosovo Albanians rampaged with impunity.²⁵⁷

Albanerne fremstår som voldelige og beregnende. De beskrives som godt bevæpnede og koordinerte, noe som skaper et inntrykk av et nøye planlagt angrep på serberne, og ikke et spontant voldelig utbrudd. Formålet synes å være å tilbakevise inntrykket media skapte av å

---

²⁵³ *Balkanize* (artikkel publisert i åpent forum i 2009)

²⁵⁴ *Balkanize* (artikkel publisert i åpent forum i 2009)

²⁵⁵ *National Review* (artikkel publisert i åpent forum i 2004)

²⁵⁶ *National Review* (artikkel publisert i åpent forum i 2004)

²⁵⁷ *National Review* (artikkel publisert i åpent forum i 2004)

fremstille disse hendelsene som et sammenstøt med to kjempende parter. I stedet blir albanerne alene tilskrevet ansvaret for voldshandlingene. Artikkelen bærer preg av et ønske om å fortelle historien ”om det som egentlig skjedde” og misnøyen med vestlige mediers fremstilling av hendelsen er ikke til å ta feil av. Det legges likevel ikke skjul på at det også ble begått voldshandlinger av serbere:

Hearing the news from Kosovo, small but angry crowds in Belgrade, Novi Sad and Nis attacked mosques in those cities. (...) It was an immoral, cowardly act, and one which will most likely antagonize Serbia's Muslim population – ironically, themselves victims of Albanian terror in Kosovo. Western media, however, played it for all it was worth (...) ²⁵⁸

Nettstedet som trekker den serbiske etterkrigs lidelsen lengst er *Kosovo: the Land of the Living Past*. Dette nettstedet har faktisk et eget område som er kalt *Post-war Suffering: Golgotha, Of Kosovo Serbs and Minority Groups in Post-war Kosovo*. På dette området ligger en omfattende mengde tekst og bilder. Budskapet er entydig: serberne lider i etterkrigs-Kosovo og denne lidelsen er en fortsettelse av den de opplevde på 90-tallet:

Ethnic cleansing of the Serbs continue: Kosovo Kristallnacht 17-18 March - tensions continue - 35 Orthodox churches destroyed - dozens of killed - hundreds of wounded in the outburst of Kosovo Albanian violence which is directed against Orthodox Serbs and its Holy Sites as well as the NATO troops and UNMIK policemen who were defending them from ethnic cleansing. ²⁵⁹

Det subjektive har stor plass på dette nettstedet, det er flere eksempler på “den lille fortellingen”. Et eksempel på akkurat dette er historien om den kosovoserbiske kvinnen Poleksija Kastratovic og hennes erfaringer med kosovoalbanske overfallsmenn i Djakovica, som blir fremstilt som ”a story that didn't make the headlines” ²⁶⁰ Dette viser at en annen agenda ved dette nettstedet er å gi en stemme til fortellinger som ikke har kommet til uttrykk i andre medier.

På *Serbianna* vektlegges også forfølgelse og etnisk rensing, men skiller seg ut ved å tillegge albanerne i Kosovo er sterk islamistisk tilknytning. ”In view of the Islamist character of Kosovo, former leadership of the terrorist organization, the future of 100,000 Serbs who have opted to remain in where the post-KLA political system is still dominated by the spite of the violence against them, is exceptionally bleak.” ²⁶¹

---

²⁵⁸ National Review (artikkel publisert i åpent forum i 2004)

²⁵⁹ Kosovo: the Land of the Living Past (sist oppdatert i 2008)

²⁶⁰ Kosovo: the Land of the Living Past (sist oppdatert i 2008)

²⁶¹ Serbianna (sist oppdatert i 2009)

I denne artikkelen blir islamisme og terror brukt som virkemiddel i fremstillingen av albanerne. Dette kobles tilbake til Kosovo Liberation Army som har spilt og spiller en negativ hovedrolle i serbernes moderne lidelseshistorie. Det samme kan leses i artikkelen *Kosovo: Land of Sorrow*. Nettstedets overskriftsfane er en god illustrasjon på nettstedets tilknytning og agenda:

Tittelen *Albanian Terror on Serbs in Kosovo* skaper liten tvil om dette nettstedets tilhørighet. Motivene på denne kollagen understreker en serbisk offerrolle. Dette gjøres ved å avbilde barn og kvinner som kan anses som spesielt utsatte individer i krig og krigslignende situasjoner. Teksten under har samme tematikk:

Today, as many times before, Kosovo is losing it's own native population. Threatened and in jeopardy, Serbs are leaving their centuries-old homes and fleeing, and the only remaining witnesses, the monasteries of Kosovo, are left to be burned down and blown up, by the blood-thirsty thugs, hungry for Serbian blood.²⁶²

Nettstedene i denne analysen utgjør en ganske unison fortelling om Kosovo etter 1999. Det er bred enighet om at den serbiske befolkningen i Kosovo er et undertrykt folk i etterkrigs-Kosovo. Variasjonene på disse nettstedene består først og fremst av forskjellige virkemidler for å underbygge den serbiske offerrollen. Et virkemiddel som stadig går igjen er bruk av begreper som først og fremst er kjente fra fortellinger om jødeforfølgelse og Holocaust, for eksempel *Kristallnacht* og *pogrom*. Et annet virkemiddel er å spille på frykten for terror og islamisme ved å tillegge albanerne en truende, fremmedgjort rolle. Kildematerialet bærer jevnt over preg av ikke å akseptere vestlige mediers fortelling om Kosovo etter 1999, og uttrykker et behov for å formidle sin egen versjon av denne perioden.

Albanske fremstillinger av etterkrigstiden

Det generelle inntrykket av de albanske fremstillingene av perioden etter konfliktutbruddet er at de er preget av fremtidsoptimisme. Et påfallende trekk er den nærmest totale mangelen på fremstillinger av opprørene i mars 2004. Ingen av de albanske nettstedene som tidligere har blitt brukt i dette analysekapittelet bruker plass på disse hendelsene, med unntak av *Albanian-*

²⁶² Kosovo Metohija: Albanian Terror on Serbs in Kosovo (sist oppdatert i 2008)

American Civic League. Her tas et oppgjør med det religiøse aspektet i serbiske og vestlige fremstillinger av Kosovokonflikten i sin helhet, og særlig 2004-urolighetene. Mars-opprøret blir trukket frem som et påskudd for serbisk propaganda: "When 30 churches and monasteries were destroyed or damaged during riots that broke out in March 2004, the Serbian lobby found a potent vehicle to advance its political agenda."²⁶³ At vesten og særlig USA er målgruppen, hersker det liten tvil om i denne artikkelen:

(...) Albanians are the most pro-American, pro-Western, pro-democratic ethnic group in the Balkans. Albanians revere Americans because President Woodrow Wilson made it possible, in opposition to Western European political machinations, for Albania to become a state (albeit truncated) in 1918, and because the U.S. government saved Kosovars from genocide at the hands of Milosevic in 1999. On 9/11, while Serbs, Greeks, Macedonians, and Russians danced with joy in the streets over our tragedy, Albanians held candlelight vigils in front of the U.S. mission and put up billboards throughout Kosova with the words "We are with you."²⁶⁴

Her kjennetegnes albanerne av egenskaper som verdsettes i et vestlig utenrikspolitisk klima, i alle fall utad. Eksempler på fortidig albansk/amerikansk samarbeid reaktiveres og det knyttes et bånd mellom USA og Albania på bekostning av øvrige folkegrupper på Balkan. Det er interessant å se hvordan 11. september trekkes frem for å understreke dette samarbeidet. Ved å trekke frem albansk medfølelse i forhold til terrorangrepet 11. september, tas det også et oppgjør med serbiske anklager om terrorisme og islamistisk tilknytning. Også her ser man at demokratiske verdier trekkes frem som et typisk karaktertrekk ved albanerne, noe som også kan sees på som en egenskap som har god klangbunn i det internasjonale samfunnet.

Den serbisk-ortodokse kirken får en uflatterende rolle i denne artikkelen:

Since the rise of Serbian dictator (now indicted war criminal) Slobodan Milosevic in 1989, and more energetically since NATO ended Milosevic's genocidal march across the Balkans in 1999, the Serbian Orthodox church has been working actively with Belgrade to misrepresent Albanians as a potentially threatening Muslim force in the heart of Europe.²⁶⁵

Den serbisk-ortodokse kirken får hovedansvaret for å sverte albanernes navn og rykte i den vestlige verden. Kirken blir også knyttet direkte til Milosevecis politikk og handlinger på 90-tallet. Det er interessant å se hvordan dette nettstedet faktisk til en viss grad anerkjenner albansk ansvar for voldshandlingene i 2004:

While there is no justification for the March violence, which left 11 Albanians and 8 Serbs dead, (...) an understanding of the broader picture is essential. Contrary to the assertions of the international community, the explosion of violence was not orchestrated (...)It was a

---

²⁶³ Albanian American Civic League (sist oppdatert i 2009)

²⁶⁴ Albanian American Civic League (sist oppdatert i 2009)

²⁶⁵ Albanian American Civic League (sist oppdatert i 2009)

spontaneous eruption of pent-up anger by Kosovar Albanians—70 percent of whom are unemployed in a population in which 70 percent are under the age of thirty.

Hendelsene blir fremstilt som en reaksjon på unge albanere sin frustrasjon over situasjonen i Kosovo. Dette blir forøvrig lagt frem som en forklaring på hendelsen, mer enn en unnskyldning for den. Det vektlegges videre at serberne heller ikke hadde rene hender når det gjaldt å angripe andres religiøse bygninger: “the Serbian Orthodox Church actively supported the Milosevic regime’s efforts to exterminate Albanians and to destroy Islamic religious sites in 1998-1999.”²⁶⁶

Med unntak av denne artikkelen er ikke Kosovos etterkrigstid en prioritert periode på albanske nettsteder, spesielt ikke hendelsene i mars 2004. Hvis det i det hele tatt blir nevnt, blir det gjerne referert til som *The 2004 Violence*²⁶⁷, som for eksempel på New Kosova Report, et uttrykk som verken tilskriver eller påtar ansvar for voldshandlingene. Det er noe håpefullt og optimistisk over de albanske fremstillingene av perioden etter NATO, noe som for eksempel kan lese på *Our Kosova* i beskrivelsen av Kosovos statsminister Hashim Thaci:

Hashim Thaci was only 31 years old when he became the indispensable partner of the NATO in Kosovo. Six years ago, former leader of the controversial Kosovo Liberation Army converted himself into a presentable politician as leader of the Democratic Party of Kosovo. The man of extraordinary times tries hard to become the man of ordinary times.²⁶⁸

Her blir den nye epoken i Kosovo normalisert, særlig i kontrast til 90-tallet. I denne teksten fungerer Thaci nærmest som et symbol på denne endringen i den albanske tilværelsen: fra å være en sentral person i Kosovos omstridte frigjøringshær, ble han politisk lederfigur i et parti som bygger på demokratiske verdier. Dette skaper et inntrykk av at det albanske behovet for å reaktivere fortiden har blitt mindre etter NATOs intervensjon, og et behov for å fokusere på tiden som kommer, framfor den som har vært. Offer og lidelse som har vært sentralt på både serbiske og albanske nettsteder i hele analysen, er tonet ned i albanske fortellinger om denne epoken.

Oppsummering og delkonklusjoner

Etterkrigstid i Kosovo er en prioritert periode på serbiske nettsteder, men den perioden fremstilles ikke som etterkrigstid. I de serbiske fremstillingene ser vi sterk videreføring av lidelsen. Det serbiske offeret når sitt klimaks i mars-opprøret i 2004. Det er påfallende mye

---

²⁶⁶ Albanian American Civic League (sist oppdatert i 2009)

²⁶⁷ New Kosova Report (sist oppdatert i 2009)

²⁶⁸ Our Kosova (sist oppdatert i 2008)

reaktivering av jødernes historie i forbindelse med den serbiske offerrollen i fremstillingen av denne periode. Dette kan leses ut i fra den akryve bruken av begreper som *Kristallnacht* og *pogrom*.

Det er få albanske fremstillinger av etterkrigstiden. Dette indikerer at dette ikke er en prioritert periode i albansk historieskriving. Det er forøvrig verdt å merke seg at de få som er, er preget av en optimisme overfor fremtiden. De skuer fremover, framfor å skue bakover. Det faktum at albanske nettstedet blir mindre bakoverskuende etter krigen, gir et inntrykk av hvor viktig fortiden er i legitimeringsprosessen av sin egen posisjon i en konflikt. Serberne som av mange, inkludert seg selv, oppfattes som konfliktens tapere etter selvstendighetserklæringen i 2008, viderefører sin fortidsforankrede offerrolle. Spissformulert kan en si at svakhet gir styrke i en etnisk konflikt, særlig i en konflikt der overnasjonale aktører som NATO og FN er innblandet. Serberne ble konfliktens tapere, og har fortsatt behov for å konsolidere sin egen offerrolle. Dette behovet synes å ha blitt mindre i albanske fremstillinger.

Kapittel 6

Språkets makt og fortellingen om offeret

Ord er trylleformler. De setter fingeravtrykk etter seg i hjernen, og i en hånd vending kan de forvandle seg til historiens forspor. Man må vokte seg for hvert ord.

-Franz Kafka

Dette masterprosjektet kan leses fra tre forskjellige innfallsvinkler. Det kan leses som en oppgave om historiebruk i kampen om Kosovo. Man kan også se på det som en historiografisk diskursanalyse om forholdet mellom sannhet og historie. Et tredje perspektiv er å lese den som en undersøkelse av hvordan digital utvikling har skapt en ny arena for fortidsformidling. Ingen av disse innfallsvinklene kan utelukkes, alle tre nivåene er sentrale i oppgaven og de må forstås i sammenheng med hverandre. I dette kapitlet vil jeg samle trådene og trekke noen generelle konklusjoner.

For å belyse hvordan fortiden kan brukes forskjellig, har jeg gjort en komparativ analyse av serbiske og albanske nettsted. Spørsmål jeg har forsøkt å besvare er hvilke perioder som blir reaktivert til hvilke formål og hvilke virkemidler som benyttes for å styrke partenes fortidsfortellinger. I første del av dette kapitlet vil jeg sammenfatte resultatene fra de ulike analysekapitlene. I andre del vil jeg forsøke å løfte konklusjonene og funnene fra analysen opp på et mer overordnet nivå. Jeg vil ta for meg de mest sentrale begrepene som preger fortellingene i de ulike epokene og drøfte hvorfor disse ser ut til å ha en agenda for å påvirke krefter utenfor Balkan. Jeg vil videre komme inn på hvilken rolle reproduksjon av fortiden spiller i en etnisk konflikt, hvorfor det er viktig å ha kjennskap til disse fortellingene og hvilket bidrag fortellingene som publiseres på nettet gir til forståelsen av en etnisk konflikt som Kosovokonflikten.

Sammendrag av analysen

Fortellingene om Illyria er den eldste historien som er behandlet i denne analysen. Dette er en periode som er særlig vektlagt på de albanske nettstedene. Å påvise sin egen tilknytning til illyrerne er en fanesak i albanske fremstillinger av Kosovos tidligste historie. Hensikten ser ut til å være å skape en troverdig fortelling om albanerne som direkte etterfølgere av illyrerne og dermed også Kosovos urfolk.

De serbiske fremstillingene av Kosovos tidligste historie legger liten eller ingen vekt på Illyria. Oldtiden er ikke en prioritert periode på serbiske nettsteder. De få fremstillingene som likevel tar for seg Illyria og deres tilknytning til albanere, fremstiller dette slektskapet som om ikke konstruert, så i det minste overdrevet. Det er ikke overraskende at denne delen av fortiden ikke aktiveres i særlig stor grad på serbiske nettsteder. Å anerkjenne en kontinuitet mellom illyrere og albanere vil også være å anerkjenne at albanere har en naturlig tilhørighet til Kosovo som går enda lenger tilbake i tid enn serbernes.

Serbiske fremstillinger av middelalderen er i særstilling med tanke på den sterke posisjonen denne epoken har i serbisk nasjonalisme. Serbia har en sterk folkevisetradisjon, og en av de mest kjente sangene handler om Prins Lazar og hans martyrium på Kosovo Polje i 1389. Ifølge den kroatisk sosialantropologen Branimir Anzulovic skal disse sangene ha hatt et stort publikum gjennom århundrer.²⁶⁹ På bakgrunn av dette er det ikke overraskende at denne perioden har høy prioritet på serbiske nettsteder, da de kan tolkes som en videreføring av en folketradisjon. Fortellingene er spekket med helter, skurker og martyrer, og fremstillingenes form vitner om en dyp emosjonell tilknytning til Kosovo. Det er særlig påfallende å se hvordan de fremstiller sin egen kulturarv. Det et stort antall serbisk-ortodokse kirker og klostre innenfor Kosovos grenser og den serbisk-ortodokse kirken er en sterk institusjon i Serbia. Av den grunn er disse religiøse bygningene betydningsfulle i et serbisk-historisk perspektiv, noe som gjenspeiles på nettstedene, -de serbiske nettstedene fremstiller likevel denne delen av fortiden i et betydelig videre perspektiv, enn bare innenfor sin egen sfære. Ved å vektlegge at disse bygningene er en del av UNESCOs verdensarv, og i tillegg levninger fra hele Europas middelalderhistorie, blir en av Serbias fanesaker i Kosovokonflikten gjort til et internasjonalt anliggende.

---

²⁶⁹ Anzulovic 1999: 11

På serbiske nettsteder blir fremstillingene av det serbiske middelalderriket ved flere anledninger referert til som "det virkelige Serbia" og "Gamle-Serbia". Analysen viser at de serbiske fremstillingene setter etnisk mangfold og toleranse overfor andres kultur og religion høyt. Dette legges frem som idealegenskaper som særlig preget dette riket. Etnisk renhet var med andre ord ikke noe ideal i "det virkelige Serbia". Når man setter dette i et moderne perspektiv, kan hensikten med en slik historiefremstilling tolkes til å være å tilbakevise beskyldningene Serbia har blitt utsatt for, i forbindelse med Milosevic og krigen på 90-tallet. De fremstiller seg selv som i utgangspunktet tolerante og åpne for det flerkulturelle, noe som kan tolkes som et forsvar mot det "dårlige ryktet" Milosevic skaffet Serbia på 90-tallet.

De albanske fremstillingene av middelalderen er først og fremst preget av å være en motreaksjon på de serbiske fremstillingene. I analysen kan man lese at de albanske nettstedene ikke bruker denne perioden aktivt i forhold til seg selv. I stedet kan det se ut til at den sterke aktiveringen av denne perioden på de serbiske nettstedene, tvinger frem et svar på de albanske. De serbiske tekstene fremstår som maleriske, narrative og følelsesladede som en videreføring av en lang folketradisjon. De albanske fortellingene er på den andre siden mer saklige og retorisk, med en tendens til å devaluere det serbiske riket både i tid og rom. Det blir beskrevet som kortvarig, overdrevet fra serbisk hold og egentlig uten genuin tilknytning til Kosovo. En annen tendens er å fremstille serbere i middelalder-Kosovo som okkuperanter av allerede illyrisk land. Dette konstituerer en albansk offerrolle som også kan knyttes til urfolksretorikk. De albanske fremstillingene fremstår som positivistiske i sin behandling av middelalderen, det kan se ut som om det søkes å avmytologisere de serbiske fremstillingene gjennom hyppigere kildehenvisninger til vitenskapelige arbeider. Det vektlegges særlig at hæren som kjempet på Kosovo Polje skal ha bestått av flere forskjellige folkeslag, blant annet albanere. Slik forsøkes det å avkrefte denne myteomspunne hendelsen i 1389 som noe genuint serbisk.

Analysen viser at rollen som Kosovos urfolk er ettertraktet på både albanske og serbiske nettsteder. Serberne bruker det serbiske middelalderriket på samme måte som albanerne bruker Illyria. Ved å bruke begreper som *indigenous population*, *aboriginal population*, *native people of Kosova* og *ancestral* om seg selv i denne perioden, understrekes rollen som det "ekte" folket i Kosovo. Urbefolkningsrollen og retorikken står sentralt for både serbere og albanere i legitimeringen av sin egen offerrolle.

De serbiske fremstillingene av Kosovo under Det osmanske imperiet kan tolkes som en videreføring av den fortellingen som ble påbegynt i fremstillingene av middelalderriket og slaget ved Kosovo Polje; - lidelse og offer sitter i høysetet. Dette er fortellinger om en tid preget av både religiøs og nasjonal undertrykkelse. Spenninger mellom islam og kristendom er et tema som går igjen på samtlige nettsteder.

Et særlig omstridt tema i forbindelse med Kosovo under Det osmanske riket er islam og albanernes tilknytning til islam. De serbiske fortellingene legger vekt på at flere albanere enn serbere konverterte til islam i den lange perioden under osmansk styre. Det trekkes frem at albanerne mottok privilegier fra de osmanske styringsmaktene, mot at de vendte seg til islam. I disse fremstillingene får albanerne rollen som svake og troløse mot sin opprinnelse, mens serberne får rollen som ”de som sto i mot”. Det serbiske offeret i disse fortellingene er taust lidende, et offer som stille venter på bedre tider.

De albanske fortellingene er sprikende i fremstillingen av perioden under Det osmanske imperiet. Det finnes eksempler på fremstillinger der albanerne lider under osmanerne, i likhet med serberne, men analysen viser også positive beskrivelser av albanernes rolle i den osmanske staten. I disse vektlegges det at albanerne skapte stabilitet og hadde sentrale posisjoner høyt opp i det osmanske systemet. Islam blir forøvrig ikke brukt som forklaring på albanernes suksess i Det osmanske riket. Selv om det finnes unntak, er det ingen sterk tendens til å henvise til islam på de albanske nettstedene. Det er altså en sterkere tilskrivning av islamsk tilknytning på de serbiske nettstedene, enn selvskriving av islamsk tilknytning på de albanske.

Jeg valgte å fokusere særlig på Balkankrigene 1912-13. Disse krigene er sentrale fra både et albansk og et serbisk perspektiv, da de markerer avslutningen på Det osmanske riket. I tillegg er det en begivenhetsrik epoke for den albanske nasjonalismen. Med dette som bakgrunn skulle en tro at dette var en periode som ble særlig reaktivert på nettet. Dette var ikke tilfelle. Det var påfallende få fremstillinger av denne perioden. Både serbiske og albanske fremstillinger bærer preg av å være ”klassisk krigshistorie”, der militære prestasjoner er i søkelyset. Fokuset på Kosovo er nedtonet og aktørene er nasjonale størrelser med Albania, Serbia og stormaktene i hovedrollene. Spenninger mellom kristendom og islam er ikke viktig i disse fortellingene.

I denne perioden begynte den albanske nasjonalismen virkelig å skyte fart, et tema som også er sentralt i de serbiske fortellingene. Ikke ulikt den albanske devalueringen av serbisk tilknytning til middelalderriket sitt, finner vi flere serbiske fremstillinger av den albanske nasjonalistiske oppvåkningen som svak og dårlig organisert. I denne forbindelsen blir diskusjonen rundt Illyria reaktivert. Fortellinger om albansk tilknytning til Illyria er som vi har sett i denne analysen en viktig byggestein i den albanske nasjonalismen. Ved å fremstille denne teorien som falsk, settes det også spørsmålsteget ved hele fundamentet i den albanske nasjonalismen. Dette viser seg å være en kjepphest i de serbiske fortellingene, uavhengig av hvilken epoke som fremstilles.

Begge parter forholder seg til stormaktenes inntog på Balkan, men bruker disse nye aktørene i fortellingen på forskjellige måter. Serbiske nettsteder bruker stor plass på Østerrike-Ungarn, med særlig fokus på albanernes forhold til dette riket. I de serbiske fortellingene fremstår albanerne som lettkjøpte og lett påvirkelige. Forholdet deres til Østerrike-Ungarn blir skildret som utnyttende og lite likeverdig. På samme måte som albanerne ble skildret med manglende motstandskraft i de serbiske fremstillingene av islam under Det osmanske riket, er dette en egenskap som også blir tillagt dem i denne perioden. Forskjellen ligger i at de nå befinner seg i lomma på Østerrike-Ungarn, og ikke Det osmanske riket. Det serbiske offeret som hadde en sentral plass i fortellingene om Det osmanske riket, er tonet ned i fremstillingene av Balkankrigene. Serberne fremstår som mindre undertrykte i disse fortellingene, det legges større vekt på egenskaper som militær styrke, kløkt og handlekraft.

Flere av de albanske fremstillingene av denne perioden er bygget opp som en David og Goliat-fortelling. Albanerne spiller rollen som den lille, men tapre krigeren som kjemper mot sterke kjemper som Serbia og Det osmanske riket. De albanske fremstillingene av Balkankrigene på begynnelsen av det tjuende århundre er generelt preget av patriotisme. I disse fortellingene er det albanske offeret og deres lidelse nærliggende, men det er et tappert offer som skildres, som på tross av sin svakhet har reist seg for å kjempe. En tendens i de albanske fremstillingene av denne perioden, er å referere til Kosovo som en *koloni* og Serbia som en *kolonimakt*.

Et annet trekk i de albanske fremstillingene av denne perioden, er å henvise til stemmer ”utenfra”, som for eksempel ”utenlandske diplomater”. Hvis eksterne aktører har anerkjent den albanske undertrykkelsen blir lidelsesfortellingen også mer troverdig. Dette underbygger

hypotesen om at historieskriving om Kosovo på nett har en legitimerende agenda i et internasjonalt miljø. Dersom andre enn en selv anerkjenner det offeret albanerne hevder å være, styrker det fortellingenes troverdighet i det internasjonale samfunnet.

Perioden mellom første verdenskrig frem til Titos død har ikke høy prioritet verken på de albanske eller serbiske nettstedene. Det var noen spredte fremstillinger av andre verdenskrig, de dreide seg hovedsakelig om å tilskrive den andre fascistisk og nazistisk tilknytning. Fremstillinger av Den sosialistiske føderale republikken Jugoslavia under Josip Broz Tito har påfallende lite dekning i fortellingene om Kosovos historie, med unntak av noen få skildringer av Kosovo og Vojvodinas utvidede rettigheter i 1974. Det er først i fortellingene om 1980-tallet at fremstillingene endrer seg mer til samtidsfortellinger. Dette kan leses av en mer subjektiv tilnærming til fortiden.

Det er noe apokalyptisk over de serbiske fremstillingene av 1981-demonstrasjonene. Serberne blir fremstilt som en minoritet i sitt eget land og demonstrasjonene skildres som brutale og voldelige. I flere av fortellingene brukes disse demonstrasjonene som en begynnelse på den moderne serbiske lidelseshistorien.

I likhet med de serbiske nettstedene blir også 1981-demonstrasjonene brukt som en begynnelse på en ny æra på de albanske nettstedene, men har en mer positiv vinkling. De markerer begynnelsen på kosovoalbanernes harde, men sårt tiltrente frigjøringskamp. Blant de albanske fremstillingene av 1981-demonstrasjonene finnes fortellinger med lik oppbygning som fortellinger fra Holocaust og jødeforfølgelse. Bruk av andres lidelse for å underbygge sin egen er en tendens som preger fremstillingene av Kosovos historie i alle tre periodene, både på serbiske og albanske nettsteder.

Serbiske nettsteder legger liten vekt på Slobodan Milosevic. Dette er altså ikke en del av fortiden de ønsker å vektlegge. Dette underbygger hypotesen om at vi har å gjøre med en politisert historieskriving, myntet på å bli hørt i et internasjonalt rom og i dette rommet har Milosevic sin politikk har et dårlig rykte. Selv om han aldri ble dømt, ble han stilt overfor en internasjonal domstol. I stedet finner vi flere eksempler på serbiske fremstillinger som tar avstand fra Milosevic og hans politikk og heller vektlegger at det serbiske folket har gått bort fra den nasjonalistiske politikken og blitt et demokratisk folk. Demokratibegrepet brukes hyppig i serbiske fremstillinger av denne epoken. De albanske fremstillingene har elementer

av demonisering av Milosevic. Han blir alene tillagt mye av ansvaret for overgrepene begått mot albanere i Kosovo under hans regjeringstid. Det blir ved flere anledninger henvist til andre historiske ofre i fortellingene om Milosevic. Han blir blant annet sammenlignet med Adolf Hitler og det blir trukket paralleller mellom albanernes situasjon i Kosovo og den palestinske intifadaen.

Det er sterke kontraster mellom albanske og serbiske nettsteders behandling av Kosovo Liberation Army. Serbiske nettsteder skildrer KLA kategorisk som terrorister og vektlegger særlig albanernes muslimske bakgrunn i denne forbindelsen. Slik fremstår KLA som islamistiske terrorister på serbiske nettsteder. På de albanske nettstedene legges det ikke skjul på at KLA brukte vold, men dette blir fremstilt som et nødvendig onde i kampen for Kosovos frigjøring fra sine undertrykkere, serberne. Videre er de albanske fortellingene om KLA sterkt preget av helte- og martyroller. Kampen mellom KLA og serbiske styrker blir skildret som en tapper frigjøringskrig med jashariene i spissen, et nødvendig grasrotopprør som måtte til når styringsmaktene sviktet.

Lidelsen og den serbiske offerrollen tiltar i de serbiske fremstillingene av perioden etter NATOs intervensjon. Den når sitt klimaks i fortellingene om 2004-opprøret. Begreper som *pogrom* og *Kristallnacht* brukes gjentatte ganger og den albanske rollen som terrorister blir fundamentert i maleriske skildringer av hva som skjedde i Kosovo mars 2004. De albanske fremstillingene av "etterkrigstiden" er få. Dette kan tyde på at behovet for å reaktivere fortiden stilner i medvind for sin politiske agenda, noe det kan sies at albanerne fikk etter NATOs intervensjon, rettsaken mot Milosevic og ikke minst i forbindelse med selvstendighetserklæringen. De få fortellingene som eksisterer, er preget av fremtidsoptimisme. Det er lite om 2004-opprøret, med unntak av ett nettsted som tar et opprør med de serbiske beskyldningene fra denne hendelsen. En sterk tendens ved de albanske fortellingene om denne perioden er vektlegging av demokratiske verdier. Dette kan tyde på at det søkes å skape et bilde av kosovoalbanerne som innbyggere i en moderne, vestlig stat.

Språkets makt: Mottakerbevisst begrepsbruk?

Det viser seg at serbiske og albanske nettstedet aktiverer forskjellige historiske perioder i oppbygningen av rollen som den svakeste og mest undertrykte i Kosovokonflikten. I disse fortellingene er det noen begreper og retoriske virkemidler som utmerker seg. I denne delen vil jeg drøfte hvorfor jeg mener at disse er en del av en bevisst historiebruk.

Analysen viser en tilbakevendende bruk av begreper som *ancestral*, *native population*, *indigenous* og *aboriginal population*. Dette er et fenomen vi finner på både serbiske og albanske nettsteder. Begge sider påberoper seg altså rollen som Kosovos urfolk. Men hva er det med urbefolkningsrollen som gjør den så ettertraktet i Kosovokonflikten? Begrepet urfolk er ikke uproblematisk i seg selv. FN definerer et urfolk på denne måten:

Folk i selvstendige stater som er ansett som opprinnelige fordi de nedstammer fra de folk som bebodde landet eller en geografisk region som landet hørte til da erobring eller kolonisering fant sted eller da de nåværende statsgrenser ble fastlagt, og som uansett deres rettslige stilling har beholdt alle eller noen av sine egne sosiale, økonomiske, kulturelle og politiske institusjoner.²⁷⁰

Interessen for urfolk og urfolksproblematikk kan anses som relativt ny i historisk sammenheng. Da menneskerettighetserklæringen feiret 20-årsjubileum i 1968, ble urfolkene verden over pekt ut som utviklingens glemte ofre. I en statusrapport om menneskerettigheter som ble lagt frem i forbindelse med jubileet, kom det frem at USA nærmest hadde utelukket all informasjon om sitt eget urfolk på tross av gjentatte grusomheter begått mot denne gruppen. Dette var begynnelsen på en sterkere bevissthet i verdensopinionen rundt urfolksrettigheter.²⁷¹

Tradisjonelt sett blir urfolk oftere undetrykt enn den øvrige delen av befolkningen, det finnes det flere eksempler på.²⁷² Derav ligger status som urfolk ganske nær en offerstatus. Som vi har sett i analysekapitlene bygger både serbiske og albanske nettsteder fortellingene opp med seg selv i rollen som den svakeste og mest undertrykte gruppen i Kosovokonflikten. Å fremstille seg selv som Kosovos urbefolkning, gjør dem ikke bare til den mest opprinnelige folkegruppen, Kosovos "egentlige" folk, men hekter dem også til en rolle i det internasjonale samfunn som fremstår som særlig svak og forfulgt.

---

²⁷⁰ Kompetansesenter for urfolksrettigheter 2009

²⁷¹ Wähle 2002: 101-102

²⁷² Eksempler på urfolk som har blitt undetrykt av styringsmaktene kan væraboriginerne i Australia, indianerne i USA eller samene i Norge.

Koloni, kolonisering og kolonimakt er et annet begrepsapparat som er interessant fra et historiebruksperspektiv. De albanske fremstillingene bruker disse uttrykkene om Serbias forhold til Kosovo. I dag er forholdet mellom en koloni og en kolonimakt forbundet med undertrykkelse og maktmisbruk, særlig fra europeisk hold. Etter hvert som flere og flere kolonier frigjorde seg fra sitt europeiske styre fra og med 1950-tallet, økte også kunnskapen, bevisstheten og fokuset på de overgrepene som ble begått i den imperialistiske æra. I konfrontasjonen med denne fortiden ble mange europeiske kolonimakter tvunget til å ta et oppgjør med sin egen historie. Belgia er et eksempel på en europeisk stat som må leve med en særlig brutal kolonifortid. Kongo fikk sin uavhengighet i 1960 etter å ha vært under europeisk styre i siden 1885. Perioden som Fristaten Kongo, en koloni som var direkte underlagt den belgiske Kong Leopold II, var særlig brutal. Mellom to og ti millioner mennesker skal ha omkommet som følge av dette regimet i perioden mellom 1885 og 1908. I 1998 kom boka *Kong Leopolds Ghost* av Adam Hochschild som sammenlignet Leopold med flere av de verste forbryterne i det tjuende århundre.²⁷³ Boken kobler kolonibegrepene direkte til det tjuende århundre og ble begynnelsen på et massivt oppgjør med historien om Belgias nærvær i Kongo. Lignende oppgjør finnes også i andre europeiske stater. Selv om ikke alle tar like stort ansvar for undertrykkelsen, er koloniperioden unektelig en mørk flekk på den europeiske samvittigheten. Ved å henvise til serberne som kolonimakter og Kosovo som koloni trekkes det også paralleller til et klassisk offer/overgriper-forhold. Dette er også et forhold som flere sterke internasjonale aktører regner som ”fortidens ugjerninger” og i dag har gått bort i fra. Begrepet blir dermed reaktualisert med et moderne innhold.

Etnisk rensing er også et sentralt begrep i mine tekster. Det brukes av begge parter i fremstillingene av den moderne krigen i Kosovo. I den politiske retorikken som ble brukt under og i kjølvannet av konfliktutbruddet i Kosovo var ”etnisk rensing” en generell betegnelse for en politikk som fjerner en uønsket folkegruppe fra et territorium.²⁷⁴ Begrepet var ikke nytt på Balkan. Under annen verdenskrig ble uttrykket ”rent” brukt når et område var ”renset” for en spesifikk etnisk gruppe. Ifølge Svein Mønnesland var ikke begrepet negativt ladet i sin opprinnelige bruk, men det ble brukt av serbiske ekstremister som et faguttrykk for å skape etnisk homogene områder i det tidligere Jugoslavia. Uttrykket fikk sin renessanse på 90-tallet. På bakgrunn av dette, er det interessant at serbiske nettstedet bruker dette begrepet i fortellinger om albanernes brutalitet i ”etterkrigstiden”. Det tyder på at begrepet har fått et

---

²⁷³ Hagtvedt 2008: 524

²⁷⁴ Hagtvedt 2008: 348-49

nytt meningsinnhold i serbiske fortellinger. Det er nærliggende å tro at språket er tilpasset et mer moderne, internasjonal oppfattelse av begrepet etnisk rensing.

Begrepet *folkemord* brukes på både serbiske og albanske nettsteder. Begge parter påberoper seg å være utsatt for folkemord eller *genocid*. Begrepet er ikke uproblematisk. Winston Churchill sa i forbindelse med jødeforfølgelsen i 1941 at ”vi står ovenfor en navnløs forbrytelse”.²⁷⁵ Den polske advokaten Raphael Lemkin er et sentralt navn i dette uttrykkets historiske bakgrunn. Han regnes for å være genocidbegrepets far. I kjølvannet av Holocaust argumenterte Lemkin for at denne nye typen forbrytelse som Churchill refererte til, måtte fanges begrepsmessig. Han påpekte det paradoksale i at det fantes et etterprøvbart lovverk for ett drap, men ikke for drap på en hel folkegruppe. Artikkelen *En ny type forbyttelse: genocidet* ble utgitt i 1945 og danner bakgrunnsteppet for folkemordkonvensjonen som ble vedtatt i FNs generalforsamling 9. desember 1948.²⁷⁶

Artikkel 2 i denne konvensjonen definerer folkemord som en hvilken som helst av de følgende handlinger som er begått i den hensikt å ødelegge helt, eller delvis, en nasjonal, etnisk rasemessig eller religiøs gruppe som sådan:

- a) Å drepe medlemmer av gruppen;
- b) Å forårsake alvorlig legemlig eller sjelelig skade på medlemmer av gruppen;
- c) Bevisst å la gruppen utsettes for levevilkår som tar sikte på å bevirke dens fysiske ødeleggelse helt eller delvis;
- d) Å påtvinge tiltak som tar sikte på å forhindre fødsler innen gruppen;
- e) Med makt å overføre barn fra gruppen til en annen gruppe.²⁷⁷

Selv om den teoretiske definisjonen fremstår som spesifikk og detaljert, er det uenigheter rundt hvilke forbrytelser som kan klassifiseres som folkemord. Folkemord er sjelden like og det er heller ikke entydig hvilke enheter som utgjør en gruppe. Et folk er ikke nødvendigvis ”naturlig” utformet. Overgriperen kan også fremstå som diffus, dette ble for eksempel særlig tydelig etter folkemordet i Rwanda. Hvem skal straffes for drapet på en million mennesker?²⁷⁸ Dette er ikke stedet for å gjøre rede for alle de juridiske problemene knyttet til folkemordbegrepet, poenget er at begrepet er ladet. Som vi har sett er offerstatus ettertraktet

---

²⁷⁵ Hagtvedt 2008:59

²⁷⁶ Hagtvedt 2008: 47-50

²⁷⁷ Hagtvedt 2008: 17

²⁷⁸ Totten. S, Parsons W., Charny I. (red.) 2004: 395

av begge grupper i Kosovo, og hva konsoliderer en offerrolle mer enn å være utsatt for et folkemord? Å være utsatt for folkemord knytter gruppen under angrep direkte opp mot folkeretten, slik kan gruppen lettere oppnå sympati og beskyttelse fra et sterkt internasjonalt miljø. Den samme tematikken ligger i nær i begrepet *menneskerettigheter*, som er et begrep som preger særlig fortellingene om Kosovos moderne historie. Selv om menneskerettighetene har blitt kritisert for verken å være universelle eller demokratiske, er det det nærmeste en kommer et felles, internasjonalt verdigrunnlag.²⁷⁹ Når nettstedenes agenda er kampen for sine grunnleggende menneskerettigheter, er det grunn til å tro at det vil oppfattes som en legitim grunn til å kjempe i et internasjonalt miljø.

Dette bringer oss over til et annet sentralt virkemiddel som brukes i fortellingene på nettet. Begge sider i konflikten henviser til andre lidelsesfortellinger i fremstillingen av sin egen. Vi har allerede tatt for oss koloni og kolonimakt-forholdet, men det finnes også fortellinger som henviser til den palestinske intifadaen og overgrep mot Romfolket. De tydeligste referansene hentes likevel fra folkemordet på europeiske jøder mellom 1938 og 1945. Som vist i analysen er det tendenser til å bygge opp fortellingene som en klassisk fortelling om jødeforfølgelse. Som vi har sett brukes begreper som *Kristallnacht* og *pogrom* på flere av nettstedene. Men hvorfor er fortellingene om Holocaust så sterkt tilstede i fortellingene om Kosovo?

I de første årene etter andre verdenskrig var det lite fokus og forskning på jødeutryddelsen i nazistenes Europa. Dette har blant annet blitt forklart med at det politiske klimaet i forbindelse med den kalde krigen. For USA var det viktigere å ruste opp Tyskland som sin allierte mot Sovjetunionen, enn å komme ”trekkende med fortiden”.²⁸⁰ Arrestasjonen av Adolf Eichmann i 1960 ble vendepunktet i denne tradisjonen. Det var første gang folkemordet på jødene ble presentert for et vestlig publikum, og at overgrepene var rettet direkte mot jødene kom tydeligere frem nå, enn det hadde gjort i Nürnberg. Rettsaken økte interessen for Holocaust, særlig i USA.²⁸¹ En annen teori er at Holocaust har blitt løftet frem gjennom en bevisst minnepolitikk med USA i spissen. I en slik forklaring handler det mer om interesser og makt. Dette minnet hadde mer politisk nytteverdi etter seksdagerskrigen i 1967 enn det hadde hatt tidligere.²⁸² En tredje forklaring på hvorfor den vestlige verden er så fascinert av Holocaust ble gitt av den amerikanske historikeren Edward Linenthal. Han studerte hvem som

---

²⁷⁹ Høstmølingen 2005: 14

²⁸⁰ Hagtvedt 2008: 517-519

²⁸¹ Hagtvedt 2008: 520

²⁸² Hagtvedt 2008: 522-523

tok Holocaust-kursene han underviste på University of Vermont og fant ut at nesten halvparten av studentene ikke hadde noen personlig tilknytning til jødedommen. Linenthal forklarte unge amerikaneres interesse for dette ”fjerne europeiske” ut i fra en samtidig amerikansk diskurs: ”The Holocaust is the benchmark, the defining moment in the drama of good and evil”²⁸³. Her blir Holocaust nærmest lagt frem som en moralsk målestokk, et sentralt referansepunkt i den vestlige verden. Holocaust har en helt annen status enn for eksempel folkemordet i Armenia eller Rwanda. Ifølge den amerikanske statsviteren Norman Finkelstein er Holocaust blitt et relevant kollektivt minne, et narrativ som fungerer som en målestokk for vestlig moral med tydelige overgripere, ofre og tilskuer-roller.²⁸⁴ Albanske og serbiske nettstedet trekker paralleller mellom denne fortellingen og sin egen. Ved å hekte sin egen fortelling til Holocaust, sammenligner de også sin egen skjebne med en av de mest anerkjente lidelseshistoriene i den vestlige, moderne verden. Denne strategien, bevisst eller ubevisst, kan på grunnlag argumentasjonen ovenfor være et sterkt virkemiddel i legitimeringen av sin egen offerrolle i Kosovokonflikten.

Særlig i fremstillingene av den næreste historien om Kosovo blir begrepet *demokrati* brukt med stadig hyppigere frekvens. Begrepet kan tolkes i ulike retninger. Demokrati kan referere en statsform, rettigheter, aktiv deltagelse eller et felles verdigrunnlag. Tolkningen av demokrati som grunnverdi er særlig interessant i dette tilfelle. Etter den kalde krigen står det liberale demokratiet som et hegemonisk prinsipp i vesten. Demokratiet kan sees på som en av grunnpilarene i en moderne, vellykket stat. Ideen om velfungerende demokratisk styringssett kan sees på som et ideal i den vestlige verden.²⁸⁵ Ved å fremstille seg selv som et folk av *demokratiet* skapes også assosiasjoner til et moderne, velfungerende statsapparat, assosiasjoner det søkes og skape på både serbiske og albanske nettsteder.

De siste begrepene som vil bli drøftet er *terror* og *islamistisk terror*. Begge parter tilskriver den andre rollen som terrorister i fortellingene på nettet. De serbiske fremstillingene legger særlig vekt på albanernes muslimske tilknytning og beskylder dem for å være islamistiske terrorister. Men hvordan klinger dette begrepet i et internasjonalt miljø? Sosialantropologen Thomas Hylland Eriksen gav i 1995 ut debattboka *Det nye fiendebildet*, der han advarte mot det han mente var en eskalering av gjensidige fiendebilder mellom muslimer og mennesker i

---

²⁸³ Hagtvedt 2008: 524

²⁸⁴ Hagtvedt 2008: 523-524

²⁸⁵ Østerud, Engelstad og Selle 2005: 21

”Vesten”.²⁸⁶ I utgaven fra 1995 mente han at fiendebildene mellom islam og ”Vesten” var et kulturelt fenomen som særlig preget 90-tallet i forbindelse med Salman Rushdie-saken. Terrorangrepet mot World Trade Center 11. September 2001 hjalp ikke på denne avstanden. I *Bak Fiendebildet* fra 2001 tar Hylland Eriksen for seg hvordan islam i dag blir oppfattet i ”Vesten”. Det blir galt å si at USA og USAs allierte fikk en ny fiende etter 11. September, men de fikk en ny type frykt. Hylland Eriksen betegner perioden etter dette angrepet som ”globaliseringens paranoide fase”.²⁸⁷ Manuel Castells som ble tatt opp i innledningen av denne oppgaven, argumenterte for at nettverksamfunnet var mer uoversiktlig og flyktig og at dette fikk sikkerhetspolitiske konsekvenser. Fienden er ikke lenger en konkret mastodont i øst eller vest, bildet av fienden ble mer diffust. Ved å knytte albanere mot terror og islamisme, knyttes de også opp mot denne nye frykten som Hylland Eriksen beskriver. De kobles til en utydelig og fremmed trussel, noe som gir dem en lite flatterende rolle i det internasjonale rom.

Nettet er et sted preget av mangfold og sprik. På grunn av dets uoversiktelige natur og enorme informasjonsmengde vil konklusjonene som trekkes ut i fra en nettstedsanalyse til en viss grad være preget av usikkerhet. Likevel, dersom det skal trekkes frem en tendens som særlig preger Kosovos historie på nettet så er det fortellinger bygd opp rundt lidelse og offer. Vi har nå sett at disse fortellingene ser ut til å ha en politisk agenda utenfor sin egen gruppe og at de retter seg særlig mot den noe perifere mottageren: *det internasjonale samfunnet*.

Offeret: den ideelle rollen i konflikt?

Å bruke offeret som uttrykksform er ikke noe nytt. I løpet av de siste 20 årene har vært en økende interesse for offerrollen innen akademia. Særlig innenfor fagfeltet antropologi har temaet vært sentralt. Flere forskere har behandlet emnet i forbindelse med formelle rehabiliteringsprosesser organisert fra statlig hold. I den forbindelse kan Lisa Tollefsens masteroppgave *Mytenes makt: Sør-Afrika, nasjonal identitet og historieformidling* (2007) nevnes. Det finnes også mer generelle behandlinger av det institusjonaliserte offeret i akademia. Historikeren Elazar Barkan hevder i artikkelen *Restitution and Amending Historical Injustices* at historieskrivingen har endret seg i løpet av de to siste generasjonene. Fra å skrive historien om seierherrene, dreier fortellingene seg nå om offeret.²⁸⁸

---

²⁸⁶ Hylland Eriksen 2001: 7

²⁸⁷ Hylland Eriksen 2001: 11

²⁸⁸ Torpey 2003: 101

Men hvorfor er tendensen til å konstruere lidelseshistorien om sin egen fortid så tydelig i Kosovokonflikten? Fra et kristenfilosofisk perspektiv er offertanken helt grunnleggende. Jesus som ofret seg på korset for å frelse menneskene er en konstituerende hendelse for hele religionen. Abrahams offer av Isak i det gamle testamentet er et annet sterkt bilde på hvor langt en kan gå for den saken man tror på. På basis av dette, kan offeret opprinnelig tolkes som noe positivt. Å ofre noe er et tegn på uselvishet og sterk dedikasjon til det man tror på. I tolkningen av deres fortellinger ser det ut til at dette er egenskaper som både serbere og albanere synes å ønske seg i Kosovokonflikten.

Den britiske psykologen Arlene Audergon skrev *The War Hotel: Psychological Dynamics in Violent Conflict* i 2005, der hun tar for seg konstruksjon, rekonstruksjon og bruk av offerrollen i etniske konflikter. Forfatteren har førstehåndserfaringer fra Kosovo og andre konflikter på Balkan, og som psykolog har hun et interessant perspektiv på offertematikken. Audergon mener at i fremstillinger av de fleste konflikter refererer begge sider til seg selv som den undertrykte, uavhengig av de faktiske rammene rundt. Her trekker hun frem eksempelet der serbiske paramilitære grupper skjøt på sivile under Kosovokrigen, men likevel beskrev seg som ofre i konflikten.²⁸⁹ I situasjoner der begge parter identifiserer seg med den smerten undertrykkelse medfører og det er forskjellige versjoner av den urett som er blitt begått i fortiden, vil alle sider identifisere seg med offeret. Hun mener at de automatisk vil snu seg til den som støtter deres versjon av fortiden. Videre hevder hun at det er en tendens i etniske konflikter å vite nøyaktig hvilken urett som er begått mot en selv, men ikke hvordan man eventuelt har begått urett mot andre. Dette blir beskrevet som en del av menneskers naturlige atferdsmønster: det å være såret blir nærmest synonymt med å ha rett.²⁹⁰

Innenfor historiefaget i Norge er Sissel Rosland et sentralt navn når det angår offerkonstruksjon i historiebruk. I sitt doktorgradsarbeid *In search of legitimacy: the construction of legitimacy in the public debate on internment in Northern Ireland 1971-1975* fra 2003 tok hun for seg hvordan lidelse og offer ble brukt som et politisk våpen i Nord-Irland. "Det sanne offeret" vil hele tiden komme i forskjellige former og fremstillinger. Konstruksjon og rekonstruksjon av offerrollen skjer når lidelsen blir offentlig og sosial med moralske og politiske implikasjoner.²⁹¹ Fremstillingen av offeret kan sees på som en prosess

---

²⁸⁹ Audergon 2005: 19

²⁹⁰ Audergon 2005: 24-25

²⁹¹ Rosland 2003: 6

der lidelse blir til noe mer enn individuell smerte, den gjøres kollektiv. Roslands konklusjoner om betydningen av lidelse og offer i Nord-Irland har stor overføringsverdi til konflikten i Kosovo. Den sterkeste tendensen i fortellingene som er behandlet i analysen, er et ønske om å fremstå som den svakeste og den mest undertrykte aktøren i konflikten. Offerrollen kan konkluderes til å være sentral på både serbiske og albanske nettsted. De skiller seg forøvrig klart fra hverandre, ved at de henter byggematerialet til denne rollen fra ulike perioder i fortiden.

Dette er ikke stedet for å drøfte hvorvidt det er serbere eller albanere som har den mest genuine offerrollen i Kosovo. Men det er forståelig at dette er en rolle som er ønskelig i en konflikt. I analysen av tekster som kan karakteriseres som moderne fremstillinger av en konflikt, kan det synes å være en agenda om å fremstille seg som særlig svak. I kontrast mot eldre historieskriving, der fortellingene om de store menn er sterkt til stede, kan det se ut til å ha skjedd en endring i disse nye: svakhet gir styrke i en konflikt. Dette kan forklares ut i fra hvem historiefremstillingen henvender seg til. Analysen indikerer at fortellingene på disse nettstedene benytter et språk og retorikk med særlig appell til sterke aktører i det internasjonale samfunnet. Lidelse og offerstatus kan virke samlende og nasjonsbyggende, men en slik tilnærming til offeret innenfor historiebruk handler mer om å styrke en kollektiv identitet innad. Nettstedsanalysen indikerer at offeret også brukes for å bygge et spesielt bilde av seg selv utad, og at fremstillinger av historien retter seg særlig mot et internasjonalt miljø. Slik kan altså historie på nettet fungere som et uttrykksforum for en politisk agenda.

Avslutning

I de første kapitlene ble forholdet mellom makt og nettverk drøftet. Castells argumenterer for at nasjonalisme og staten har blitt mindre viktig i det han kaller det nye nettverkssamfunnet. Men hvor ligger denne oppgaven i Castells teoretiske landskap? Å påstå at nasjonalisme og stat ikke er viktig i konflikten i Kosovo blir paradoksalt, da kulminasjonen av denne konflikten faktisk ble en ny europeisk statsdannelse. Betyr det at Castell har overdrevet nettverkets makt og forkastet den moderne staten for lett? Det kan så være, men kampen om historien handler om hvem som har makt til å definere fortiden. Analysen viser at disse fortellingene har et språk og en retorikk som i stor grad henvender seg til det øvrige ”internasjonale samfunnet”. Selv om Castells kan ha overdrevet den moderne statens forfall noe, gir dette en indikasjon på at nettet er blitt arena i kampen om historien. Kan det tenkes at

statsmakt og nettverksmakt ikke utelukker hverandre, men må sees på som komplementære størrelser? Hvis det er tilfelle kan disse nettstedene sees på som et forsøk på å nå en diffus og tvetydig maktkonsentrasjon, også kalt ”det internasjonale samfunnet” eller ”Vesten”.

Jeg er nå i ferd med å avslutte et toårig arbeid om Kosovokonflikten og historiefremstilling på nettet. Innenfor academia er det ikke til å komme bort i fra at Internett til tider lider under et dårlig rykte. I historiefaget er tekster publisert på nettet gjerne forbundet med lite tilfredsstillende kildekritikk og sterk subjektivitet. I den forbindelse er et legitimt å spørre om hvilken hensikt det har analysere disse fortellingene, framfor å for eksempel ta for seg serbiske og albanske historiebøker.

Jeg mener likevel at denne oppgaven er viktig og nødvendig bidrag til historiefaget på to nivåer. Det ene er at den tar for seg et område innenfor faget det tidligere har blitt gjort lite på. Nettverkssamfunnet er kommet for å bli, og det bringer med seg et forum som åpner for en annen type fortidsfortellinger enn de vi kjenner fra historiebøkene. Det er en stadig økende informasjonsmengde i nettet, de meste vil bli digitalisert i fremtiden, det skrevne ord på fysisk papir blir sjeldnere. Dette prosjektet er et eksempel på hvordan nettkilder kan brukes innenfor historiefaget og det finnes garantert andre måter å gjøre et slikt arbeid på. Å nærme seg tanken på at digitale kilder også kan være en kilde til historisk kunnskap vil både styrke og oppdatere historiefaget.

Disse fortellingene er viktige fra et konfliktperspektiv. Det er det mye å lære av å studere hvordan de forskjellige partene produserer og reproducerer sin egen fortid og den subjektive fortellingen må ikke undervurderes. Kjennskap til disse fortellingene vil kunne være med på å styrke toleranse og fredsbygging i en urolig region. Et slikt fokus vil være et skritt nærmere en oppfattelse av fortiden som kan bli utgangspunkt for forsoning.

Bibliografi

Kilder

Albanian American Civic League (2009) tilgjengelig fra: <http://blog.aacl.com/>

Albanian: Home of the Albanians online (2009) tilgjengelig fra:

<http://www.albanian.com/information/history/byzantin.html>

American Council for Kosova (sist oppdatert i 2009) tilgjengelig fra:

<http://www.savekosova.org/>

Balkanize (2004) tilgjengelig fra: <http://www.balkanize.eu/showthread.php?p=14594>

Byzantine Blog: Orthodox Journal (2009) tilgjengelig fra:

<http://byzantinesacredart.com/blog/2007/07/savich-on-kosovo.html>

Help Kosovo (2007) tilgjengelig fra: <http://www.petitiononline.com/102007ks/petition.html>

Frosina Information Network (2009) tilgjengelig fra: <http://www.frosina.org>

History of Jihad (2009) tilgjengelig fra: <http://www.historyofjihad.org/serbia.html>

IHH: Insani Yardim Vakfi (2009) tilgjengelig fra:

<http://www.ihh.org.tr/Kosovo-s-long-path-to-ind.58+M5cba0570a95.0.html?&L=1>

Illyrian (2006) tilgjengelig fra: <http://www.illyrians.org/>

Kosovo: a Living History (2000) tilgjengelig fra:

<http://www.raritanval.edu/Innovative/E-Lion/Latifi.htm> (åpent forum)

Kosovo-Metohija: Albanian Terror on Serbs in Kosovo (2008) tilgjengelig fra:

<http://www.kosovo-metohija.com/english-/>

Kosovo Protection Corps (2007) tilgjengelig fra:

<http://www.tmk-ks.org/new/english/historiku/historiku.php>

Kosovo: the Land of the Living Past (2008) tilgjengelig fra: <http://www.kosovo.net>

National Review (2004) tilgjengelig fra:

<http://nationalreview.com/comment/krnjevicmiskovic200403190842.asp> (åpent forum)

New Kosova Report (2009) tilgjengelig fra:

<http://www.newkosovareport.com/200901061529/Region/Great-Serb-myths-block-Serbias-European-future.html>

Okambe: Kosovar-Arab chamber for Friendship and Economic Cooperation (2009)

tilgjengelig fra: <http://www.okambe.org/history-of-kosova.php>

Orthodox Research Institute (2008) tilgjengelig fra:

http://www.orthodoxresearchinstitute.org/articles/church_history/kesich_kosov_serbian_church.htm

Our Kosova (2008) tilgjengelig fra: <http://www.ourkosova.com/>

Serbian Orthodox Church (2009) tilgjengelig fra:

http://www.spc.rs/eng/kosovo_and_metohija_a_historical_survey1_prof_dr_dusan_t_batakovic

Srpska Mreza: Serbian Network (2006) tilgjengelig fra: <http://www.srpska-mreza.com/>

Terror WHY? (2004) tilgjengelig fra: <http://www.terrorwhy.kg.co.yu/english/bastina.htm>

The Albanian Connection (u.å) tilgjengelig fra: <http://www.alb-net.com/juka2.htm>

The Expulsion of the Albanians and the Colonisation of Kosova (1997) tilgjengelig fra:
<http://www.ess.uwe.ac.uk/Kosovo/>

Witness Pioneer (2009) tilgjengelig fra:
http://www.witness-pioneer.org/vil/Articles/issues/balkan_tragedy.htm

Litteratur

Anzulovic, Branimir (1999) *Heavenly Serbia: from Myth to Genocide*, London: Hurst & Company

Ariadne: Kunnskapsbase for kulturfagene ved Universitetet i Oslo (2007) Foucault,
Tilgjengelig fra: <http://www.intermedia.uio.no/ariadne/idehistorie/idehistoriske-epoker/1900-tallet/etterkrigstiden-2/foucault> [lest 23.03.09]

Audergon, Arlene (2005) *The War Hotel: Psychological Dynamics in Violent Conflicts*, London and Philadelphia: Whurr Publishers

Barth, Fredrik (1998) *Ethnic Groups and Boundaries: The Social Organization of Culture Difference*, Illinois: Waveland Press, Inc.

Bryld, Claus (2001) *Kampen om historien: Brug og misbrug af historien siden Murens fall*, Roskilde Universitetsforlag

Bøe, Jan Bjarne (2006) *Å lese fortiden: historiebruk og historiedidaktikk*: Høyskoleforlaget

Carr, E.H (1986) *What is History?* United Kingdom: Palgrave

Di Lellio, Anna (red.) (2006) *The Case for Kosova: Passage to Independence*, London og New York: Anthem Press

Dragovic-Soso, Jasna (1988) *Saviours of the Nation: Serbias Intellectual Opposition and the Revival of Nationalism*, London: Hurst & Company

Duijzings, Ger (2000) *Religion and the Politics of Identity in Kosovo*, London: Hurst & Company

Encyclopædia Britannica Online (2009) Albania, tilgjengelig fra:

<http://search.eb.com/eb/article-42622> [lest 28.02.09]

Globalis (2009) Kosovo, tilgjengelig fra: <http://www.globalis.no/Konflikter/Kosovo>
[20.08.08]

Grundberg, Jonas (2004) *Historiebruk, globalisering og kulturarvsförvaltning: Utvikling eller konflikt*: Göteborgs Universitet, Institutionen för Arkeologi

Hagtvedt, Bernt (red.) (2008) *Folkemordenes svarte bok*, Oslo: Universitetsforlaget

Halsell, Grace (1994) Albania and the Muslim World, tilgjengelig fra:

<http://www.wrmea.com/backissues/0694/94006020.html> [lest 07.05.09]

Hannemyr, Gisle (2000) En tid kjennetegnet av opplyst forvirring: informasjonssamfunnet på tampen av århundret, tilgjengelig fra: <http://hannemyr.com/essay/castells.html> [lest 25.02.09]

Helgesen, Jan E. (2009) Okkupasjon, tilgjengelig fra: <http://www.snl.no/okkupasjon> [lest 13.05.09]

Hannemyr, Gisle (2005) *Hva er Internett?* Oslo: Universitetsforlaget

Human Rights Watch (2009] *Not on the Agenda*, tilgjengelig fra:

<http://www.hrw.org/en/node/11308/section/2> [lest 05.05.09]

Hylland Eriksen, Thomas (red.) (2005) *Internett i praksis: Om teknologiens uregjerlighet*:

Scandinavian Academic Press

Hylland Eriksen, Thomas (2002) *Bak fiendebildet: Islam og verden etter 11. september*: Cappelen

Høstmælingen, Njål (2005) *Hva er menneskerettigheter*, Oslo: Universitetsforlaget

Jezernik, Božidar (2004) *Wild Europe: The Balkans in the Gaze of Western Travellers*, London: Saqi in association with The Bosnian Institute

Judah, Kim (2002) *Kosovo: war and revenge*, London: Yale University Press

Jørgensen, Marianne W. og Philips, Louise (2006): *Diskursanalyse som teori og metode*, Roskilde Universitetsforlag

Kompetansesenteret for urfolks rettigheter (2009) Begrepet urfolk, tilgjengelig fra: <http://www.galdu.org/web/index.php?sladja=45&vuolitsladja=67&giella1=nor> [lest 14.04.09]

Krieger, Leonard (1977) *Ranke: The Meaning of History*: The University of Chicago Press, Chicago and London

LandInfo: utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon (2009) Kosovo, tilgjengelig Fra: <http://www.landinfo.no/index.gan?id=404&subid=0> [lest 20.08.08]

Larrabee, Stephen F. (1990-1991) Long Memories and Short Fuses: Change and Instability in the Balkans, *International Security* (vol. 15, nr. 3)

Lund, Erik (2006) *Historiedidaktikk: en håndbok for studenter og lærere*, Oslo: Universitetsforlaget

Malcolm, Noel (1998) *Kosovo: a short history*, London: Pan Books

Mertus, Julie A. (1999) *Kosovo: how myths and truths started a war*, Berkeley/Los

Angeles/London: University of California Press

Mønnesland, Svein (2006) *Før Jugoslavia og etter*, Oslo: Syppress Forlag

Neumann, Iver B. (red.) (2000): *Maktens strateger*, Oslo: Pax Forlag A/S

North Atlantic Treaty Organization (2009) NATO's role in Kosovo, tilgjengelig fra
http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_48818.htm [lest 01.12.08]

Perrit, Henry H. Jr. (2008) *Kosovo Liberation Army: the inside of an insurgency*, Urbana and
Chicago: University of Illinois Press

Rasmussen, Terje (2007) *Kampen om Internett*, Oslo: Pax Forlag A/S

Republic of Kosovo, Ministry of public Affairs, Statistical Office of Kosovo (2009) Key
indicators of Population, tilgjengelig fra: <http://www.ks-gov.net/ESK/esk/english/english.htm> [lest 20.03.09]

Rosland, Sissel (2003) *In search of Legitimacy: the construction of legitimacy in the public
debate on internment in Northern Ireland 1971 – 1975*, doktorgradsoppgave ved
Universitetet i Bergen

Seim, Jardar (1994) *Øst-Europas historie*, Oslo: Aschehoug

Slaatta, Tore (red.) (2002) *Digital makt: informasjons- og kommunikasjonsteknologiens
betydning og muligheter*: Gyldendal Akademisk

Strønen, Trygve Åsmund (2007) Fordom og tradisjon som premisser for anvendt
hermeneutikk, Tilgjengelig fra:
<http://wo.uio.no/as/WebObjects/theses.woa/wa/these?WORKID=59654> [lest 10.05.08]

Torpey, John (red.) (2003) *Politics and the Past: on repairing historical injustices*, Oxford:
Rowman & Littlefield Publishers, inc.

Totten S., Parsons W., Charny I. (red.) (2004) *Century of genocide*, Routledge

Vickers, Miranda (1998) *Between Serb and Albanian: A History of Kosovo*, London: Hurst and Company

Østerud, Øyvind, Engelstad, Fredrik og Selle, Per (2003) *Makten og demokratiet*, Oslo: Gyldendal Akademisk

Summary

"The Land of the Living Past": The representation and use of Kosovo's history on Albanian and Serbian websites

Traditionally, the power to define the past was reserved only a few voices. The commercial opening of the World Wide Web during the 1990s has changed this matter. Today, anyone can publish their views and stories of the past. The result of this is new historical subjects and new stories: such stories are the foundation of this project. I have studied texts published on Serbian and Albanian websites. My approach to the problem is: *How is the history of Kosovo used in the way Serbs and Albanians represent themselves and the ethnic conflict on the Internet?*

This is an analysis of the narratives that are remnant in a society after a war. In terms of historical usage, the conflict of Kosovo is a suitable case study, the public debate is characterized by historical arguments from ancient to modern times. How are these stories used to legitimate the traumatic events that occurred in Kosovo in the late nineties? The analysis shows that Serbian and Albanian websites activate the past in very different ways. The themes of suffering and victimization are the strongest tendency in these stories. It is obvious on both Serbian and Albanian websites, that they seek to represent themselves as the weakest part of the conflict. The distinction is evident from the activation of different historical periods, and these narratives use different measures in the construction of their own victimhood.

The Kosovo War became an international conflict when NATO intervened in March 1999 and international forces are still present in the region. The rhetoric and language used on Albanian and Serbian websites, seems to be adjusted towards an international audience with the aim of seeking support to their own political agenda in the conflict. The analysis indicates that the representation of Kosovo's history on these websites is intended for a broader audience than themselves, with the purpose of achieving sympathy for their cause.